

De schaduw van de leider

Joris Van Severen en het na-oorlogs Vlaams-nationalisme
(1945-1970)

BART DE WEVER

licentiaat in de geschiedenis

Op 20 mei 1940 viel het doek voor Joris Van Severen. Het VerDinaso zou zijn leider niet lang overleven. De volgelingen gingen tijdens de bezetting diverse richtingen uit, van de meest extreme Duitsgezinde collaboratie tot het verzet. Dat ging gepaard met een felle strijd over de gedachtenis aan Van Severen die door de verschillende strekkingen werd geclaimd als rechtvaardiging. Kennelijk had dus niet zozeer de ideologie als wel de persoon van Van Severen houvast aan de beweging gegeven.

Rommelpot – één van de eerste Vlaams-nationalistische periodieken van enige omvang na de oorlog – schreef in zijn editie van 5 mei 1946:

“Tijdens de bezetting werden vele halve waarheden en hele leugens over Joris Van Severen geschreven. Sedert september '44 is het stil geworden rond zijn naam. Als eenmaal zijn vroegere volgelingen – voor zover zij niet ten onder gingen in het avontuur der collaboratie – terug aan het woord zullen komen, zal het weer niet aan tegenstrijdige beweringen ontbreken. Voorlopig zwijgen allen. Want al zou men Van Severen moeilijk een ‘verrader’ kunnen noemen in de huidige betekenis van dat woord (...) toch schrikken de meesten er voor terug, er aan te herinneren dat zij eens ‘de allereerste fascist in Vlaanderen’ gevolgd hebben.”

De inschatting van het blad was correct. De oud-Dinaso's die na de oorlog weer politiek actief werden, kwamen terecht in zowat alle secties van het katholiek-rechtse kamp. In de christen-democratische zuil vinden we namen als: Willem Melis, eerste hoofdredacteur van de heruitgave van *De Standaard* in 1947; Frantz Van Dorpe, VEV-voorzitter; Rafaël Renard, adjunct-kabinetschef van de minister van Binnenlandse Zaken Arthur Gilson (1961-1965) en voorzitter van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht (1964-1976); Jef Van Bilsen, secretaris-generaal en later commissaris van de koning voor ontwikkelingssamenwerking. Niet toevallig allemaal namen van de strekking die het VerDinaso buiten de collaboratie wilde houden en na het mislukken van dat opzet inactief werd of in het verzet trad. De meesten van hen bleven de Vlaamse Beweging genegen alsook een integratie van de Benelux-landen.

Het merendeel van de gewezen VerDinaso-aanhang die Van Severen uit het Vlaams-nationalisme had meegeleid en die opnieuw actief werd, zou na de oorlog weer in het Vlaams-nationalisme staan. Daar waren ze immers sociologisch meestal toe blijven behoren. Bovendien was de basis er via de Eenheidsbeweging-VNV ook ideologisch weer in geïntegreerd, als ze er tenminste ooit al echt van losgekomen was. De repressie (her)smeedde de banden verder. Zo was het niet toevallig de Volksunie die na de oorlog oud-Dinaso's in het parlement bracht; in 1968 werden Lode Claes en Leo Vandeweghe tot senator gecoöpteerd. Slechts een actieve minderheid zou binnen of naast het Vlaams-nationalisme ideologische oppositie voeren in navolging van de ideeën van Van Severen; een spilfiguur van deze "Vlaamse" neo-Dinaso-strekking was Staf Vermeire.

Tenslotte waren er na de oorlog tal van groepjes die zichzelf tot ideologische erfgenaam verklaarden van het VerDinaso en vanuit die optiek afzijdig tot vijandig stonden tegenover de Vlaamse Beweging. Voor het grootste deel betrof het hier Franstalige bewonderaars van Van Severen of aanhangers die hij niet uit het Vlaams-nationalisme had gerecruteerd. Eén van de belangrijkste gangmakers van deze strekking was Louis Gueuning, voormalig VerDinaso-leider van de Romaanse gouden. Deze "Belgische" neo-Dinaso-strekking verdedigde op nationalistisch en maatschappelijk vlak hetzelfde project als de "Vlaamse". Ze onderscheidde zich ervan doordat ze in de Vlaamse Beweging meer een tegenstander zag dan een potentiële bondgenoot. Bovendien sprak ze bepaald geen vergoelijkende taal over de collaboratie en maakte ze bijgevolg van het opruimen van de repressie geen strijdpunt.

In dit artikel wensen we zeker niet de handel en wandel van iedere oud- of neo-Dinaso na te gaan.¹ Evenmin willen we een exhaustief overzicht bieden van alle naoorlogse groepen met neo-Dinaso inslag. De vraag die voorligt is welke invloed Van Severen na de oorlog uitoefende op de ontwikkeling van het Vlaams-nationalisme. Vanuit die optiek bekijken we het discours van de belangrijkste neo-Dinagogroepen en gaan we na hoe ze zich verhielden tot het Vlaams-nationalisme, in het bijzonder tot de Vlaams-nationale partijen. Tot hertoe verscheen hierover vrijwel niets. Buiten de lectuur van de talrijke periodieken met neo-Dinaso-inslag, baseerden we ons voornamelijk op de archieven van de Vlaamse Concentratie (Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams-Nationalisme, ADVN), van Arthur de Bruyne (ADVN), van het parket van Brussel (Rijksarchief Brussel), van Herman Appels (privé-bezit), van Staf Vermeire (ADVN en Rijksarchief Noord-Brabant), van Edmond De

¹ E. Verhoeyen maakte in 1976 een encyclopedisch overzicht van de belangrijkste solidaristische groepen. Gezien de schat aan feitelijke gegevens blijft zijn werk tot vandaag van grote waarde, ook al bevat het een aantal onnauwkeurigheden. VERHOEYEN, 1976, *passim*.

Clopper (privé-bezit), van Daniël Merlevede (privé-bezit) van Maurits Cailliau (privé-bezit) van de Volksunie (ADV), van Wim Van Der Elst (privé-bezit) en tenslotte van Frans Van Der Elst (ADV).

1. WELKE VAN SEVEREN?

Over de ideologie, en de voortdurende evoluties daarin, van Joris Van Severen zijn we uitstekend ingelicht door het recente werk van Luk Pauwels.² De auteur toont op overtuigende wijze aan dat Joris Van Severen ideologisch vooral bepaald werd door de verschillende richtingen van de conservatieve revolutie, om uiteindelijk te eindigen als zuivere exponent van de jongconservatieve strekking. We beperken ons dan ook verder tot enkele relevante beschouwingen.

Volgens het woord van E. Gelner is nationalisme “primarily a political principle, which holds that the national and the political unit should be congruent”.³ Volgens deze auteur is nationalisme het streven naar het samenvallen van de door de nationalist geconcipeerde grenzen van staat en culturele gemeenschap. Met deze definitie verengt Gelner het nationalisme tot een welbepaald politiek streven. Het is zinvol om, zoals J. Hutchinson, dit politieke nationalisme te onderscheiden van het culturele nationalisme; dit is dan het streven naar de morele en culturele regeneratie van de nationale gemeenschap.⁴ Binnen de context van de Vlaamse beweging valt dit onderscheid samen met de breuk tussen Vlaams-nationalisme (politiek) en flamingantisme (cultureel). Anders gezegd is het politieke Vlaams-nationalisme te onderscheiden van het bredere en oudere Vlaams nationalisme.

Zijn er verschillende soorten nationalisme? In de literatuur wordt veelal – en met uiteenlopende terminologie – een dichotomie in het nationalisme aangeduid. Kort gezegd zou er een onderscheid zijn tussen civiel en etnisch nationalisme. Het eerste hanteert civiele criteria om te onderscheiden wie tot de nagestreefde natie-staat behoort. Het is het “Franse”, republikeinse nationalisme. Radicaal doorgetrokken leidt het tot constitutioneel patriottisme, waarin etno-culturele elementen van geen belang meer mogen zijn als scheidslijnen. Dit nationalisme is bijgevolg sterk subjectief-voluntaristisch en inclusief, de toegang tot de nationale identiteit is voor buitenstaanders verwerfbaar. Aan de andere kant hanteert het etnisch nationalisme objectieve, etno-culturele

2. PAUWELS, 1999, *passim*.

3. GELLNER, 1983.

4. HUTCHINSON, 1987.

criteria als grenzen voor de nationale identiteit; elementen als taal, religie, geschiedenis, afkomst of huidkleur worden dan gebruikt als mogelijke scheidslijnen. Dit is het "Duitse", romantische nationalisme. Het is uiteraard exclusief.

Louis Vos bracht vanuit de historische wetenschap een belangrijke nuance aan op de bovenstaande politicologische theorie.⁵ Empirisch kan men twee wegen onderscheiden naar de vervulling van het nationalistisch principe van de natie-staat: de route van staat naar natie en de route van natie naar staat. In het eerste geval – bijvoorbeeld Frankrijk – vormde een dynamisch geheel zich om tot een moderne natie-staat. Daarbij lagen vanzelfsprekend de nieuwe bestuurlijke instellingen, beheerst door de bourgeoisie, voor de hand als nationaal bindmiddel na het wegvallen van het ancien régime. In het tweede geval – bijvoorbeeld Duitsland – moest een bestuurlijke verbroekeling overwonnen worden op weg naar de natie-staat. Daarbij lag de klemtoon vanzelfsprekend op de gemeenschappelijke culturele elementen in de beoogde eenheidsstaat.

In de civiele Franse natie-staat werd echter onmiddellijk op zoek gegaan naar een culturele invulling van de nationale identiteit. Deze werd vanuit het centrum naar de periferie verspreid, een proces dat uiteraard werd vernoodzakelijkt en versneld door de transitie van een agrarische naar een industriële samenleving; from peasants into Frenchmen.⁶ Anderzijds kwamen in de Duitse natiestaat uiteraard ook nieuwe civiele structuren naar voor die de Duitse nationaliteit mee gingen bepalen. Bijgevolg is een strikt onderscheid in het nationalisme niet houdbaar: iedere nationale identiteit wordt zowel door ethno-culturele als door civiele elementen bepaald. Er bestaat geen louter etnisch of louter civiel nationalisme. Beide componenten zijn steeds in het nationalisme aanwezig, het is de verhouding waarin die de aard ervan bepaalt. Tussen de Franse wilsnatie en de Duitse volksnatie bestaat dus wel een onderscheid, maar geen kloof.

In het politiek nationalisme heeft men het onderscheid in het nationalisme vaak vertaald als de tegenstelling tussen volksnationalisme (volk wordt staat) en staatsnationalisme (staat wordt volk). Het Vlaams-nationalisme rekende zichzelf steeds tot het volksnationalisme; een constante tot vandaag is het beeld van het Vlaamse volk dat moet bevrijd worden van een vreemd staatsjuk. Uit bovenstaande blijkt echter al dat de dichotomie volksnationalisme-staatsnationalisme wetenschappelijk niet houdbaar is. Nationalisme is een ondeelbaar principe. De mogelijke betwistingen over de grenzen van de natie worden enkel veroorzaakt door gebeurlijke verschillen in de conceptualisering ervan. De ethno-culturele, objectieve criteria blijken immers tot op zekere hoogte

5. VOS, 1997, pp. 291-320.

6. WEBER, 1977.

subjectief. Wat de grenzen zijn van een gemeenschappelijk cultuur is met andere woorden afhankelijk van de criteria die de nationalist zelf verkiest naar voren te schuiven; de objectieve natie is ook een kwestie van “willen” zien. De nationalist bezit uiteraard niet de gastronomische vrijheid om lukraak ingrediënten te kiezen waarmee hij zijn natie bereidt, maar in zijn geologische constructie van de natie bezit hij wel de vrijheid om te graven tot waar hij wil.

Joris Van Severen was steeds een nationalist. Om diverse redenen, zeker niet allemaal van theoretische aard, evolueerde hij echter gedurig in zijn keuze van de afbakeningscriteria van de natiestaat. Oorspronkelijk was hij een strak anti-Belgische Vlaams-nationalist. De beruchte uitroep “La Belgique, qu'elle crève”, toegeschreven aan Van Severen tijdens een amnestiedebat in het parlement op 28 november 1928, deed hij allicht niet. Maar precies een jaar eerder, op 29 november 1927, gaf hij in het parlement al duidelijk zijn anti-Belgische gevoelens te kennen met de verklaring dat niet het activisme maar wel België zelf een vergissing was geweest.⁷ Het romantische adagium “de taal is gans het volk”, was voor hem – net als voor heel het Vlaams nationalisme – het belangrijkste criterium voor nationale identiteit. Bijgevolg kon België geen natiestaat zijn en bestond er een Vlaams volk dat nauw verwant was aan het Nederlandse, waarmee het een federaal staatsverband diende te stichten. Bij de stichting van het VerDinaso in 1931 radicaliseerde hij nog het taalcriterium. Het Vlaams-nationalisme werd als overbodige tussenstap overboord gegooid, er bestond enkel nog een Diets volk verdeeld over Nederland, Vlaanderen en Frans-Vlaanderen.

In 1934 volgde een afzwakking van het taalnationalisme; lotsverbonden volkeren als de Walen en de Friezen waren welkom in de Dietse volksstaat als ze dat wensten. Het was de beruchte “nieuwe marsrichting” van het VerDinaso. Ze betekende een duidelijke afname van het etno-cultureel gehalte van het nationalisme van Van Severen ten voordele van een meer voluntaristisch-civiele rijksgedachte. Voor Wies Moens betekende dit niets anders dan dat Van Severen van volksnationalist was veranderd in staatsnationalist, Moens keerde het VerDinaso de rug toe. Pauwels wijst erop dat het klaroengeschal dat gepaard ging met de afkondiging van de nieuwe marsrichting de aandacht van tijdgenoten en historici heeft afgewend van het feit dat de fundamentele evolutie in het nationalisme van Van Severen pas later kwam; deze viel minder op door de geleidelijkheid ervan.

Vanaf augustus 1936 liet Van Severen de term Dietsland vallen, voortaan sprak hij achtereenvolgens meer en meer over het “Dietse Rijk”, “De Lage

⁷. Zie hiervoor: *Ter Waarheid over Joris Van Severen*, nr. 2 van 85 en nr. 1 van 86.

Landen”, “De Nederlanden”, het “Dietse Rijk der Nederlanden” en tenslotte vanaf 1938 over “De Zeventien Provinciën”. Het taalcriterium werd nu geheel verlaten, naast geopolitieke argumenten kwam het gemeenschappelijk verleden van de Nederlanden in de plaats; de eeuwenoude lotsverbonden gemeenschap van Dietsers, Friezen, Walen en Luxemburgers diende hersteld door staatkundige eenmaking in een rijksgemeenschap onder Dietse hegemonie. Deze evolutie was inderdaad fundamenteleler inzake staatkundige finaliteit, maar anderzijds betekende het een stap terug in de richting van een sterk etno-culturele bepaling van de nationale identiteit. Niet veel later maakte Van Severen die cirkel helemaal rond door de Walen op basis van afstamming en bloed tot geromaniseerde Dietsers te verklaren; de historische gemeenschap der Nederlanden werd nu dus eveneens een volwaardige volksgemeenschap. Aan deze stap gingen Byzantijnse twisten rond het begrip ‘volk’ vooraf en naar verluidt zou de Leider zich binnenskamers meermaals vrolijk gemaakt hebben om zijn oplossing ervan.⁸ Hoe het ook zij, voor het VerDinaso vielen de grendels weg op een ongebreideld Belgicisme en royalisme; de weg naar de Dietse natiestaat lag nu over de staatkundige hereniging van België, Nederland en Luxemburg. In dit feitelijk herstelde Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) zou de verscheidenheid van de Dietsers worden beschermd via provinciaal federalisme, een restauratie van de 17 provinciën.

Pauwels wijst het etiket “Diets-nationalist” voor Van Severen van de hand gezien de “wandelende” inhoud van diens nationalisme.⁹ Nochtans was Van Severen steeds een Diets-nationalist. Het feit dat hij de Dietse natie voortdurend heruitvond, doet daar geen afbreuk aan. Het bewijst enkel dat de natie inderdaad een geologische constructie is waarbij subjectieve keuzes bepalend zijn voor het eindresultaat; Van Severen zag eerst een Vlaams volk als onderdeel van een Nederlands geheel, vervolgens een Nederlands volk, dan een Nederlands volk met lotsverbonden volkeren, tenslotte een Nederlands volk met inbegrip van die lotsverbonden groepen.

Voor Pauwels is Van Severen een atypische nationalist gezien de inbreng van een voluntaristisch element. Dat klopt natuurlijk aangezien nationalisten van de verre rechterzijde de republikeinse wilsnatie steeds hebben afgewezen als een Jacobijnse constructie. Maar anderzijds was Van Severen toch niet echt een uitzondering, tenslotte eindigde hij na een korte overgangperiode precies zoals hij begon, met een sterk etno-culturele bepaling van het Dietse volk.

⁸. *Rommelpot*, 5 mei 1946.

⁹. PAUWELS, 1999, p. 228.

Het bochtenwerk maakte Van Severen na de oorlog tot een held voor alle nationalistisch werk. Voor de traditionele, emotioneel anti-Belgische nationalisten was er de herinnering aan de vroege Van Severen. Het was deze Van Severen van wie de vermeende uitroep “la Belgique qu’elle crève” enkele jaren geleden nog, tot grote consternatie van de Franstaligen, in de federale kamer werd aangehaald door Vlaams Blokker Joris Van Hauthem. De vroege Van Severen werd trouwens ten volle in eer hersteld door zijn executie. De moord leverde immers het bewijs van het beweerde anti-Vlaamse karakter van de Belgische staatsmacht, en gezien het tijdstip ervan was ze een belangrijk element in de apologie van de collaboratie. Het verklaart waarom Van Severen – die het VNV toch uitschold voor Hitlerknechten en separatisten – na de oorlog zijn plaats kreeg in het pantheon van het rechtse Vlaams-nationalisme. En natuurlijk was men daar ook niet vies van Diets-nationalisme, maar dan wel in de taalnationalistische betekenis en louter als instrument tegen iedere politiek van verzoening met België.¹⁰ Van Severen was ook op dat vlak bruikbaar, zolang men maar niet expliciteerde wat hij uiteindelijk met het begrip Dietsland bedoelde.

Daarnaast bleven er oud- en neo-Dinaso’s overtuigd van de Dietse rijksgedachte. Dit geloof oversteeg de verschillende strekkingen. Ze waren allemaal, met uiteenlopende terminologie en legitimatie, Diets-nationalisten; het streefdoel bleef steeds het herstel van de historische Nederlanden, inclusief een restauratie van de vroegere provinciën. Zoals reeds gezegd opereerden sommigen binnen of naast het Vlaams-nationalisme, daarvan steunden ze het cultureel nationalisme en trachtten ze het politiek nationalisme om te buigen in Dietse richting. Deze strategie was voor hen trouwens de enige die perspectief bood op een betekenisvol draagvlak. Achterliggende gedachte was – net als bij de nieuwe marsrichting van Van Severen in 1934 – dat via hun nationalistisch project de Nederlandstaligen in België het landsbestuur in handen zouden krijgen. De “Belgische” neo-Dinaso’s vertoonden daarentegen geen enkele affiniteit met het Vlaams nationalisme en trokken de zuiver Belgicistische lijn door die Van Severen vanaf 1936 voorstond. Ze vonden enig gehoor bij een overwegend Franstalig, radicaal rechts en Belgisch-nationalistisch publiek; bijvoorbeeld de PSC’er baron Pierre Nothomb.

In tegenstelling tot wat doorgaans in nationalistische bewegingen wordt aangehangen, is (politiek) nationalisme slechts een principe en dus geen ideologie. Het nationalisme vertelt niets over hoe de samenleving dient georganiseerd te worden. De maatschappelijke ideeën van nationalistische bewegingen

¹⁰. DE WEVER en DE WEVER, 1999, pp. 146-159.

kunnen sterk uiteenlopend zijn, ze worden immers bepaald door de context waarin het betrokken nationalisme zich dient te ontwikkelen; wat natuurlijk tot op zekere hoogte geldt voor iedere ideologie. Dit maakt nationalisme tot een glibberig onderwerp en verklaart waarom er zoveel verschillende connotaties met het begrip bestaan. Te meer daar het nationalisme steeds de nationalistische aspiraties en de maatschappelijke ideeën die er aan worden verbonden tot één ondeelbaar geheel versmelt. Het VerDinaso vertolkte dit mooi met de slogan “Dietsland en Orde”. In de visie van de nationalist vloeit de maatschappijleer logisch voort uit zijn nationalisme.

De snelle ideologische evolutie van Van Severen is exemplarisch voor het bovenstaande. Uit het werk van Pauwels blijkt immers hoe zijn discours evolueerde met de context waarin hij verkeerde. Binnen de ruime grenzen van de conservatieve revolutie veranderden zijn maatschappelijke opvattingen voortdurend, wat overigens niet wil zeggen dat daar veel origineel denkwerk bij te pas kwam. Pauwels vat het parcours als volgt samen:

“een ultramontaanse gezinsachtergrond, flamingantische college- en universiteitsjaren, links nationaal-revolutionair ontwaken aan het IJzerfront; dan vanaf 1923, en na een geloofscrisis, een meer ultramontaans gekleurd Vlaams en Diets nationalisme, met fascistische inspiratie en vormgeving vanaf 1930 – die hem zijn verder leven zullen blijven achtervolgen – na 1934 gevolgd door een toenemend terugplooiën op een eigenzinnig Spartaans conservatisme, waarbij de katholieke fundamenten het winnen van de fascistische mode. In zijn laatste fase vallen de parallellen op met de Duitse (en Franse) jong-conservatieven, zonder dat hij daarmee contacten had”.¹¹

Van Severen benoemde de maatschappijleer van het VerDinaso met het neologisme “nationaal-solidarisme”. Hoeksteen daarvan was een vervanging van de verfoeide parlementaire democratie – de “demoliberalere chaos” – door een corporatieve ordening van de samenleving. Van Severen hield in zijn invulling van het corporatisme uiteindelijk zowat het midden tussen de klassieke conservatief-katholieke en de fascistische interpretatie.

De uiteindelijke, Belgische marsrichting van het VerDinaso toont aan dat de aard van de maatschappijleer veel belangrijker was dan die van het nationalisme voor de aanhang van Van Severen. Plotseling ging de Leider in zijn maatschappelijk recept over tot het gebruik van een geheel andere nationalistische saus. Er haakten wel heel wat mensen af, maar de meesten bleken het eindgerecht ook te lusten op Belgische wijze. Blijkbaar waren noch Groot-Nederlands radicalisme, noch anti-Belgicisme voor het gros van de Dinaso's

¹¹. PAUWELS, 1999, pp. 97-98.

essentiële afgeleiden van het rechts-revolutionair gedachtengoed. Het politiek nationalistisch project werd aangepast in functie van de mogelijkheden tot realisatie van de sociale en persoonlijke ambities in een Belgische context. En toen die mogelijkheden na mei '40 heel anders kwamen te liggen, keerden de meesten terug naar het Vlaams-nationalisme in een gemeenschappelijke omhelzing van nationaal-socialisme en collaboratie. Met het heilig principe van de natie kon blijkbaar heel pragmatisch worden omgegaan; een vaststelling die uiteraard niet alleen voor de aanhang van het VerDinaso geldt.

Net als voor zijn nationalisme, geldt dat Van Severen op vlak van maatschappelijke ideeën op zeer verschillende manieren bruikbaar was. De naoorlogse volgelingen beriepen zich op de Van Severen uit de tweede helft van de jaren '30. De Belgische neo-Dinaso André Belmans zou – in zijn anoniem uitgegeven 3-delig werk “In de leer bij Joris Van Severen” – de teksten van de Leider zelfs herschrijven om ze aan te passen aan het laatste stadium in diens ideologische ontwikkeling.

Het zou onbegonnen werk zijn in kaart te brengen hoeveel, op welke manier en met welke onderlinge verschillen de neo-Dinaso-groepen putten uit zijn gedachtengoed. Uiteraard bleven ze allemaal in het spoor lopen van de conservatieve revolutie à la Van Severen. Inhoudelijke constanten op maatschappelijk vlak waren dan ook: een negatieve houding tegenover de Franse revolutie; een afwijzen van liberalisme-kapitalisme en marxisme; een virulent anti-communisme; een verwerping van de parlementaire democratie en het partij-en-regime; een pleidooi voor een organische samenlevingsopbouw, meestal via het solidarisme-corporatisme dat men voorstelde als “echte” democratie. Meestal bleven ze ook de koppeling maken aan conservatief katholicisme, vooral dan in de periode tot de jaren '60 waarin de levensbeschouwelijke tegenstelling tussen katholiek-rechts en vrijzinnig-links de Belgische politiek bleef overheersen. Pauwels wijst erop dat het katholicisme voor Van Severen ongetwijfeld belangrijk was, maar geen verklaring kan vormen voor zijn nationalistische en ideologische ontwikkeling;¹² hetzelfde lijkt te gelden voor zijn volgelingen na de oorlog.

Vrijwel zonder uitzondering illustreerden de neo-Dinaso-periodieken hun ideeën voortdurend met teksten en citaten van Van Severen. Samen met de regelmatige opname van hagiografische iconografie, toont het de sterke idealisering door de betrokken groepen van de Leider.

De afwijzing van parlementarisme en legalisme betekende uiteraard dat de neo-Dinaso's zich over het algemeen ver hielden van de partijpolitiek. Het programma van het VerDinaso stelde dat politieke partijen opgeruimd moeten

¹² PAUWELS, 1999, p. 236.

worden omdat ze het organisch karakter van de volksgemeenschap miskennen en elk voor zich streven naar de macht, ze laten zich slaafs misbruiken door de tirannie van het geld en zijn aldus “de wettige organisatie van het verraad aan en van de uitplundering van het volk”. Dit werd na de oorlog dikwijls geciteerd. Geliefkoosde organisatievorm bleef die van de “Orde”, een kern van ideologisch sterk geschoolde leden die een voorbeeldfunctie moest vervullen. Geen enkele groep zou er echter in slagen nog maar een fractie van het succes van het VerDinaso te evenaren. Dat was natuurlijk logisch gezien het toenemend succes van de parlementaire democratie in de naoorlogse periode. Misschien verklaart dit waarom veel neo-Dinaso’s, zoals we verder zullen zien, de anti-partijpolitieke houding niet consequent volhielden.¹³ De meeste oud-Dinaso’s zagen trouwens wel de tekenen des tijds, zoals reeds gezegd kwamen ze overwegend terecht in de rechterzijde van de CVP of in de reorganisatie van de Vlaams-nationale partijpolitiek.

Op maatschappelijk vlak was het water tussen de neo-Dinaso’s en de radicale rechterzijde van het Vlaams-nationalisme over het algemeen niet diep, ze deelden alvast zeker de scepsis tegenover het parlementarisme. Zoals al gezegd vormde de bewondering voor de figuur Van Severen een bijkomende brug. Voor de neo-Dinaso’s die in of naast het Vlaams-nationalisme stonden, was eigenlijk alleen de verschillende natie-keuze een scheidingslijn. Traditionele nationalistes als Leo Wouters en Arthur de Bruyne zouden hen aansporen om de rechtse krachten te bundelen, in het bijzonder tegen de dreiging van linkse invloeden in het Vlaams-nationalisme. De tactische samenwerking kende echter nooit een duurzaam resultaat.

Ook onderling bereikten de neo-Dinaso-groepen zelden of nooit een betekenisvolle eenheid, zelfs niet die van gelijke strekking. Een oppervlakkige zoektocht naar naoorlogse periodieken met een neo-Dinaso-inslag, levert al gauw meer dan 20 titels op. Een eerste verklaring hiervoor is allicht dat de volgelingen ook heel wat karakteriële eigenschappen van Van Severen kopiëerden: elitisme, de romantiek van de held die de geschiedenis bepaalt, omwentelingsdrang, de behoefte te streven naar een onbereikbaar ideaal. Veel animators van neo-Dinaso-groepen zagen zichzelf als de Leider, boven hen stond alleen de mythische Van Severen. Samen met het al even typerende geloof in doctrinaire zuiverheid – waardoor een conflict als snel een breuklijn

¹³ Volgens Delafortrie deed zich in de laatste jaren voor de oorlog ongeveer hetzelfde voor in het VerDinaso. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1938 werd er niet meer opgeroepen om blanco te stemmen. Bij de verkiezingen van 1939 zouden er zelfs kopstukken hebben gepleit om zelf lijsten in te dienen, wat niet zozeer uit principiële redenen door Van Severen zou afgewezen zijn maar wel uit angst voor het resultaat. DELAFORTRIE, 1963, pp. 145-146.

wordt – zorgde dit voor een eindeloze reeks ruzies en afscheuringen. Pragmatisme was nooit een Dinaso-kwaliteit. Uiteraard geldt dit meer algemeen voor alle radicale maatschappelijke bewegingen. Aangezien het lidmaatschap eerder een hinderpaal is voor persoonlijke sociale vooruitgang, wordt de kern steeds gevormd door mensen die materieel en geestelijk onafhankelijk zijn. Francis Balace gebruikte voor Franstalig extreem rechts de treffende metafoor van de Spaanse herberg waarin iedere gast zijn eigen provisies meebrengt, verbruikt en eventueel weer meeneemt als het bier van de patron niet bevalt.¹⁴ Ze gaat alvast zeker op voor de neo-Dinasobeweging.

2. DE BELGISCHE NEO-DINASO-STREKKING.

Aangezien de vraagstelling van deze bijdrage de impact van de neo-Dinaso's op de Vlaams-nationalisme betreft, zou het te verantwoorden zijn deze strekking niet te behandelen. Dat zou echter een familieportret opleveren waarvan een aantal verwanten werd verwijderd wegens onenigheid over de erfenis van de pater familias. Bovendien duiken de vertegenwoordigers van deze strekking natuurlijk vaak op als antagonist in ons verhaal; aan familie ontkom je nu eenmaal niet. Daarom hebben we geopteerd toch een aantal paragrafen aan hen te wijden. Over de exploten van de talrijke groepjes zijn we ingelicht door de geciteerde werken van Balace en Verhoeyen. Naast een synthese, verrijkt met aanvullende gegevens en correcties, willen we hen ideologisch situeren en wensen we hun verhouding tot het Vlaams-nationalisme te schetsen.

Louis Gueuning (1898-1971), leraar aan het atheneum te Soignies, was aanvankelijk geëngageerd in het Waals regionalisme en sloot in 1931 aan bij de beweging La Renaissance Wallonne. Sympathie voor gewestelijke verscheidenheid en antipathie voor de parlementaire democratie, bracht hem in 1939 bij het VerDinaso. Op 4 mei 1940 werd hij door Van Severen nog gebombardeerd tot verantwoordelijke voor de Romaanse gouwen, één van de vele ronkende titels die de Leider placht uit te delen. Tijdens de bezetting nam Gueuning, evenzeer anti-Duits als anti-Engels, een attentistische houding aan. De collaboratie werd echter niet absoluut afgewezen, ze kon in overweging genomen worden als ze zou leiden tot een herstel van de Dietse staat.¹⁵ VNV-voorman Hendrik Elias noteerde in zijn onuitgegeven memoires dat Gueuning hem er tijdens een onderhoud in de zomer van 1940 van probeerde te overtuigen dat de Walen deelgenoten moesten zijn van de toekomst der Dietse Nederlanden.

¹⁴. BALACE, 1994, p. 110.

¹⁵. Dit blijkt uit een clandestien uitgegeven redevoering van maart 1942. CAILLIAU, 1991, p. 13.

Gueuning schaarde een handvol Dinaso's rond zich in een "Joris Van Severen-Orde" met wie hij onder meer jaarlijks in mei een beperkte, clandestiene bijeenkomst hield ter herinnering aan Van Severen. Het betrof niet meer dan een tiental mensen.¹⁶ Bij de bevrijding werd Gueuning gearresteerd door het communistisch verzet. Hij zou niet vervolgd worden, maar zijn huis werd kort en klein geslagen en zijn betrekking was hij kwijt. Gueuning richtte daarom in 1950 een bijzonder elitaire, Franstalige privé-school op te Sint-Pietersleeuw; een doorn in het oog van plaatselijke Vlaamsgezinden.¹⁷ Gueuning zou zijn leven verder in het teken stellen van extreem-rechtse politieke actie met beroep op Van Severen. Hij bezorgde de Leider in 1951 een grafmonument te Abbeville, daarop wordt Van Severen tot "Novi Belgii Conditor" en "Pater Patriae" verklaard. Gueuning recruteerde zijn aanhangers vooral in het Vlaamse land en onder tweetalige Brabanders. Verder had hij wisselende contacten met het woelige wereldje van Belgicistisch extreem-rechts, traditioneel in hoofdzaak Franstalig.

Op ideologisch vlak liep Gueuning in het spoor van Van Severen in diens laatste stadium. Belangrijkste doel was het herstel van de historische Nederlanden – de beladen term Dietsland werd door hem niet gebruikt – in hun gewestelijke verscheidenheid, een organische natie die model moest staan voor de architectuur van een nieuw Europa waarvan ze de kern en het uitstralingspunt zou zijn. Grote vijand van de Nederlanden was "de Vreemde" of "l'Étranger"; de omliggende staten hadden er steeds alles aan gedaan om de Nederlanden te verdelen en te beheersen. Engeland werd door Gueuning bijzonder gevisieerd, tot op de grens van het paranoïde werd erop gehamerd dat "Albion" een geheime politiek voerde om van België een vazalstaat te maken en het te beroven van Congo. Engeland was als het ware de nieuwe bezetter en het regime, beheerst door de leden van de oorlogsregering van Londen, de nieuwe collaborateur. De Vlaamse of Waalse federalisten – feitelijk niets anders dan separatisten – dienden bewust of onbewust het belang van "de Vreemde" doordat ze, na 1830, opnieuw de Nederlandse natie wensten op te delen.

Ter verantwoording van de Nederlandse natie (re)produceerde Gueuning niet weinig pompeuze taal over de natuurwettelijke eenheid en zending ervan. Kort gezegd was Gueuning een Groot-Nederlands nationalist die, op basis van geopolitieke en historische argumenten, geloofde in het volk van de 17 provinciën. "Bref, Van Severen était mort, mais Gueuning restait son prophète".¹⁸

^{16.} *De Uitweg*, dd. 7 juni 52.

^{17.} *Vogelvrij*, nr. 3, dd. 31 oktober 63. *Vogelvrij* was een periodiek die in 1963 korte tijd werd uitgegeven door Vlaamsgezinde journalisten, collectie op het ADVN.

^{18.} BALACE, 1994, p. 178.

Nochtans werd “nationalisme” door hemzelf van de hand gewezen; hij stelde de term immers gelijk aan een product van de 19de eeuwse romantiek dat Europa evenveel schade had toegebracht als het marxisme. Als voorbeeld verwees hij naar “de verwoesting” in de Nederlanden door het taal-, sociaal- en economisch nationalisme.¹⁹ Een duidelijk afwijzing van het Vlaams-nationalisme dus. Taal had voor Gueuning alleszins geen enkele waarde als afbakeningscriterium voor de natie. Volgens Arthur de Bruyne kwam dat wel heel goed uit omdat Gueuning geen Nederlands sprak en het op die manier ook niet hoefde te leren.²⁰ Allicht zaten de Gueuning-aanhangers in Vlaanderen hier toch wel mee verveeld; in hun periodieken werd het vaak in de verf gezet als Gueuning in het openbaar een paar woorden Nederlands sprak.

Wat de sociale ordening betreft, hernam Gueuning niet expliciet de solidaristische leer. De term solidarisme behoorde niet tot zijn politiek woordgebruik. Hij besteedde ook niet veel aandacht aan pleidooien voor een corporatistische staat. Nochtans bleef hij wel in die lijn lopen, het volk diende in de staat vertegenwoordigd te worden door zijn elites:

“alle beroepsverenigingen, alle gewestelijke groeperingen, alle levensbeschouwingen die de grondslagen van de nationale gemeenschap niet aantasten, hebben recht vertegenwoordigd te worden”.²¹

Des te heviger promoveerde Gueuning een autoritair regime opgebouwd rond de figuur van de koning die ten volle zijn grondwettelijke prerogatieven moest kunnen uitoefenen bij de samenstelling van een onafhankelijke regering; het klassieke discours van Franstalig extreem-rechts in België dus.

Bovenal diende het “partijregime” uitgeschakeld te worden. Dit mocht met alle middelen worden bestreden, zelfs onwettige. Deelname aan de partijpolitieke strijd werd zinloos geacht, bij de opeenvolgende verkiezingen werden de aanhangers doorgaans opgeroepen om blanco te stemmen. In elke politieke crisis zag Gueuning het lang verwachte einde van het regime. Vooral in de troonsafstand van Leopold III, de legering van Britse troepen in de Kempen en in de onafhankelijkheid van Congo, werd het uur nul gezien van de rechtse revolutie. Bij die gelegenheden werd het regime voor de zoveelste keer dood verklaard en werd er een nieuwe organisatie opgericht die de omwenteling in handen moest nemen. Na de afwikkeling van de Koningskwestie waren dit de “Aktiecomité’s voor orde en vrijheid” of “Comités d’action pour la liberté et pour l’ordre”, na de Congocrisis was het de

^{19.} *De Uitweg*, 8 augustus 53.

^{20.} Brief A. De Bruyne aan S. Vermeire dd. 4 juni 1962, ADVN, doos 849, bundel 2.138.

^{21.} *De Uitweg*, 26 mei 1951.

“Organisatie voor Algemeen Welzijn” (OAW) of “Organisation de Salut Public” (OSP). Het enige noemenswaardige resultaat was telkens een tijdelijke samenwerking met Belgicistische extreem-rechtse groepen. Lang kon die nooit standhouden want naast de reeds aangehaalde, natuurlijke redenen tot opsplitsing van zulke groepen, gaapte er tussen de erfgenamen van de groene VerDinaso-hemden en die van de blauwe hemden van het Légion Nationale de onoverbrugbare kloof van het geloof in de Nederlanden.

Belangrijke Gueuning-medestanders van het eerste uur waren onder meer notaris André Belmans (Antwerpen), gewezen medewerker van diverse VerDinaso-periodieken; Roger Liefoghe, oud-gewestleider van het VerDinaso te Ieper; Gustave Calbrecht, tweetalig oud-Dinaso uit het Brusselse; André Godderis, oud-Dinaso; apotheker Valmy Stassart uit Jumet, voorzitter van de “Union Nationale des Croix du Feu”, een extreem-rechtse afscheuring van de “Fédération Nationale des Croix de Feu”. Na de oorlog werd ook Antwerpenaar Vik Eggermont een trouw medestander. Bekende figuren die tijdelijk meewerkten aan initiatieven van Gueuning waren onder anderen Herman Todts, Juul Declercq en Luc Delafortrie.

De Gueuning-groep hernam na de oorlog vrij snel zijn activiteit. Volgens *Le Peuple* (15 februari 1946) werden er naar aanleiding van de verkiezingen van 1946 al pamfletten verspreid met een oproep om te stemmen voor kandidaten die stonden voor “le rapprochement des Pays-Bas tout entiers” of anders blanco. Daarnaast verschenen er al vlug verschillende periodieken. De eerste, *L'Actualité Politique* (1945-1949), koppelde de strijd voor Leopold III aan die tegen het partijenregime; daarmee hield het blad zich niet aan de vrijwillige gematigdheid die uiterst rechtse groepen tijdens de Koningskwestie vrij algemeen handhaafden teneinde de vorst niet te compromitteren. Vanaf maart 1951 verscheen het blad *De Uitweg* dat met de overname van *Le Cri du Peuple* in november 1951 een Franstalige pendant kreeg.²² Tot eind 1953 hield men de verschijning van *De Uitweg* vol als weekblad, in 1954 werd het een maandblad en later werd de verschijning wegens financiële problemen onregelmatig. Uiteindelijk werd het opgevolgd door het blad *Politiek nu* (1969-1971). In 1970 werd de “Fondation L. Gueuning/Stichting L. Gueuning” opgericht met enkele tientallen getrouwen, overwegend Franstaligen.²³ Deze hield het vuur gaande na de dood van Gueuning eind 1971, totdat de draad in 1973 werd opgeraapt door het tijdschrift *L'Accent*. In 1978 kreeg dat met *Kenmerk* een Nederlandstalige tegenhanger, uitgegeven door de “Politieke Groep: Studie, Opzoeken en Contacten” en met Liefoghe als hoofdredac-

²² *De Uitweg* begon met de overname van *Hier Dinaso*, waarover verder meer. De titel was aanvankelijk *De Weg*, maar die bleek al in gebruik.

²³ Ledenlijst dd. 17 december 1970, privé-archief Edmond De Clopper.

teur tot diens overlijden in 1987. Het tweemaandelijks blad herkauwde de klassieke stellingen, weliswaar zonder de revolutionaire ondertoon van weleer. Recent engageerde het zich in de grote betogingen tegen het separatisme en toonde het in het kader daarvan sympathie voor het Belgische Front National.²⁴ Uiteindelijk werd het blad in 2000 stopgezet.

Naast de tijdschriften en de steeds weerkerende herdenkingen van de Leider, werden er niet erg veel activiteiten op het getouw gezet. Voor een volgehouden politieke actie ontbraken immers de effectieven. Voor de door Gueuning met veel bravoure samengeroepen "Staten-Generaal van het verzet tegen het Regime" op 13 en 14 september 1952, liep de Antwerpse zaal Gruter niet eens halfvol, wat overeenkomt met een opkomst van ongeveer 300 personen. Veel meer stelde de Gueuning-strekking nooit voor. Het waren bovendien steeds dezelfde, sinds lang overtuigen. Naarmate de jaren vorderden, vielen er veel meer oude gezichten weg dan er nieuwe verschenen. Ondanks de zegezekere retoriek – de Dinaso-idee was steeds "op twee lengten van de zegepraal" – besefte Gueuning zelf zeer goed dat de situatie eerder van aard was om moedeloos op te geven.²⁵

De Gueuning-medewerkers waren zonder uitzondering betrokken bij nog een hele rist afzonderlijke neo-Dinaso-initiatieven met dezelfde strekking. Liefoghe verzamelde eind 1956 een Gentse groep in het "Joris Van Severen Komitee" dat enkele nummers van een periodiek uitbracht met dezelfde titel en daarna nog een gestencild kaderblad onder de titel *Band*. Het betrof in hoofdzaak oud-Dinaso's, onder anderen Arthur Raman, Hendrik Broekaert, Albert Brienen en Leo Hosten. Vooral in 1957 was de groep actief met een aantal openbare vergaderingen, waaronder een Van Severen-herdenking op 11 mei 1957 te Gent die opvallend positief onthaald werd in de katholiek-rechtse kranten.²⁶

Belmans, die met de autoritaire Gueuning niet in samenwerking zou blijven, verzamelde vanaf 1965 een hoofdzakelijk Franstalige groep rond zich in de denktank "E Diversitate Unitas". Die gaf in de jaren '70 het tijdschrift *De Federalist* uit. Het streven naar het herstel van de 17 provinciën werd erin geactualiseerd tot het promoten van meervoudig in plaats van Vlaams-Waals federalisme. De groep publiceerde ook heel wat brochures.

Eggermont kwam in 1961 terecht in het "Verbond Recht en Orde" (VRO), dat een jaar eerder in Antwerpen vanuit een Dietse jeugdgroep was opgericht onder leiding van Armand Wijckmans. De start van het VRO werd gepatroneerd door het Joris Van Severen Komitee. Het kreeg dan ook de volle steun van de Gueuning-groep, aan wie het een tijdlang enige broodnodige

^{24.} *Kenmerk*, nr. 113, maart-april 1995.

^{25.} *De Weg*, 17 maart 1951; *Delta*, 15 maart 1969.

^{26.} *Gazet van Antwerpen*, 13 mei 57; *De Standaard*, 14 mei 57.

militanten leverde voor directe politieke actie, bijvoorbeeld het verstoren van het congres van de Vlaamse Volksbeweging (VVB) – die een federalistische richting was ingeslagen – van 1963 te Antwerpen. Maar in februari 1964 leidden aanhoudende conflicten, in hoofdzaak van persoonlijke aard, met Wijckmans tot een breuk.²⁷ Eind 1964 stuurde Eggermont brieven rond, met zware woorden voor Wijckmans, om zijn ontslag uit het VRO algemeen bekend te maken.²⁸ In maart 1964 stichtte hij al met enkele anderen uit het VRO de “Werkgroepen Delta”, waarvan de periodiek *Delta - De Nederlanden en Orde* tot vandaag verschijnt. De oplage ervan in 1966 was 300 exemplaren en ging daarna zeker niet in stijgende lijn. De kleine groep bleef inhoudelijk perfect in de pas lopen van Gueuning en werd door hem in 1970 erkend als Antwerpse afdeling van de OAW.

Het VRO zelf verdween een tijdje in de Beweging voor de Verenigde Staten van Europa (BVSE), waarover verder meer, om vanaf september 1966 weer een volledig zelfstandige werking te ontplooiën. Op 9 april 1967 organiseerde het een kaderdag in de abdij van Postel waar een gemeenschappelijke programmaverklaring werd bewerkt met enkele nieuw-rechtse groepen. Daarbij was onder meer een groepje dissidente CVP-jongeren uit Mechelen, onder leiding van de latere VU-parlementair Joos Somers, dat zich kortstondig zou organiseren als de “Aktiegroepen voor Democratisch Solidarisme”.²⁹ In deze periode zocht Wijckmans ook meer toenadering tot de radicale rechterzijde van het Vlaams-nationalisme, met name tot kringen van de Vlaamse Militanten Orde (VMO). De Volksunie-leiding reageerde prompt op deze wending, de VU-partijraad van 10 juni 1967 verklaarde lidmaatschap van VU en VRO onverenigbaar; het VRO, waarvan de leiding door de VU nog werd toegeschreven aan de Waal Gueuning, was immers anti-parlementair en gericht tegen Vlaams-nationalisme en federalisme.³⁰

Het hernieuwde VRO gaf achtereenvolgens de periodieken *Samen in de Nederlanden* en *Vrij Dietsland* uit. In 1969 werd Wijckmans aan de kant geschoven en ging de vereniging de facto over in de “Dietse Solidaristische Beweging” (DSB) onder leiding van de in Wilrijk wonende Nederlandse oud-Dinaso, gewezen SS'er en taalkundige Maarten Van Nierop.³¹ De DSB, waar

²⁷. Reeds begin 1962 boterde het al niet meer zo goed tussen Wijckmans en Gueuning. Brief dd. 11 februari 1962 door Vermeire aan Hendrik Starckx, ADVN, doos 857, bundel 2.472.

²⁸. Brief dd. 18 november 1964 door Eggermont aan S. Vermeire, ADVN, doos 851, bundel 2.237.

²⁹. SOMERS, 1997, pp. 141-142.

³⁰. Verslag van de VU-partijraad dd. 10 juni 1967, ADVN, doos 8940.

³¹. Biografische informatie over Van Nierop vindt men onder meer in een in memoriam door Gaston Durnez in *De Standaard* van 23 juli 1979.

de nostalgie naar het VerDinaso wel heel sterk was, fuseerde in december 1974 met gelijkaardige neo-Dinaso-groepjes om eind jaren '70 met stille trom te verdwijnen.

De Belgische neo-Dinaso-strekking was voor het gros van de oud-Dinaso's, die weer tot het Vlaams-nationalisme behoorden, een irritant randverschijnsel. Maar ook de relaties met de oud- en neo-Dinaso's die in of naast het Vlaams-nationalisme oppositie voerden, lagen zeer moeilijk. Eind jaren '40 hadden mensen uit de Dietse jeugdbeweging, zoals Staf Vermeire en Jan Olsen, nog samenwerking gezocht met de Gueuning-groep voor kadervorming en het daaruit voortspruitende tijdschrift *Het Gulden Vlies* (1948-1949). Maar daarna raakten de relaties over het algemeen bijzonder verzuurd. Vermeire wilde alleszins zo weinig mogelijk te maken hebben met Gueuning en diens "mee-lopers" in Vlaanderen.³² Jonge volgelingen die pleitten voor samenwerking met deze strekking, werden onmiddellijk terecht gewezen.³³

Een logisch ontmoetingsterrein waren uiteraard de jaarlijkse herdenkingen van de moord op Van Severen. In februari 1956 schreef Vermeire aan de gewezen DMO-leider en SS'er Jef François dat "de sterke tegenstellingen" tussen de oud-Dinaso's enkel nog konden overwonnen worden op een ééndagse herdenking.³⁴ Maar zelfs op dat vlak werkten ze door de band liever naast elkaar. Het kon ook moeilijk anders. Voor de openbare herdenking, jaarlijks ingericht door het VRO, te Antwerpen op 27 mei 1962, aanvaardde Vermeire, ondanks zijn negatief oordeel over de inrichters, toch om een referaat te houden. Dit naast sprekers van de Gueuning-stal die tot ongenoegen van het opgekomen publiek – met daarin talrijke oud-Dinaso's die in de collaboratie hadden gestaan – de collaboratie aanvielen en een Belgische belijdenis hielden.³⁵ Het persverslag van *De Standaard* suggereerde tot overmaat van ramp een band tussen Vermeire en de inrichters. Bijgevolg diende hij zich veelvuldig te verantwoorden, onder meer tegenover zijn vriend Arthur de Bruyne:

"Ik was de enige spreker die 'Vlaamse' taal sprak en de enige die bijgevolg werd toegejuicht door het publiek".³⁶

³². Brief dd. 5 juni 62 door Vermeire aan Arthur de Bruyne, ADVN, doos 849, bundel 2.138; Brief dd. 5 mei 66 door Vermeire aan Rachel Baes, ADVN, doos 845, bundel 2.20.

³³. Dit was bijvoorbeeld het geval met Armand Wijckmans die om die reden in 1957 uit het ADJV werd gezet, evenals met de latere historicus Eric Defoort die in zijn jonge jaren een korte neo-Dinaso-periode doormaakte. Briefwisseling Vermeire-Defoort, ADVN, doos 849, bundel 2.152.

³⁴. Brief dd. 14 februari 1956 door S. Vermeire aan J. François, ADVN, doos 852, bundel 2.246.

³⁵. 't *Pallieterke*, 31 mei 62.

³⁶. Brief door Vermeire aan Arthur de Bruyne, dd. 5 juni 1962, ADVN; doos 849, bundel 2.138.

Die ervaring was niet voor herhaling vatbaar. Bovendien was de nagedachtenis van Van Severen ook een bron van onenigheid tussen beide strekkingen. De Gueuning-groep reageerde vaak nogal giftig op geschriften over de Leider die niet uit eigen huis kwamen, bijvoorbeeld op de boeken door Arthur de Bruyne en Luc Delafortrie die respectievelijk in 1961 en 1963 verschenen dankzij Vermeires uitgeverij Oranje.

Het geflirt van sommige neo-Dinaso's met de Volksunie na de doorbraak van die partij in de jaren '60, ging er bij de Gueuning-aanhangers al helemaal niet in. Toen oud-Dinaso Albert Brienen op de Van Severen-herdenking van het VRO in de Gentse VTB-zaal op 19 mei 1968 – ironisch genoeg precies een week na een herdenking van de Gueuning-strekking in de VTB-zaal te Antwerpen – voor een publiek van hoofdzakelijk Gentse VMO'ers, verklaarde dat blanco stemmen geen zin meer had en de Volksunie het vertrouwen verdiende, bestempelden ze dit als “schaamteloos verraad tegenover onze betreurde leider”.³⁷

De verhouding van de Belgische neo-Dinaso-strekking tot het Vlaams-nationalisme was, zoals reeds bleek, ronduit vijandig. Haar visie op de Vlaamse Beweging werd vertolkt door Herman Todts in *De Uitweg* van 31 mei 1952 onder de titel “Ik klaag aan. Aan mijn vrienden van de Vlaamse Beweging”: oorspronkelijk was de Vlaamse Beweging een positieve kracht door haar Nederlandse oriëntatie die ze op cultureel vlak kreeg van Jan-Frans Willems en die op politiek vlak werd doorgetrokken door Joris Van Severen; nu was het echter een “lamlendige pruikenbeweging” geworden, die alles was behalve wat ze moest zijn.

Politiek Vlaams of Waals nationalisme was al helemaal uit den boze. Een federalistisch wetsvoorstel van de Waalse socialisten Merlot en Van Belle werd dan ook bijzonder slecht onthaald. Volgens *De Uitweg* van 30 augustus 1952 werd federalisme verdedigd door vijanden van de Nederlanden. Het was de wens van “de Vreemde”, met name Frankrijk, Duitsland en vooral Engeland. In hetzelfde artikel haalde men stellingen aan van de Vlaamse Concentratie (VC), de eerste partij van het Vlaams-nationalisme, die ook in de richting gingen van Vlaams-Waalse opdeling; “in het spoor van de Vreemde”. Het tijdschrift *Opstanding*, een onafhankelijk blad dat min of meer bij de VC aanleunde, kreeg eveneens een veeg uit de pan. Staf Callebout, alias “Gerhard”, had daarin het federalisme immers tot een stap op de weg naar Dietsland verklaard; en *De Uitweg* kreeg erin te verstaan dat Van Severen destijds ook al de waarheid verdraaide over het VNV en Staf de Clercq.³⁸ Toenmalig *Opstanding*-

^{37.} *De Vrijbouter*, nrs. 14, 15, 17 en 20, 1968. *De Vrijbouter* was het tijdschrift van de VMO-Gent, collectie op het ADVN.

^{38.} *Opstanding*, 22 augustus 1952.

medewerker Karel Dillen was voor *De Uitweg* alvast een vlegel.

In de Christelijke Vlaamse Volksunie (CVV), die de VC verving bij de verkiezingen van 1954, zag Gueuning niets anders dan een nieuw VNV. De partij was onvermijdelijk “schijnheilig federalistisch” – separatistisch dus – en zou bijgevolg opnieuw verraad plegen in dienst van de Vreemde, al was het deze keer niet noodzakelijk van Duitsland.³⁹ Voor de Volksunie tenslotte, die eind 1954 de fakkel van de CVV overnam, gold hetzelfde. Meteen na de oprichting ervan verspreidde Liefvooghe een anti-VU brochure, onder de veelzeggende titel “De Vlaamse Beweging op een Dwaalspoor”, met daarin het klassieke discours.⁴⁰ In 1969 zou het Gueuning-kamp uitpakken met het sensationele bericht dat de VU en de VMO fondsen zouden ontvangen via het voormalige nazi-kopstuk Martin Bormann, gezond en wel levend in Argentinië. Contact met de realiteit was dus alvast geen vereiste voor Gueuning, Bormann kwam in 1945 om het leven.

Sympathie voor het cultureel nationalisme van de Vlaamse Beweging had Gueuning, stichter van een Franstalige privé-school in Vlaanderen, evenmin. Ondanks het ongeloof in de partijpolitiek, steunde hij in Brussel de Fransdolle PSC'er André Saint-Remy, burgemeester van Sint-Joost-Ten-Node. Die voerde bij de verkiezingen van 1949 hevig campagne tegen “la contrainte linguistique” en sprong toen dankzij voorkeurstemmen over de flamingante kandidaat Verbaandert op de CVP-PSC-lijst.⁴¹ Bij de verkiezingen van 1954 kwam Saint-Remy op met een dissidente katholieke lijst. Ook toen genoot hij de sympathie van Gueuning, zelfs al kwam de strijd van Saint-Remy “voor de vrijheid” volgens *De Uitweg* van 3 maart 1954 te laat en zou hij “met het regime verdwijnen”.

In juli 1955 – de schoolstrijd zorgde toen voor communautaire spanning – schaarde Gueuning zich achter het initiatief van Charles Terlinden, vooraanstaand activist van Franstalig extreem-rechts, om een “Manifeste contre le Séparatisme-Pour l'Unité/Manifest tegen separatisme-voor Eenheid” te lanceren.⁴² De tekst, ondertekend door een rist vooraanstaanden van Belgicistisch-rechtse zijde, keerde zich ook tegen culturele autonomie als een verkapt vorm van separatisme. Naar aanleiding van de federalistische opstoot bij de Waalse linkerkant tijdens de afwikkeling van de staking tegen de Eenheidswet, pakte Gueuning opnieuw uit met dit manifest.⁴³

In de allianties die Gueuning sloot met Belgicistische extreem-rechtse groepen, was het uiteraard geen bezwaar dat die virulent anti-Vlaamsgezind wa-

^{39.} *De Uitweg*, maart 54.

^{40.} AMVC, Volksunie D, V758.

^{41.} *De Standaard*, 2 juli 1949.

^{42.} Exemplaar in privé-archief Walter Couvreur.

^{43.} *De Uitweg*, januari 1961.

ren. En sommige vrienden van Gueuning lieten het niet bij woorden alleen. Boezemvriend Valmy Stassart was een voorman van het "Comité d'Action Nationale/Nationaal Actie Comité" (CANNAC) dat begin jaren '60 het karakter aannam van een anti-Vlaams-nationale terreurbeweging. Het CANNAC was meer dan waarschijnlijk verantwoordelijk voor een bomaanslag in juni 1962 tegen het Antwerpse VTB-gebouw waar exemplaren van dr. Paardekopers boek "Er zijn geen Belgen" in de etalage lagen, alsook voor aanslagen in 1963 tegen het VU-café in Aalst en tegen een VVB-autokaravaan in Oostende. Het CANNAC ging ook op flamingante manifestaties provoceren. Het trad met de VMO in een soort wisselwerking van geweld.⁴⁴ Eén en ander kwam aan het licht toen op 24 september 1963 een zware ontploffing plaats vond in een Gentse villa waar leden van het CANNAC explosieven aanmaakten voor een aanslag tegen een komende VU-betoging in Gent. Eén van de betrokkenen bleek Michel De Munter, een gekende Gueuning-militant.

3. IN EN ROND HET VLAAMS-NATIONALISME

In de editie van het blad Delta van januari 2000 wees Vik Eggermont erop dat het streven naar Vlaamse onafhankelijkheid nog niet zo oud is in het Vlaams-nationalisme. Volgens hem was tot in de jaren '50 de Heel-Nederlandse strekking zeer sterk. Stilaan werd die stroming echter gemarginaliseerd, "en dit valt samen met de doorbraak van de Volksunie". Eggermont besloot zijn artikel met een oproep aan de Vlaamse Beweging om haar staatkundige finaliteit te "actualiseren". Zelfs deze adept van de Gueuning-strekking dient zijn hoop nu blijkbaar te stellen op een onwaarschijnlijke nieuwe marsrichting van het Vlaams-nationalisme.

Eggermont had alleszins gelijk met de stelling dat de Vlaams-Waalse scheiding, eerst via het federalisme en later via confederalisme tot openlijk separatisme, na de oorlog geen evident politiek programma was. Het federalisme moest in Vlaanderen eerst het Vlaams-nationalisme, vervolgens de Vlaamse Beweging in zijn geheel en tenslotte het grootste deel van het politieke establishment, veroveren; een proces dat tot de jaren '70 zou duren. In Wallonië liep de weg over de Waalse Beweging en de socialistische partij. Binnen het Vlaams-nationalisme was het inderdaad de Volksunie die het federalisme als paradigma wist op te leggen. In de marge hielden traditionalisten vast aan een taalnationalistisch Groot-Nederland, maar dan louter als onderdeel van een emotioneel anti-Belgicisme en als instrument tegen een legalistische koers

⁴⁴. DE WEVER, 1995, pp. 292-301.

binnen België. Daarnaast stond nog een klein aantal neo-Dinaso's die een herstel van de Bourgondische Nederlanden op de agenda probeerden te krijgen.

Onmiddellijk na de oorlog lagen de zaken evenwel veel minder duidelijk. De haat tegen de bezetter had de verzoening van Vlaamse met de Belgische natie een enorme stimulans gegeven. "Vlaams-nationalisme en federalisme hadden bij het grootste deel van de Vlaamsgezinde opinie – en zoveel temeer van de Vlaamse opinie – afgedaan, nog voor de bevrijding in september 1944".⁴⁵ In het Vlaams nationalisme staken velen de brug over van politiek naar cultureel nationalisme; België werd opnieuw het onbetwiste vaderland. Op de oever van het Vlaams-nationalisme bleef alleen de harde kern over, velen daarvan dan nog achter tralies of zonder burgerrechten. Door de afwikkeling van de repressie en van de Koningskwestie begon een terugkeerbeweging, maar pas in de jaren '60 zou een belangrijk deel van de Vlaamsgezinde opinie de brug duidelijk weer oversteken in de andere richting; de doorbraak van de Volksunie. Tot zolang konden de "Vlaamse" neo-Dinaso's een rol spelen die, in verhouding tot hun aantal, relatief groot was. Daarbij werden ze aanzienlijk geholpen door het feit dat een aantal onder hen niet of nauwelijks door de repressie werden getroffen en dus de handen vrij hadden. Bovendien bood hun staatkundig programma in de eerste jaren na de oorlog, toen openlijk anti-Belgicisme eenvoudig ondenkbaar was, het voordeel dat het kennelijk niet op de vernietiging van België gericht was. Terwijl federalisme een zwaar incivieke geur had, beschikten de neo-Dinaso's dan ook nog over erkende verzetslui om die gevaarlijke reuk van zich proberen af te schudden.

Hieronder willen we de impact van de "Vlaamse" neo-Dinaso's op het Vlaams-nationalisme, in het bijzonder de partijpolitiek, beschrijven. Inhoudelijk lijkt er op het eerste zicht geen verschil tussen hen en de Belgische neo-Dinastrekking: Diets-nationalistisch in Bourgondische zin; herstel van de 17 provinciën via meervoudig federalisme; meestal anti-parlementair en anti-partijpolitiek. De "Vlaamse" neo-Dinaso's werkten echter niet tegen, maar in of naast het Vlaams-nationalisme waar ze sociologisch toe behoorden. Zoals reeds gezegd steunden ze het cultureel nationalisme, de ontvoogding van de Nederlandstaligen in België, en probeerden het politiek nationalisme in Dietse zin om te buigen. Ze koppelden dit echter niet aan Belgisch-loyalisme, meestal zelfs integendeel. Onuitgesproken sloten ze aan bij de oorspronkelijke idee van Van Severen dat de Nederlandstaligen de nagestreefde Bourgondische natie zouden overheersen. Bijgevolg vonden ze wel beperkte contacten in Nederland, maar niet of nauwelijks bij Franstaligen. Tenslotte steunden ze ook de strijd tegen de repressie, een *conditio sine qua non* in het Vlaams nationalisme.

⁴⁵. WILS, 1999, p. 91.

Het verschil in aanpak tussen de Belgische en de Vlaamse neo-Dinastrekking werd door Vermeire zelf aangegeven in een brief aan Liefoghe met commentaar op een circulaire van het Joris Van Severen Comité.⁴⁶ Vermeire raadde aan om zeker geen “negatief afstotende” strijd tegen het federalisme aan te gaan, enkel een “positief belerend” discours tegenover het Vlaams-nationalisme kon zoden aan de dijk zetten.

Uiteraard is het onderscheid tussen “Vlaamse” en “Belgische” neo-Dinast’s niet absoluut vol te houden. Tussen beide bestond er nog een hele wereld van individuele gradaties en nuances. Vele figuren, bijvoorbeeld Herman Todts of Albert Brienen, wisselden bovendien het geweer van schouder en/of behoorden soms tot beide kampen tegelijk. Zeker na de doorbraak van het Vlaams-nationalisme in de jaren ’60 herzag een aantal neo-Dinast’s hun positie.

3.1. De Dietsse Jeugdbeweging.⁴⁷

De jeugdbewegingen van het nationalisme in Vlaanderen waren voor de oorlog al broeihaarden van compromisloos Heel-Nederlands nationalisme. Tijdens de bezetting werden de diverse groepen – en dus ook de Bourgondische en de taalnationalistische Heelnederlanders – samengevoegd in de eenheidsjeugdbeweging van het collaborerende VNV. Daar leefde sterk het zogeheten “Diets verzet”, een strekking die zich niet principieel tegen de collaboratie en het nationaal-socialisme verzette, maar wel tegen het Duits verbod op ieder Diets-nationalisme.

Na de bevrijding werd het georganiseerd Vlaams-nationalisme volledig van de kaart geveegd. De repressie creëerde echter tegelijk materiële omstandigheden die een zekere reorganisatie op korte termijn noodzakelijk maakten. De “zwarte” gemeenschap was immers een sociale sub-groep die op zichzelf aangewezen was. Het vrijwel onmiddellijk verschijnen van nationalistische jeugdgroepen in de grote steden was daarvan een exponent; ze waren nodig

⁴⁶. Brief dd. 19 oktober 1956 door S. Vermeire aan R. Liefoghe, ADVN, doos 854, bundel 2.338.

⁴⁷. Tenzij anders vermeld baseren we ons in dit deel op het boek van M. Van Hoorebeeck. Naast dit verdienstelijk werk, verschenen nog tal van ego-documenten over deze thematiek. Recent publiceerde bijvoorbeeld Eggermont een verzorgd boekje over de groep Sint-Arnout. Op basis van het enorme Vermeire-archief zou nog heel wat bijkomende studie mogelijk zijn rond dit onderwerp. VAN HOOREBEECK, 1986, passim; EGGERMONT, 1999, passim.

voor de opvang van jongeren uit de getroffen families die in de katholieke jeugdbewegingen vaak niet welkom waren en/of er zich niet thuis voelden.⁴⁸ Aan de wieg ervan stonden meestal oudgedienden uit de basis van de vroegere nationalistische jeugdbeweging, onder meer figuren die ideologisch de stempel van het VerDinaso droegen en buiten de collaboratie waren gebleven.

Op initiatief van onder anderen Staf Vermeire en Jan Olsen verscheen van mei 1947 tot juli 1949 het tijdschrift *Vive Le Gueux!* – opgevolgd door *De Blauwvoet* – dat zich in de eerste plaats richtte tot de jongeren van de diverse nationalistische jeugdgroepen. Het blad wees Vlaams-Waals federalisme af evenals een Belgisch-loyale houding van de Vlaamse Beweging; een bewust Heel-Nederlandse oriëntatie was nodig, en wel in de zin van een herstel van Lage Landen. De collaboratie werd afgekeurd, maar tegelijk voer men fel uit tegen de repressie. Maatschappelijk propageerde het onder de term “christelijk socialisme”, die toen naar verluidt goed in de markt lag,⁴⁹ ideeën die feitelijk in solidaristische richting gingen. Olsen en Vermeire lanceerden daarnaast nog het ideologisch blad *Het Gulden Vlies* (1948-1949), waarvoor de meeste kopij werd geleverd door André Belmans. In 1950 werden het blad opgevolgd door *Het Pennoen* (1950-1977) dat vanaf 1952 los kwam van de jeugdbeweging om een breder publiek te bereiken. Aanvankelijk liep het in dezelfde lijn. Initiatiefnemers als Olsen en Staf Verrept veranderden echter geleidelijk hun inzichten. Het Pennoen betoonde wisselende aandacht voor het Vlaams-Waals federalisme en sloeg eind 1955 resoluut die weg in. Heel-Nederland werd taalnationalistisch ingevuld en kwam op de achtergrond van het streven naar Vlaamse autonomie. De Leeuw met de bundel met 17 pijlen, symbool van de 17 provinciën, verdween van de voorpagina. Vanaf 1956 ging het blad ook steeds duidelijker een sociaal-progressieve invulling geven aan zijn nationalisme. Voor Vermeire betekende dit verraad aan de oorspronkelijke doelstellingen; tussen de neo-Dinaso's en het “federalistisch-democratisch-progressistisch soepje” van *Het Pennoen* groeide een bittere vijandschap.⁵⁰

Ondanks het feit dat er ideologisch geen onoverbrugbare verschillen waren, zou er nooit een eenheidsstructuur groeien boven de verschillende nationalistische jeugdgroepen. Aan pogingen daartoe ontbrak het zeker niet. Een eer-

⁴⁸ R. Boudens beschreef de afwijzende houding van kardinaal Van Roey tegenover de eventuele integratie van deze “zieke jeugd” in organisaties van de Katholieke Actie. Anderzijds lieten de leiders van de nationalistische jeugdgroepen begin 1948 definitief het idee varen om aan te sluiten bij de Scouts, zoals aanbevolen door Maurits Van Haegendoren. BOUDENS, 1997, p. 154; VAN HOOREBEECK, 1986, p. 27.

⁴⁹ EGGERMONT, 1999, pp. 54-55.

⁵⁰ Manuscript s.d. van een artikel door Paul Van Caeneghem, briefwisseling Vermeire-Van Caeneghem, ADVN doos 858, bundel 2.509; Brief door Vermeire aan J. De Mylle dd. 15 mei 1962, ADVN, doos 850, bundel 2.185.

ste ernstige koepel was het “Jeugdverbond der Lage Landen” (1947) dat in 1949 uiteen viel door aanhoudende onenigheid tussen het Gentse Artevelde-vennel en de Antwerpse groep Sint-Arnout. Die laatste legde via de stichting van een VZW beslag op de naam “Jeugdverbond der Lage Landen”, maar al snel bleef daarvan alleen Sint-Arnout zelf over. De andere groepen gingen door onder leiding van Vermeire als het “Algemeen Diets Jeugdverbond” (ADJV), dat in 1957 zijn naam veranderde in “Blauwvoetjeugdverbond” (BJV) en uiteindelijk in 1961 verdween.

Het Bourgondisch nationalisme van het ADJV en aanverwanten kwam tot uiting in de bovenvermelde tijdschriften. Het is echter de vraag of de basis van de jeugdbeweging hiervan ten volle doordrongen was. Recruiteringsdomein bij uitstek waren immers de kinderen van “zwarten” en dit waren overwegend Vlaams-nationalisten. Voor hen waren allicht op de eerste plaats het anti-Belgicisme en het Vlaams nationalisme aantrekkingspolen van de jeugdbeweging. Diets-nationalisme was uiteraard geen bezwaar, maar voor de meesten bleef dit allicht refereren aan een taalnationalistische vereniging van Vlaanderen en Nederland. Todts schreef in 1950, tot groot ongenoegen van Vermeire, dat in de jeugdbeweging het “zwarte” de uiteindelijke beweegreden was van het Diets zijn.⁵¹ Louis Vos vatte het als volgt samen:

“Dat er dwars doorheen die bewegingen een scheidingslijn liep, bleef echter voor vele leden onzichtbaar. Er was enerzijds een traditioneel katholieke, ‘völkische’, Vlaams-nationalistische oriëntering en anderzijds een neo-conservatieve of neo-Dinaso-lijn die de rijksgedachte vooropstelde, en Germaans of Heel-Nederlands was”.⁵²

De ideologisch geschoolde leiding van het ADJV was zich van dit probleem ten volle bewust. Het verklaart waarom ze naar buitenuit vaak zeer vaag bleef in de bepaling van begrippen als Dietsland en Heel-Nederland. Dit was bijvoorbeeld het geval met een pamflet dat leden van het ADJV-BJV massaal verspreidden op de IJzerbedevaart en het Zangfeest van 1961. De tekst ervan was een lang pleidooi voor een oriëntatie van het Vlaams-nationalisme op de vereniging van het ganse Nederlandse volk, maar slechts uit één zinnetje over de “negentien miljoen Nederlanders” in noord en zuid, kon de lezer afleiden dat de Walen daar ook bij gerekend werden.⁵³

Het ADJV-BJV, evenals de meeste aanverwante groepen, wenste zich ver te houden van de partijpolitiek. Buiten de bekende principiële bezwaren

51. TODTS, 1950, passim; Briefwisseling Vermeire-Todts, ADVN doos 857, bundel 2.491.

52. VOS, 1998, pp. 1568-1569.

53. Voor de volledige tekst, zie: CAILLIAU, 1988, pp. 36-37.

hiertegen, speelde daarbij ook de herinnering aan het wedervaren van de jeugdbeweging met het VNV tijdens de oorlog een rol. Partijpolitiek nationalisme achtte men alleszins een verloren zaak. Bij de oprichting van zowel de eerste Volksunie (cfr. infra) als de VC werden Vermeire en co. druk gesolliciteerd, maar ze beperkten zich tot het volgen van de gebeurtenissen.⁵⁴ Bij de verkiezingen van 1949 deed men enkel een oproep om te stemmen voor personen die op christelijk en Nederlands vlak voldoening gaven, allicht vooral een wenk in de richting van de enkele oud-Dinaso's die op lijsten van de VC stonden. Op 16 mei 1950 schreef Vermeire aan Todts: "Ik houd onze kerels en stormers ver van alle politieke gedoe, en niet alleen van de VC".⁵⁵ Ook tegenover de CVV, waarvoor Vermeire persoonlijk wel sympathie betuigde, en daarna de VU wenste het ADJV strikt afzijdig te blijven. De leiding was allicht niet gelukkig dat *Het Pennoen* bij de verkiezingen van 1954 de kant van de CVV koos. Ze oefende trouwens al in 1951 kritiek uit op de naar haar smaak te politieke inslag van het blad. Partijpolitieke bijeenkomsten of manifestaties waren voor ADJV'ers verboden terrein, lidmaatschap van een partij was in principe niet toegelaten. Uiteraard waren ADJV'ers in persoonlijke naam dikwijls toch betrokken bij politieke initiatieven. Bovendien was de wereld van het Vlaams-nationalisme nu eenmaal te klein – met een dicht web van persoonlijke banden als gevolg – om strikte exclusieven praktisch vol te houden. Zo zondigde Vermeire zelf door op het allereerste congres van de VU in april 1955 de samenzang te gaan leiden, een vergissing die hij daarna niet meer herhaalde.⁵⁶

De anti-partijpolitieke houding leverde aanvankelijk geen praktische problemen op aangezien er toch geen Vlaams-nationalistische partij organisatorisch daadwerkelijk van de grond kwam. Met de moeizame uitbouw van de VU in de tweede helft van de jaren '50 kwam daar echter verandering in. Bij de ouders van veel ADJV'ers groeide de sympathie voor de VU natuurlijk vanuit hun Vlaams-nationalisme. De leiding wenste echter geen samenwerking met de partij. In 1956 gingen de poppen aan het dansen in het Gentse Arteveldevendel, de sterkste ADJV-groep waarvan de muziekkapel deel uitmaakte. Vendelleider Joris Sleurs – broer van de schoonzoon van Leo Wouters, die toen op het punt stond om de Gentse voorman van de VU te worden – wenste in te gaan op de vraag van de partij om de ADJV-kapel in juli 1956 te laten optreden op de jaarlijkse grote VU-meeting in zaal Majestic te Antwerpen. Kennelijk kwam het in de ADJV-leiding hierover tot een hoog oplopende

⁵⁴. Briefwisseling S. Vermeire-F. Pairon, ADVN doos 855, bundel 2.386; briefwisseling S. Vermeire-W. Jorissen, ADVN doos 853, bundel 2.318.

⁵⁵. Briefwisseling Vermeire-Todts, ADVN doos 857, bundel 2.491.

⁵⁶. Brief dd. 27 februari 1956 door R. Van Der Paal aan Vermeire, ADVN doos 859, bundel 2.538.

ruzie, de VU kreeg pas in extremis te horen dat de zaak niet zou doorgaan.⁵⁷ Sleurs had die beslissing van de ADJV-verbondsraad met tegenzin moeten slikken. Daarna was Vermeire voor de VU-gezinde vleugel van het ADJV-Gent de gebeten hond. De ruzie escaleerde en spleet de Gentse groep eind juli 1956 uit elkaar. Rudi Sinia, trouw volgeling van de neo-Dinaso-lijn, werd aangesteld tot nieuwe vendelleider van de ADJV-getrouwen. Sleurs ging met de rest zijn eigen weg en lag mee aan de basis van het “Verbond van Blauwvoetvendels” (VBV).

In de Gentse VU, waar de hele zaak naadloos aansloot bij bestaande interne conflicten, sloeg de balans nu door in anti-ADJV-richting. In het partijbestuur van Gent werd de ADJV'er en latere Vlaams Blok-parlementair Wilfried Aers – die daarin zetelde in persoonlijke naam, maar desondanks werd aanschouwd als vertegenwoordiger van het ADJV – aan de deur gewerkt.⁵⁸ De situatie raakte zo verziekt dat Vermeire in Gent niet eens zijn gezicht meer kon laten zien in het bekende Vlaamse lokaal De Roeland. Toen Sleurs zijn kapel op de Majestic-meeting van 1957 liet optreden, vroeg de misnoegde Vermeire aan VU-zwaargewicht Rudi Van Der Paal, een oude bekende van hem, om tot een gesprek te komen tussen het ADJV en de VU teneinde “tot een klare verhouding te komen waarin we weten wat we aan elkaar hebben”.⁵⁹ Het is niet duidelijk of dit ooit doorging, enig resultaat leverde het alleszins niet op. Eind 1957 meende Vermeire dat sommigen in de top van de VU aanstuurden op de stichting van een partijjeugd of de opslorping van bestaande groepen.⁶⁰ Het ADJV verstrakte nog zijn anti-partijpolitieke lijn en hield die consequent vol. Partijpolitieke activiteit werd bestraft met degradatie, het overkwam bijvoorbeeld de latere Agalev-parlementair Wilfried Van Durme en de latere VU-parlementair Guido Van In.

De crisis van 1956 was het begin van een negatieve spiraal waarin het ADJV-BJV begon weg te deemsteren. De genadeslag kreeg het door de oprichting eind 1960 van het “Vlaams Nationaal Jeugdverbond” (VNJ). Het VNJ sloot veel beter aan bij het Vlaams-nationalisme dat opnieuw op een elan kwam vanaf het einde van de jaren '50. Dietsland, in zijn taalnationalistische betekenis wel te verstaan, was voor het VNJ wel het utopische einddoel, maar de facto bleef het een anti-Belgische stijlfiguur. Stichter Jaak Van Haerenborgh, gewezen kaderlid van de VNV-jeugdbeweging en van de VU, geloofde helemaal niet

⁵⁷. Brief dd. 17 juni 57 door R. Van Der Paal aan Vermeire, 859, bundel 2.538.

⁵⁸. Brief dd. 13 februari 1957 door N. Kestermans aan Frans Van Der Elst, ADVN doos 8935; Brief dd. 21 juli 1957 door W. Aers aan A. Waelpuut, ADVN doos 8923.

⁵⁹. Brief dd. 18 juni 1957 door S. Vermeire aan R. Van Der Paal, 859, 2.538.

⁶⁰. Brief dd. 26 november 1957 door S. Vermeire aan G. De Jaegher, ADVN, doos 850, bundel 2.163.

in partijpolitieke afzijdigheid. Aanvankelijk stelde hij zijn plannen aan VU-voorzitter Frans Van Der Elst voor als “een heroprichting van een Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond, aangesloten bij en onder toezicht van de VU”.⁶¹ Van Der Elst zou er zich echter steeds voor hoeden om de VU-neus in het wespennest te steken van de elkaar beconcurrerende nationalistische jeugdgroepen. Het VNJ startte daarom met de ambitie een “onafhankelijk verbond in samenwerking met de VU” te worden.⁶² Als zodanig postuleerde Van Haerenborgh nog, tevergeefs, om als vertegenwoordiger van het VNJ in het nationaal bestuur van de VU te worden opgenomen. Hoe het ook zij, het VNJ zou er in de loop der jaren in slagen om zijn concurrenten uit de markt te drummen. Daarbij gebruikte het gretig het argument dat de andere groepen anti-VU zouden zijn, wat natuurlijk meer indruk maakte nu de partij pas de verkiezingen had gewonnen. Vooral de strijd met het VBV, dat het VNJ dan weer bekampte met het argument dat het een loutere partij-jeugd wenste te zijn, verliep op het scherp van de snee.

Na een heftig anti-VNJ offensief smeedt het ADJV-BJV zelf al snel de handdoek in de ring. Het compleet uitgeholde Verbond verklaarde zich op 1 november 1961 officieel ontbonden.⁶³ Een aantal oudgedienden, in het bijzonder Maurits Cailliau, legde er echter niet zomaar het bijltje bij neer. Ze richtten meteen het “Algemeen Diets Jongerenverbond” (ADJoV) op, een vormingsgroep met als voornaamste doel de bestaande jeugdgroepen ideologisch op de neo-Dinaso-lijn te krijgen. Later engageerden ze zich ook in de “Blauwvoetfederatie”, in feite een losse anti-VNJ-koepel met onder meer het VBV. Maar uiteindelijk liepen hun inspanningen dood. Een laatste opstoot van neo-Dinaso-jeugdbeweging was het in 1982 opgerichte “Oranjejeugd”.

De teloorgang van de impact op de nationalistische jeugdbeweging in Vlaanderen vanaf het einde van de jaren '50, betekende voor de neo-Dinastrekking niets minder dan het opdrogen van haar bron. De jeugdgroepen

61. Brief dd. 3 mei 60 door J. Van Haerenborgh aan F. Van Der Elst, ADVN doos 8983.

62. Brief dd. 31 juli 1961 door Karel Delahaye aan Leo Wouters, ADVN doos 8984.

63. Aan deze beslissing ging nog een zoektocht vooraf naar samenwerking met andere jeugdgroepen tegen het VNJ. Daarbij stootte men echter op Luc Pauwels, toen hopman van een Antwerpse jeugdgroep die in aanvaring was gekomen met het VNJ. Pauwels was zeer tuk op de vorming van een anti-VNJ-front. Na besprekingen met Pauwels namens het ADJV-BJV, achtte Maurits Cailliau hem evenwel compleet onbetrouwbaar. In een vernietigende brief beval hij de ADJV-BJV-leiding aan het Verbond liever te ontbinden dan het risico te lopen dat het door “führer” Pauwels zou worden misbruikt. Enkele jaren later zou Pauwels, inmiddels één van de belangrijkste promotors van nieuw-rechts in Vlaanderen, onder het pseudoniem “L. Van Risschot”, een tijdlang meewerken aan de VNJ-periodiek “Storm”; tot grote ergernis van Vermeire en co. Brief dd. 16 augustus 1961 door M. Cailliau aan de BJV-Verbandsleiding, ADVN doos 847, bundel 2.80; Brief dd. 22 augustus 1966 door Vermeire aan Pauwels, ADVN doos 855, bundel 2.393.

waren immers het middel bij uitstek om nieuwe adepten te vormen. Na het verlies daarvan, kon de tijd zijn ongenadig werk beginnen doen in de gelederen. Het verklaart allicht ten dele de grote weemoed enerzijds en de verbittering anderzijds die er tot vandaag in deze kringen heersen met betrekking tot deze geschiedenis.

3.2. Enkele naoorlogse periodieken.

Op 26 december 1945 verscheen de eerste editie van *Rommelpot*, een initiatief van Daniël Merlevede in samenwerking met een aantal Vlaams-nationalisten die de strijd tegen de repressie wilden aangaan. Het blad vond een publiek in de "zwarte" gemeenschap en bleef, ondanks grote externe problemen als gerechtelijke vervolging en een bomaanslag, verschijnen tot eind 1949. Gezien de tijdsomstandigheden begon de periodiek bijzonder voorzichtig; uit de eerste edities vielen de intenties van de redactie nauwelijks af te leiden. Met de verkiezingen van 1946 en vooral de daarop volgende dynamitering van de IJzertoren, kwam daar verandering in. Het grootste venijn van *Rommelpot* zat in de rubriek "Rommelpot in 't Hanekot", bestaande uit korte stukjes in een satirisch-bijtende stijl. De leden van de oorlogsregering, "de mannen van Londen", waren voor het blad kop van jut; over hen klonk het dikwijls alles behalve satirisch, maar ijsig kritisch. Het blad publiceerde vaak hoofd artikelen over de lotgevallen van verdedigbare repressiegevallen als Hendrik Borginon, Flor Grammens, Leo Vindevogel, Gerard Romsee en - meermaals - dom. Modest Van Assche. Zware collaboratiegevallen belichtte *Rommelpot* niet; zo kon het in de editie van 25 april 1947 wel bewondering uiten voor de verdediging van Elias, maar pleitte het blad hem zeker niet vrij.

Rommelpot was het eerste Vlaams-nationalistische tijdschrift na de oorlog met een serieuze oplage. Het was zeker geen neo-Dinaso-blad, maar het vertoonde aanvankelijk wel sympathie voor het Bourgondisch nationalisme. In de redactie zaten geen oud- of uitgesproken neo-Dinaso's, maar een belangrijk medewerker, met name Arthur de Bruyne, koesterde wel steeds bewondering voor Van Severen. *Rommelpot* was dan ook de eerste periodiek van enige omvang die na de oorlog een biografisch artikel over hem opnam, een stuk van hand van De Bruyne.⁶⁴ Tevens profileerde het blad zich dus Heel-Nederlands in Bourgondische zin. De tweede editie, van 2 januari 1946, bevatte al een klein angeltje over het "Nederlandse imperium". Later volgden nog aanwijzingen in dezelfde richting: het nummer van 8 februari 1946 had een cartoon over de hereniging van België en Nederland op de kaft; de editie van 29 maart

⁶⁴. *Rommelpot*, 5 mei 1946.

1946 sprak over “het volk van Brabant, Vlaanderen en Limburg” in plaats van over Vlamingen; het nummer van de nationale feestdag van 1946 had de Leo Belgicus met de 17 Provinciën op de voorpagina; de editie van 4 april 1947 verheugde zich over de Benelux en stelde daarbij dat Vlaams bewustzijn natuurlijk resulteerde in “grootneerlandisme”. Tegelijk gaf *Rommelpot* van meet af aan te kennen dat België een tweeledig land was. Na de verkiezingen van 1946, in de editie van 1 maart 1946, stelde het blad dat die tweeledigheid – Nederlands en gelovig, Frans en vrijdenkend – weer eens duidelijk was geworden en dat dit altijd zo zou blijven. Na de periode van initiële voorzichtigheid, verwierp *Rommelpot* zelfs met klem de stelling dat de Vlaamse Beweging onvoorwaardelijk trouw moest zijn aan het Belgische vaderland.⁶⁵ Het blad lanceerde in augustus 1948 ook de leuze “Vlaanderen Eerst”, bedacht door Merlevede, die nog jarenlang zou klinken als slogan van het zich reorganiserende Vlaams-nationalisme.

Merlevede bevestigde ons dat de Bourgondisch Heel-Nederlandse inslag van *Rommelpot* tijdens de beginjaren ingegeven was door het toenmalig taboe op anti-Belgicisme; “we moesten voorzichtig zijn”.⁶⁶ In het laatste verschijningsjaar verdwenen dit soort Heel-Nederlandse oprispingen alleszins naar de achtergrond en trok *Rommelpot* een duidelijk Vlaams-nationalistische lijn. Reeds in de editie van 18 april 1947 klonk een hoopvolle echo over de oprichting van een Vlaamse federalistische partij. Uiteindelijk stelde *Rommelpot*, in de editie van 24 september 1949, Vlaams-Waals federalisme als minimum-eis voor de Nederlandse gaafheid van Vlaanderen; het blad stond dus op een taalnationalistisch standpunt. Bij de verkiezingen van 1949 wees het de eerste Volksunie – een poging om met een soort neo-Dinaso-partij van start te gaan (cfr. infra) – af met de laconieke verklaring dat stellingen daarvan niet die van *Rommelpot* waren.⁶⁷ Merlevede was toen immers één van de initiatiefnemers van de VC. *Rommelpot* reed voluit voor die nieuwe partij. De mislukking ervan luidde mee het einde van het blad in.

Uit vrees voor verdwijning als gevolg van de gerechtelijke vervolging, lanceerden de uitgevers van *Rommelpot* in juni 1948 alvast een tweede weekblad, *Het Spoor voor de Lage Landen* (1948-1949), meestal kortweg *Het Spoor* genoemd. Het was veel ernstiger en ideologischer dan zijn zusterperiodiek. Hoofdredacteur was oud-Dinaso Norbert de Witte. Nochtans was het blad zeker geen neo-Dinaso-periodiek, het stelde zich duidelijk tot doel een nieuwe grondslag te leveren voor het Vlaams-nationalisme; in de editie van 31 juli 1948 sprak het op de voorpagina over Vlamingen en Walen als twee volkeren

^{65.} *Rommelpot*, 12 maart 1948.

^{66.} Interview met D. Merlevede op 16 oktober 2000.

^{67.} *Rommelpot*, 14 mei 1949.

in één staat. *Het Spoor* berichtte ook heel zakelijk over de wording van de Benelux; geen dromen over het embryo van het herstel der Nederlanden zoals een jaar eerder nog in *Rommelpot* en zoals nog gebruikelijk in toenmalige neo-Dinaso-kringen.⁶⁸ In de editie van 26 juni 1948 stelde het blad dat de Vlaams-nationalisten hun blik moesten richten op “de sociale werkelijkheid van hun volk hier en nu”. Dit in plaats van “tot in den treure de Dietse geschiedenis te herkauwen” zoals “sommige publicaties, inzonderheid van jongeren”; allicht een bloempot in de richting van *Vive Le Gueux!* en/of *Het Gulden Vlies*. Voor *Het Spoor* was het

“verkeerd de belangstelling uitsluitend te richten op een toekomststaat, op politieke mythen welke hun radicaal dogmatisme enkel aanwenden om uit de werkelijkheid te vluchten. De goede nationalist is de man van het heden, die tracht door scheppend initiatief de bestaande toestanden in volkse richting te doen evolueren”.

In het voorjaar van 1947 verscheen het blad *Branding*, met als ondertitel “solidaristisch weekblad”. Het initiatief ging uit van de kortstondig bestaande “Solidaristische Beweging”, geanimeerd door oud-leden van het “Dietsch Studenten Keurfront” (DSK) – een segment van het reeds aangehaalde Diets Verzet tijdens de bezetting dat sterk de stempel van het VerDinaso droeg – als Edmond De Clopper, Herman Todts, Jozef Moorkens en de latere CVP-minister Frans Van Mechelen.⁶⁹ Laatstgenoemde liet het blad drukken. In de redactie en de groep achter het blad zat onder meer nog de latere *De Standaard*-journalist Manu Ruys, eveneens betrokken bij het opstarten van *Vive Le Gueux!*⁷⁰ Zoals andere medewerkers kwam hij uit de kring die het blad *Golfslag* (1946-1950) uitgaf.

Branding opende met een extra editie waarna nog negen nummers volgden. Het was zeker geen Vlaams-nationaal of flamingant blad. In het eerste nummer stelde Van Mechelen meteen dat het blad nodig was omdat er geen leiders meer waren als Joris Van Severen waarnaar de jeugd kon opkijken. Verder werd in de eerste editie het partijstelsel afgekeurd als “georganiseerd sectarisme”. Het redactioneel artikel was een klassiek solidaristisch discours, inclusief afwijzing van liberalisme en marxisme. Kapitalisme en communisme waren voor *Branding* de “twee gezichten van Lucifer”.⁷¹ Tenslotte werd de komende Benelux begroet als de “doorbraak van Oranje’s droom”, de jongeren in België moesten meewerken “aan de constructieve bouw van dit land”. De

^{68.} *Het Spoor voor de Lage Landen*, 26 juni 1948.

^{69.} Verslag Gerechtelijke Politie Antwerpen dd. 28 juli 1947, archief parket Brussel, doos 150, bundel Solidaristische Beweging.

^{70.} Ruys schreef zelf het artikel over *Branding* in de Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, het is bijgevolg toch een beetje omfloerst.

^{71.} *Branding*, 10 mei 1947.

repressie beschouwde *Branding* als “een wapen van de reactie tegen een gedachteomwisseling die onafwendbaar is”.⁷² *Branding* van 26 april 1947 verwierp wel het “nationaal-solidarisme” ten voordele van de uitbouw van het solidarisme tussen de volkeren, solidaristisch nationalisme dus. Ideologisch klonk het allemaal wat onvoldragen. In het laatste nummer van *Branding* kwam de aap helemaal uit de mouw, op de voorpagina prijkte een grote portretfoto van Van Severen met daaronder een ophemelend artikel over de “grote Dietsler”.⁷³

3.3. De verkiezingen van 1949: eerste Volksunie, Vlaamse Concentratie of CVP-verruiming.

Vanaf april 1948 gingen er in Gent vergaderingen door van overwegend oud-Dinaso's en aanverwanten uit de strekking die buiten de collaboratie bleef of in het Diets Verzet stond. De bedoeling was om een oppositionele organisatie in het leven te roepen die ideologisch de vlag van het VerDinaso zou oprapen. Onder de initiatiefnemers zaten oud-DSK'ers als Jef Moorkens, Van Mechelen, Todts en De Clopper; onder meer dus de oudgedienden van *Branding*. Bij hen stonden de latere notaris Gust Peeters (Hoboken) en ook Wim Jorissen, toen praeses van het Gentse KVHV, die tijdens zijn studentenjaren in Gent erg onder de invloed kwam van Todts en dus de neo-Dinaso-lijn volgde; later kantelde hij volledig naar het Vlaams-nationalisme. Andere prominenten waren het gewezen VerDinaso-kopstuk Juul de Clercq (Izegem) en oud-Dinaso's als Leo Hosten en Albert Brienen.⁷⁴ Tevens Wim Grauls, zoon van de Brusselse oorlogsburgemeester en op dat moment behorend tot de entourage van Gueuning, evenals de Vlaams-nationalist Herman Wagemans, toenmalig voorzitter van het Algemeen Nederlands Zangverbond, die blijkens een rapport van de Belgische veiligheidsdiensten tijdens de oorlog deel uitmaakte van het DSK.⁷⁵

⁷² *Branding*, 12 april 47.

⁷³ *Branding*, 23 mei 1949. Het blad draagt foutief de datum 3 mei 1949.

⁷⁴ Gentenaar Albert Brienen was één van de verdachten van mei '40 die door de Belgische veiligheidsdiensten werd opgepakt. Via Duinkerken werd hij naar Engeland gevoerd; hij werd er gedetineerd in een kamp te Peel op het eiland Man in de Ierse zee. In augustus 1941 sloot hij zich aan bij de Belgische strijdkrachten in Engeland en werd hij dus weer een onverdachte vaderlander. Onder het pseudoniem Willem van Peel schreef hij tijdens zijn gevangenschap een roman over zijn arrestatie in mei '40. Voor eventueel verder onderzoek stippen we aan dat zijn persoonlijk archief wordt bewaard op het “Studie- en documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij”, SOMA.

⁷⁵ Pro Justitia dd. 27 januari 1945, archief parket Brussel, politieke dossiers, doos 67, bundel DSK en Nederland Eén.

De leiding van het initiatief, dat zich Volksunie doopte, lag bij De Clercq en Todts. In het voorjaar van 1949 kregen zij een uitnodiging voor een vergadering van nationalistische prominenten uit de verschillende provincies van het Vlaamse land te Brussel op 12 maart 1949, met als doel een gemeenschappelijke houding te bepalen tegenover de voor juni aangekondigde parlementsverkiezingen. Het was het begin van wat uiteindelijk de VC zou worden.⁷⁶ De vergadering besloot dat het voorbarig was om een nieuwe partij te stichten, maar dat er een beweging op gang diende te worden gebracht die op basis van enkele inhoudelijke krachtlijnen overal lijsten zou indienen. Onderhandelingen met de CVP werden afgewezen, een principe dat niet alle aanwezigen even ernstig zouden nemen. De vergadering vormde tenslotte een “coördinatie-comiteit”, met vertegenwoordigers van de provincies en arrondissementen, dat regelmatig zou samenkomen om de electorale acties te coördineren. De Clercq liet zich daarin opnemen en kreeg de vrije hand om de boel in West-Vlaanderen op poten te zetten. Tot grote ergernis van de andere deelgenoten hield hij daarna nog weinig rekening met de gemaakte afspraken en stremde hij de werking van het coördinatie-comiteit.

In feite had de Volksunie heel andere plannen en was ze wellicht nooit van plan om echt met de Vlaams-nationalisten van de VC in zee te gaan. Met het oog op de komende verkiezingen trok ze figuren uit een heel andere hoek aan, met name enkele socialisten uit het Gentse die tijdens de oorlog, in het spoor van Hendrik De Man, aangebrand waren geraakt. Het ging om Frans Longville, enkele maanden voor de oorlog BWP-volksvertegenwoordiger in het arrondissement Antwerpen en zoon van de prominente BWP-senator Henri Longville; Michel Tommelein, gewezen secretaris van Hendrik De Man, oud-oorlogsschepen van revitaillering van groot-Brussel en gewezen secretaris van de “Socialistische Jonge Wachten”; Piet Legon; Marinus De Rijcke, socialistisch oud-schepen van Gent en redacteur van het dagblad “Vooruit” tijdens de bezetting; een zekere De Wit.⁷⁷ Tevens haalde men de dissidente CVP’er Fernand Pairon aan, een bemiddeld zakenman en schepen van Kalmthout die over enige aanhang beschikte in Antwerpse middenstandskringen.⁷⁸

^{76.} Voor het relaas over de rol van de groep De Clercq in deze geschiedenis, baseerden we ons vooral op de verslagen van een groep Antwerpse nationalist die in het voorjaar van 1949 vergaderde en die de stuwende kracht was van de VC. Privé-archief Herman Appels.

^{77.} Het was in het bestek van ons onderzoek niet mogelijk over al deze figuren enige biografische informatie te vinden. Voor eventueel verder onderzoek stippen we aan dat er zich over het repressieproces van Tommelein in het archief van zijn raadsman Frans Van Der Elst een dik dossier bevindt.

^{78.} Niet te verwarren met R. Pairon die vanaf 7 mei 1948 verantwoordelijk uitgever was van *Rommelpot*.

Met het verschijnen van de periodiek *De Voorpost*, met Todts als hoofdredacteur, trad de Volksunie naar buiten. Tussen 15 april en 24 juni 1949 verschenen er acht edities van. Het eerste nummer kondigde op de voorpagina het “congres van Volksunie” aan in de Antwerpse zaal Gruter op 8 mei 1949, als sprekers werden Declercq, Longville, Peeters en advocaat J. Cleymaet (Gent) aangekondigd. Een wollige tekst door Declercq gaf de krachtlijnen van de nieuwe organisatie weer, kort gezegd kwamen die neer op: christelijk, personalistisch, solidaristisch en nationalistisch. Concreet betekende dat “dat wij de huidige voyoucratie veroordelen en streven naar de echte en waarachtige democratie waarin de dictatuur van de partijen zal uitgeschakeld worden” en dat de Benelux “met ware volksliefde” zou worden bezegeld; het klassieke neo-Dinaso-verhaal dus. Met het principe van de repressie en de epuratie was Declercq het eens, maar niet met de uitvoering ervan. Er moest eerherstel en schadevergoeding komen voor de onterecht veroordeelden en amnestie voor de politieke collaborateurs. Een ander artikel maakte een onderscheid tussen slechte collaboratie die het nationaal belang ondergeschikt maakte aan het Duitse en goede collaboratie die tot doel had de rust, veiligheid en geestelijke welstand van de bevolking in stand te houden.

De nationalististen die in Antwerpen de VC voorbereidden, waren danig verrast door het Volksunie-congres in hun stad. Ze wensten uitleg waarom Declercq zijn actie niet in West-Vlaanderen organiseerde, zoals afgesproken. Herman Wagemans ging op 26 april 1949 de gemoederen sussen: de Volksunie zou zich niet presenteren als partij; ze zou op het congres geen kiespropaganda maken voor eigen rekening; de feitelijke bedoeling was om de CVP tot een kartel te dwingen. Ondanks het feit dat het laatste flagrant tegen de afspraken was, namen de Vlaams-nationalisten er vrede mee. Ze waren vooral tevreden met de belofte van Wagemans dat er geen risico bestond op twee lijsten en dat de Volksunie gebeurlijke scheurlijsten niet zou bekampen.

Uit het eerste nummer van *De Voorpost* bleek inderdaad helemaal niet dat men van plan was aan de verkiezingen deel te nemen. Het betoonde zelfs nog lof aan de CVP'er Gerard Van Den Daele voor diens verdediging van het Vlaams belang. In het tweede nummer van *De Voorpost*, van 29 april 1949, werd de beslissing op de achtste pagina – zijdelings als het ware – bekend gemaakt; de provinciale comités van Antwerpen, Brabant en Oost-Vlaanderen hadden besloten aan de verkiezingen deel te nemen. Wagemans was dus in het beste geval slecht ingelicht. *De Voorpost* van 6 mei 1949 stelde dat men de verkiezingen slechts als “een incident” beschouwde, “maar tevens als een nieuwe werkelijkheid waarmee wij beslist rekening wensen te houden”; typische fraseologie van het VNV voor de oorlog. Op die manier verzoende het blad anti-parlementarisme en deelname aan de verkiezingen met elkaar. De belangrijkste eisen van de Volksunie klonken trouwens al in functie van electorale berekening: een radicale oplossing van repressie en epuratie; oplossing van de middenstandsproblemen; erkenning van het Vlaams bewegings-

leven, te beginnen met toepassing van de taalwetten; de terugkeer van Leopold III. Het programma van de Volksunie, een manifest van 19 pagina's, bleef wel duidelijk in de neo-Dinaso-lijn.⁷⁹

De Vlaams-nationalisten beseften nu dat ze door de neo-Dinaso's aan het lijntje waren gehouden en in snelheid werden genomen. Alle afspraken inzake partijvorming en programma werden door de groep De Clercq-Todts eenvoudig genegeerd. Het was feitelijk een machtsgreep. Het congres dreigde nu beslag te leggen op de nationalistische achterban, die hierin het eerste openlijke teken zag van een nationalistische partijvorming. De stichtingsvergadering van de VC vond pas plaats op 14 mei 1949. De oude tegenstelling VNV-VerDinaso, inclusief de persoonlijke vendetta's, kon weer oplaaieren.

Op 8 mei 1949 liep De Gruter blijkens de meeste persverslagen voor twee derde vol, het opgekomen publiek bestond hoofdzakelijk uit Vlaams-nationalistische jongeren.⁸⁰ Volgens sommige krantenberichten had een aantal initiatiefnemers reeds afgehaakt, wat bleek uit het feit dat er veranderingen waren betreffende de aangekondigde sprekers. Op de uitnodigingskaart van het congres stonden advocaat Gilbert Claus uit Aalst, Cleymaet en De Clercq als referaathouders vermeld. Cleymaet en Claus haakten inderdaad af, de eerste werd lijsttrekker voor de VC in Sint-Niklaas en de tweede versierde de zesde plaats op de CVP-kamerlijst in Aalst.⁸¹ Voor zover wij konden nagaan waren er uiteindelijk toespraken gepland van achtereenvolgens Longville, Peeters, Brienen en Declercq.⁸² Brienen was allicht in extremis ingelast omdat de linkse pers het congres al als een verzameling van incivieken had gebrandmerkt, in zijn toespraak zou hij alleszins zwaar de nadruk leggen op zijn oorlogsverleden.

Volgens de persverslagen en volgens diverse ooggetuigen verliep het congres, onder voorzitterschap van Pairon, niet bepaald in een verheffende sfeer.⁸³ De referaten van Longville en Peeters waren langdradig en veel te theoretisch, de vergadering zat zich in hoge mate te vervelen. Longville kreeg alleen ap-

⁷⁹. Deze tekst wordt in het Archief en Museum van het Vlaams Cultuurleven (AMVC) verkeerdelijk bewaard in een fonds met papieren van de latere Volksunie, evenals de tekst van de geplande congretoespraak door Brienen. AMVC, Volksunie D, V 178.

⁸⁰. Collectie krantenknipsels over het congres in privé-archief Edmond De Clopper; interview met Karel Dillen op 8 september 1994; interview met Bob Maes op 16 februari 1995.

⁸¹. Gilbert Claus, die een neef was van VNV-jeugdleader Hilaire Gravez, zou na de afwikkeling van de Koningskwesitie in 1950 een prominente rol spelen bij de oprichting van de "Vlaamse Volksbond". Hij haakte echter weer af toen die al te zeer in CVP-vaarwater kwam.

⁸². Van Longville en Peeters vinden we echo's in de persverslagen. Zoals reeds aangehaald wordt de tekst van Brienen bewaard op het AMVC. De geplande rede door Declercq stond in *De Voorpost*, dd. 13 mei 1949.

⁸³. MAES, 1993, p. 61.

plaus op het einde, veeleer een uitdrukking van opluchting dan van enthousiasme. Het grootste deel van het publiek, dat wilde horen over de heropstanding van het Vlaams-nationalisme, bleef op zijn honger zitten. Integendeel, Peeters wees het Vlaams-Waals federalisme van de hand als een manoeuvre van communisten die Wallonië aan Stalin wilden cadeau doen of van lieden die het bij Frankrijk wilden aanhechten. En dan kregen ze niet eens Brienens te horen:

“België kan in zijn geheel niet Nederlands zijn van taal, maar België kan het wel zijn met de geest. En wanneer België die weg opgaat, en de Benelux is de eerste grote stap in die richting, dan zullen alle Vlamingen met geestdrift de Belgische vlag als de hunne begroeten, de Belgische vlag, die feitelijk altijd de hunne is geweest”.

Declercq wou het onder meer hebben over de Vlaamse Beweging die terecht stoffelijke belangen nastreefde binnen België, maar de hereniging van het Nederlandse volk van de Benelux als uiteindelijk doel had; het maakte hen tot “goede Belgische vaderlanders”.

Brienens en Declercq zouden niet aan het woord komen. Het congres was nogal ongelukkig gepland op 8 mei, de dag dat het einde van de Tweede Wereldoorlog wordt herdacht. In de stad waren verschillende manifestaties van verzetsgroeperingen. Enkele honderden aanhangers daarvan – volgens *De Standaard* “communistiche belhamels”, volgens *De Voorpost* “voddenrapers en viswijven” – vonden natuurlijk hun weg naar De Grueter. Ondanks hun afwijzing van het anti-Belgicisme en het uitspelen van een aantal mensen met een onverdacht oorlogsverleden, ontsnapten de neo-Dinaso’s immers niet aan de geur van het incivismisme. De tegenbetogers kwamen net binnen toen Peeters uitgebreid hulde bracht aan Leopold III. Na een moment van onwezenlijke spanning, ontstond er een gigantische kloppartij. De politie ontruimde de zaal, het congres was gelijk afgelopen.

Na het lezen van het verslag in *De Standaard* schreef Elias vanuit zijn cel aan zijn raadsman en vriend Frans Van Der Elst dat hij het wedervaren van de Volksunie “potsierlijk” vond:

“In welke tijd leeft Jules De Clercq -de animator als ik mij niet vergis? Hier ziet men de ontoereikendheid van de luitenanten van Van Severen: zij willen zijn stijl navolgen maar vergeten dat Van Severen zijn krachten wist samen te trekken om zijn zaal te vullen en... niet vergat zijn DMO op te stellen die haar op de tanden had”.⁸⁴

⁸⁴. Brief dd. 9 mei 1949 door H. Elias aan Frans Van Der Elst, privé-archief Wim Van Der Elst.

Tot eind mei hield *De Voorpost* vol dat de Volksunie aan de verkiezingen zou deelnemen, maar de facto was de vereniging een wiegedood gestorven. De Clercq had er allicht niets meer mee te maken; hij had sinds het congres een zware morele inzinking.⁸⁵ Waarschijnlijk wilde het trio Todts-Pairon-De Clopper, dat had ingestaan voor de feitelijke organisatie van het congres, de schijn hoog houden in de hoop dat de CVP alsnog over de brug zou komen. Pairon verscheen nu plots ook op de vergaderingen van de Antwerpse VC en zegde er toe om steun onder de middenstand te mobiliseren. Er restte nog tot 3 juni 1949 vooraleer de lijsten moesten ingediend zijn. Maar kennelijk viel er nergens een verkiesbare plaats binnen te halen, *De Voorpost* van 10 juni 1949 keerde terug naar het klassieke anti-parlementaire standpunt; het blad stelde dat het de lezers nog zou wijzen op goede kandidaten – wat niet gebeurde – maar wenste zich verder niet in te laten met “deze zinloze strijd”. Hetzelfde nummer plaatste een eerste aanval op de VC, weliswaar zonder die bij naam te noemen. *De Voorpost* vond het “weinig smakelijk” dat de CVP met scheuring werd bedreigd door personen die enkel en alleen een zetel wilden voor zichzelf.

Fernand Pairon diende tenslotte in Antwerpen, met onder anderen De Clopper, een onafhankelijke middenstandslijst in. De Clopper maakte voor zichzelf propaganda door zich af te zetten van de VC via een pamflet onder de hoofding “Manifest aan de Nederlands-Nationalisten”, onder meer getekend door Todts en Gust Peeters. Verantwoordelijke uitgever van het pamflet was R. Pairon, de man die ook zijn naam verleende aan *Rommelpot* met het kantoor daarvan als adres. Hij bestond het om op het pamflet van De Clopper eveneens het adres van *Rommelpot* op te geven, dit terwijl dat blad volop propaganda maakte voor de VC. Voor het overige mikte de lijst van Pairon electoraal louter op sociaal-economische ontevredenheid.⁸⁶ Hij zou er slechts 8000 stemmen mee behalen, maar met zijn steun zou de VC in Antwerpen wel niet nipt haar kamerzetel hebben gemist. Pairon werd bij de verkiezingen van 1950 opgevestigd door de CVP, hij kreeg de 12de plaats voor de kamer, in 1953 werd hij burgemeester van Kalmthout en vanaf 1954 senator.

Ondanks alles toonde *De Voorpost* van 17 juni 1949 enige sympathie voor de VC; de scheurlijsten schonken geen voldoening, maar alles moest nu eenmaal snel gaan en het was het belangrijkste dat “het verzet de gelegenheid krijgt zich te manifesteren”. Misschien trachtte de klik Pairon-Todts-De Clopper in het arrondissement Antwerpen alsnog om met de VC één of andere overeenkomst te sluiten. Er kwam alleszins niets van in huis en *De Voorpost* van 24 juni 1949 trok alle registers open tegen de VC, de Antwerpse lijsttrekkers

⁸⁵. LERMYTE en VAN SEVEREN, 2000, pp. 190-191.

⁸⁶. Pamflet De Clopper in privé-archief Daniël Merlevede; kiespropaganda lijst Pairon in privé-archief Carlos Van Lauwe; gegevens uit het archief van de provincie Antwerpen.

ervan voor kamer en senaat – de concurrenten van Pairon – werden persoonlijk zwaar aangepakt. Het laatste nummer van *De Voorpost* stelde verder dat er in de VC maar enkelen na de bevrijding een moedige houding hadden aangenomen. Het blad begreep niet hoe “twee vrienden” – het gaat wellicht om de oud-Dinaso’s Norbert de Witte⁸⁷ en Alex Donckerwolcke – in de VC waren terecht gekomen: “We begrijpen niet hoe zij als uitgesproken Heel-Nederlandse nationalist en zich hebben kunnen verlagen tot de meest enggeestige politieke rommel die Vlaanderen in zijn geschiedenis ooit heeft moeten dulden”. De hele VC was niets anders dan een commerciële uitbating van de repressie. Deze vitriool kwam wellicht uit de pen van Todts. In een eigentijdse brochure deed die er nog een schepje bovenop:

“Alles en nog wat wordt te pas en te onpas doorspekt met een anti-repressie-mentaliteit die wansmakelijk aandoet wanneer de verbittering hoogtij viert, die belachelijk en kinderachtig lijkt wanneer een poging tot ernst wordt ondernomen (...) Slechts uit traditie, maar zonder bijzondere overtuiging, verdedigen zij nog de Vlaamse waarden (...) omdat de roes van de vrijheid ook bij hen de vrees heeft opgeroepen, door een nationalistische terminologie fataal vereenzelvigd te zullen worden met het totalitarisme dat in het verleden voor een deel zijn uitdrukking vond in het politiek nationalisme”.⁸⁸

De Voorpost van 24 juni 1949 steunde wel het principe van de CVP-verruiming, maar vond de uitvoering ervan te beperkt. Het blad had gehoopt op de opname van een tiental niet-CVP kandidaten onder een eigen gezag. Victor Leemans, Jos Custers en Emiel De Winter alleen konden geen echte verandering brengen in de CVP, de teugels bleven in “Londense handen”. Toch stonden de drie bij de Volksunie “op een goed blaadje”. Zelfs al hadden ze zich voor de helft laten leiden door eigenbelang, dan werden ze voor de andere helft “gedreven door de zwaarwichtigheid van een verleden dat qua afloop niet schitterend is geweest.” *De Voorpost* benaderde in deze de stellingname van *De Standaard*.

De eerste volksunie was één van mislukte pogingen van Vlaamse neo-Dinaso’s om na de oorlog met een eigentijdse versie van het VerDinaso te starten. Het initiatief kreeg plots weerklank door de intentie om deel te nemen aan de verkiezingen van 1949. Deze historische anomalie verdween echter even snel weer van het toneel. In de eerste *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* schreef Todts zelf dat de Volksunie mensen probeerde te groeperen “op grond

⁸⁷. De Witte zou bij de verkiezingen van 1950 uit de VC verdwijnen omdat hij een akkoord sloot met de CVP, die zou hem de functie van arrondissementscommissaris van Sint-Niklaas bezorgen.

⁸⁸. TODTS, 1950, pp. 28-30.

van een vrij verwarde maatschappijvisie". Frans Van Der Elst omschreef het programma van de eerste Volksunie in zijn memoires als "fascistisch van inspiratie".⁸⁹

De VC haalde wel de verkiezingen van 26 juni 1949, maar wist nergens een zetel te veroveren. De partij kende daarna nog een moeizaam bestaan. Bij de verkiezingen van 1954 werd ze door het kartel CVV feitelijk opgedoekt en daarna nam de VU de fakkel over. Het zou ons uiteraard te ver voeren de hele geschiedenis van de VC in dit kader uit de doeken te doen. Anderzijds zou het niet correct zijn de partij als louter Vlaams-nationaal uit het neo-Dinaso-verhaal weg te laten.

Na de verkiezingsnederlaag vielen de meeste kopstukken van de VC meteen weg. Wat overbleef, schaarde zich rond voorzitter Alex Donckerwolcke. De basis van de partij bestond zo goed als volledig uit "zwarte" Vlaams-nationalisten. Maar in het bestuur zat een bond allegaartje van oud-VNV'ers, oud-Rexisten en oud-Dinaso's, met daarnaast nog figuren – zonder dit soort achtergrond – die in aanraking waren gekomen met repressie en epuratie. Het gemeenschappelijk "zwart" verleden was tussen hen zo niet het enige, dan toch zeker het belangrijkste bindteken. Het zou blijken dat dit officierenkorps niet genoeg samenhang vertoonde om een leger te doen marcheren.

Op de eerste vergadering ter voorbereiding van de VC werd afgesproken om inhoudelijk enkel een paar "slaglijnen" vast te leggen. Het verkiezingsprogramma van de partij bleek uiteindelijk zeer weinig te verschillen van dat van de CVP, buiten een goed uitgewerkt deel over het opdoeken van de repressie. Een maatschappelijke doctrine was er niet, enkel een opsomming van heterogene, sociaal-economische maatregelen waarmee de VC mikte op de financiële ontevredenheid van de bevolking. Op nationalistisch vlak sprak de VC in haar kiesmanifest alleen over "het einde van de taalstrijd door erkenning van de Vlaamse en Waalse volksgemeenschappen in een verenigd staatsverband, afbakening der taalgrens, culturele autonomie en bestuurlijke decentralisatie". Niet de radicale taal die van een nieuwe Vlaams-nationalistische partij kon verwacht worden. Arthur de Bruyne schreef later dat de VC niet pleitte voor federalisme maar wel voor "hetzelfde in andere woorden".⁹⁰ Dat was een schromelijke overdrijving want de decentralisatie betekende concreet niet meer dan dat er bevoegdheden moesten verschoven worden naar Vlaanderen en Wallonië op een manier die de toepassing van de taalwetgeving verzekerde en die alleenzeggenschap creëerde inzake officiële benoe-

⁸⁹. VAN DER ELST, 1985, p. 168. Het is niet onmogelijk dat Van Der Elst met die omschrijving het verwijt van fascisme als het ware doorschoof naar de Dinaso's. We zullen verder zien dat men in het partijblad van de latere Volksunie aanvankelijk ook het VNV op die manier van fascisme vrijpleitte.

⁹⁰. DE BRUYNE, 1973, p. 67.

mingen.⁹¹ Feitelijk werd er in de heterogene VC over het programma duchtig gediscussieerd, over meer raakte men het allicht niet eens.

Buiten de vraag of men moest verder gaan als partij of als politieke beweging, bleef het gebrek aan een echt programma voor de VC na de verkiezingen een prangende kwestie. In december 1949 organiseerde ze een studiecongres. Voorzitter Donckerwolcke pleitte er voor een scheiding der bevoegdheden binnen België “met dien verstande dat de toenadering tot het noorden daarvoor nooit mag worden in de weg gestaan”.⁹² Dat laatste ontleende hij wellicht aan een gelijklopende passage uit het federalistisch wetsvoorstel van Herman Vos uit 1931, toen nog door radicale Vlaams-nationalisten uitgespuwd wegens niet anti-Belgisch. Hoe het beoogde federalisme er concreet uit moest zien, werd niet uitgelegd, maar het einddoel was voor oud-Dinaso Donckerwolcke alleszins een vereniging van België en Nederland.

Het bleef wachten op een officieel partijprogramma tot na de afwikkeling van de Koningskwestie. Een klare nationalistische stellingname werd toen dringend noodzakelijk aangezien het Vlaams-Waals federalisme door de communautair verschillende uitslag van het referendum over Leopold III en de latere troonsafstand, plots geen louter dreigingsmiddel meer was van socialistisch Wallonië, maar ook opnieuw bespreekbaar werd in katholiek Vlaanderen. Het “Vlaams Comité voor Federalisme”, met onder meer de latere VU-stichters Van Der Elst en Walter Couvreur, begon op 10 juni 1950 zijn activiteiten. De “Stichting-Lodewijk De Raet” van Maurits Van Haegendoren zou in 1951 federalisme opnemen als onderwerp van haar lessenreeksen.

De maandelijks “landsraad” van de VC in september 1950, plaatste een stellingname versus het federalisme op de agenda, maar voor de heterogene leiding was dat geen sinecure. Men verzandde dan ook in eindeloze palavers. De volgende landsraad van 8 oktober 1950 te Gent besloot dat de VC snel werk moest maken van een nieuwe definiëring van de ideologische doelstellingen. Daartoe werd een politieke commissie in het leven geroepen die voor eind november met resultaten voor de dag diende te komen. Feitelijk zou ze tot in het voorjaar van 1951 een twintigtal keer vergaderen, in het bijzonder over een stellingname inzake federalisme.⁹³ Erfgenamen van de verschillende

⁹¹. Document dd. 14 mei 1949 met de “Programmabeginselen van de VC”, privé-archief Bart De Wever.

⁹². *Opstanding*, 28 januari 1950.

⁹³. Brief dd. 3 mei 1951 door A. Donckerwolcke aan J. Spincemaille, ADVN, doos 725, map 5. Voor de eerste vergadering op 15 oktober 1950 werd een bont gezelschap uitgenodigd: Donckerwolcke, Jules Spincemaille, Jan Lancsweert, Frans Daeseleire, Goethals, Valeer Portier, Carlo Reiners, Hendrik Speliers, Hendrik Tanrez, V. Bovijn, Theo Weymans, Karel Dillen, Van Caenenberg. Voor latere vergaderingen vielen er namen weg en kwamen er anderen bij zoals Walter Couvreur en August De Bontridder, tijdens de oorlog VNV-gouwleider voor Wallonië. Niet alle genodigden behoorden tot het VC-kader en zeker

vooorlogse strekkingen binnen de VC waren in de commissie vertegenwoordigd. Daarnaast werd er beroep gedaan op prominenten van buiten het VC-kader om hun mening te geven. Zo ontving de VC eind oktober 1950 brieven van onder anderen Valeer Portier met de dringende raad om onmiddellijk op de kar te springen van het Vlaams-Waals federalisme.

Het was een heikele opdracht om een consensus te brouwen uit de verschillende zienswijzen in de VC; in de commissie zat men aan tafel met mensen die bij wijze van “volledigheid” zelfs wensten te bespreken of de VC het “procédé van de fascistische middelen” kon aanwenden. Op de vergaderingen stelde zich al snel de hamvraag: “Wordt Vlaanderen beschouwd als de entiteit waarvan we vertrekken of houden we het op de Nederlandse entiteit?”. Daar aan gekoppeld was de keuze tussen “richting statuut Vos of aanleunen bij de zeer oude traditie der Nederlanden, de decentralisatie, de grote zelfstandigheid der verschillende gouwen”. Met andere woorden moest de VC kiezen tussen enerzijds Vlaams-Waals federalisme of anderzijds provinciaal federalisme als een eventuele voorbode van een Bourgondische hereniging. De Gentse jurist Willy Van Hille schreef een nota om de knoop te ontwarren, hij stelde vast dat er sinds 1830 in de zuidelijke Nederlanden een specifiek Vlaams en Waals bewustzijn was gegroeid en dat een voorstel tot structuurhervorming van de Belgische staat moest steunen “zowel op de traditie van voor 1792 –autonomie der gouwen – als op de intussen vastgestelde evolutie op het etnisch plan”. De VC ging dus in de richting van een hybride stellingname. De voorzitter van de commissie, allicht Donckerwolcke zelf, stelde nog dat de VC een principiële keuze moest maken voor Groot-Nederland, maar “deze blijft wel best beperkt tot het culturele, politiek mogen wij ons niet Groot-Nederlands uiten.”

Op 1 april 1951 kon de VC-landsraad eindelijk een door de VC-leiding goedgekeurd verslag bespreken van het onderzoek van de politieke commissie naar “de deugdelijkheid” van de federalistische oplossing. Vanuit de vaststelling dat het Belgisch unitarisme de Vlaamse opgang en de opbouw van de Lage Landen belemmerde, koos men voor een federale ordening waarin de provincies onder meer bevoegd zouden worden voor financiële, culturele en rechterlijke zaken. De Vlaams-Waalse tweeledigheid werd erkend door de instelling van een “Vlaamse Staten-generaal” waarin de parlementairen, die vanuit de Vlaamse gouwen werden verkozen voor het Belgische parlement, apart zouden vergaderen over specifiek Vlaamse aangelegenheden. Donckerwolcke schreef in *Opstanding* van 31 maart en van 22 april 1951 een hoofdartikel over de keuze voor federalisme. Hij stelde dat “onze voorkeur gaat naar een orga-

niet iedereen kwam opdagen voor de vergaderingen. Uitnodigingsbrieven voor diverse commissie-vergaderingen, ADVN doos 8769, kaft 6.2.1-3, document 6.2.3; Verslagen politieke commissie VC, ADVN, doos 725, mappen 4 en 5, en doos 727, map 10.

nisch federalisme – zo willen wij het althans heten – hetwelk, volgens ons onafwendbaar tot de Nederlandse volkseenheid voeren moet”; geen federalisme, zoals “sommigen in Wallonië” het wensten, met “volksontbindende kenmerken”, want “een volledig losgeslagen links Wallonië in een aparte deelstaat gecentraliseerd, kunnen wij toch niet wensen”. In de nationalistische cocktail van de VC was de Dinaso-smaak erg proefbaar. Het leidde allicht tot heel wat interne discussie want de VC-landsraad zou pas op 17 oktober 1951, na veel discussie en enkele wijzigingen, de tekst van de politieke commissie tot officieel partijprogramma maken.⁹⁴

Vlaams-Waals federalisme, het paradigma van de toekomst voor het Vlaams-nationalisme, ging alleszins aan de belangrijkste kopstukken van de VC voorbij. Dit kwam bijvoorbeeld tot uiting toen Van Der Elst midden 1951 een reddingsplan voorlegde aan het noodlijdende blad *Opstanding*. Algemeen VC-secretaris Jan Lancsweert, gewezen AKVS'er en VNV'er, schreef in dat verband:

“Men zou tenminste moeten eisen dat het standpunt van de VC inzake federalisme het officieel standpunt zou worden van het blad. Het standpunt van Van Der Elst dienaangaande is ondoordacht en demagogisch. Het kan slechts veel onheil stichten”.⁹⁵

Het bleek eveneens uit het antwoord van Donckerwolcke op een enquête over federalisme die *Het Pennoen* in 1952 hield onder prominenten uit de Vlaamse Beweging; volgens hem kon Vlaams-Waals federalisme alleen leiden tot de inlijving van Wallonië bij Frankrijk en het verlies van Brussel evenals van Congo.⁹⁶ Het is niet onmogelijk dat de VC-leider beïnvloed werd door de actie van Gueuning, in zijn bibliotheek bevond zich alleszins een brochure van februari 1951 met diens ideeën over het federalisme.

Op 18 maart 1953 publiceerde het pas opgerichte VC-weekblad *Vlaanderen* een interview met Donckerwolcke waarin de Dinaso-aspecten van het VC-federalisme duidelijk werden verzwegen. De klemtoon lag integendeel op het streven naar een erkenning van de Vlaams-Waalse tweeledigheid en daarnaast op de eis om de Vlamingen een positie te geven in de verschillende geledingen van het centrale bestuur volgens de demografische verhoudingen. De onderliggende bedoeling van deze Vlaams-nationalistische belijdenis was om de VVB, in november 1952 voor het eerst opgericht onder voorzitterschap van Paul Beeckman, de pas af te snijden. Feitelijk was de tekst op voorhand

⁹⁴. *Mededelingsblad van de Vlaamse Concentratie*, november 1951.

⁹⁵. Brief door J. Lancsweert aan A. Donckerwolcke dd. 12 juni 1951, ADVN doos 725, map 5.

⁹⁶. Brief dd. 1 augustus 1952 door A. Donckerwolcke aan *Het Pennoen*, ADVN doos 726, map 6.

ter correctie voorgelegd aan Lancsweert, Hector De Bruyne, en oud-Rexist Carlo Reiners. *Vlaanderen*-hoofdredacteur Hendrik Tanrez redigeerde tenslotte het geheel, hij schreef hierover aan zijn voorzitter: "Reeds in 1950 hebben wij als VC het federalisme aanvaard. Beeckman zal met dat stokpaardje geen bijzonder succes oogsten".⁹⁷

Voor de maatschappelijke stellingname van de VC geldt hetzelfde als voor de nationalistische; men compileerde ideeën van de jaren '30, en niet het minst uit Dinaso-hoek. Eind augustus 1951 werd een nieuwe commissie door de VC belast met het uitwerken van een maatschappelijke doctrine. Daaruit sproot in het voorjaar van 1952 een programmatekst voort, waarvan het oorspronkelijk ontwerp opgesteld was door Tanrez, met "12 richtlijnen voor een Vlaams-nationale politiek."⁹⁸ De VC greep terug naar het politiek en sociaal-economisch corporatisme, zij het dan in weinig concrete bewoordingen. Liberalisme, kapitalisme en marxisme werden afgewezen, de samenleving moest organisch opgebouwd worden met erkenning van natuurlijke groepen en organismen. Op sociaal-economisch vlak moesten "kapitalistische uitbuiting" enerzijds en "de georganiseerde klassenstrijd" anderzijds worden vervangen door "een volkse ordening waarin het particulier initiatief zich vrij ontplooit binnen de grenzen bepaald door publiekrechtelijk erkende beroepsverenigingen."⁹⁹ De nationale gemeenschap diende het uitgangspunt te zijn voor de benadering van alle maatschappelijke kwesties.

De eigentijdse pers bestempelde de VC als een reïncarnatie van het VNV, en ook de latere geschiedschrijving kleefde meestal dat etiket. Feitelijk was de VC een hybride van vooral VNV en VerDinaso. De VC besepte dit ook zelf, in haar *Mededelingenblad* van september 1952 stelde ze geen scheurpartij te zijn van de CVP maar integendeel een groepering van "de opvolgers van degenen die voor '40 al niet meer konden ademen in Katholieke partij en waarvan de besten stonden in VNV, VerDinaso, Rex en de Dietse jeugdbewegingen". Alleszins was de partij, waarvoor de repressie het voornaamste cement was, volledig georiënteerd op het verleden en als zodanig tot mislukken gedoemd in de naoorlogse context.

Bij de verkiezingen van 1946 had de CVP het vroegere potentieel van het politiek Vlaams-nationalisme electoraal opgezogen. *Rommelpot* waarschuwde toen al dat er met de incivieken dan ook rekening diende gehouden te worden

⁹⁷. Brief dd. 3 april 1953 door H. Tanrez aan A. Donckerwolcke, ADVN doos 726, map 9. Feitelijk zat Tanrez zonder burgerrechten en mocht hij zeker geen journalistieke activiteit uitoefenen. Zijn echte naam duikt bijgevolg nooit op in de archivalia, zijn brieven ondertekende hij met "xxx", alias "driestar".

⁹⁸. *Mededelingsblad van de Vlaamse Concentratie*, april 1952.

⁹⁹. *Mededelingsblad van de Vlaamse Concentratie*, september 1952.

of ze zouden “bij de eerste gelegenheid opstaan”.¹⁰⁰ De CVP was dus ruim op voorhand gewaarschuwd voor het opduiken van zogeheten scheurlijsten bij de volgende verkiezingen. Het was voor haar van primordiaal belang dat het Vlaams-nationalisme zich niet opnieuw partijpolitiek zou organiseren. *De Standaard* trok bijgevolg vanaf 1949 alle registers open om de CVP aan te zetten zich te verruimen met vertegenwoordigers van die strekking. Uiteindelijk zou Paul-Willem Segers ervoor zorgen dat drie kopstukken uit de collaborerende administratie een parlementair mandaat kregen: Jozef Custers, Victor Leemans en Emiel De Winter.

Zoals reeds gezegd kwamen een aantal belangrijke oud-Dinaso's na de oorlog in de christen-democratie terecht. Zij steunden uiteraard de CVP-verruiming. Voor wat betreft De Winter hadden sommige oud-Dinaso's hiervoor een bijzondere reden. Als secretaris-generaal van landbouw tijdens de oorlog was De Winter verantwoordelijk geweest voor de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie (NLVC). Samen met de textielcentrale onder Leemans – waarvan Donckerwolcke tot februari 1941 directeur was – was de NLVC het departement bij uitstek waar Nieuwe Orde figuren werden benoemd. In de NLVC wemelde het van de oud-Dinaso's, onder anderen De Witte, Lode Claes, Willem Melis, Pol van Herzeele en Paul Persyn. De laatste twee bleken er achteraf te hebben gespioneerd voor het verzet.¹⁰¹ Persyn en Melis trachtten in 1946 een nieuw dagblad op te starten. Ze gingen samenwerken met De Winter, die behoorde tot de groep die de heruitgave van *De Standaard* voorbereidde; het trio legde eind 1946 overal in Vlaanderen visites af om steun te zoeken voor dat opzet.¹⁰² Melis werd de eerste hoofdredacteur van *De Standaard*. Persyn haakte af, dit tot groot ongenoegen van De Winter, maar beide mannen bleven wel bevriend.

Toen Persyn werd aangezocht door de groep achter de eerste Volksunie zou hij geweigerd hebben met de mededeling dat het verloren moeite was en er alleen redding kon verwacht worden van de CVP.¹⁰³ Hij ging zich inderdaad bijzonder inzetten om de CVP-verruiming te steunen, zelf bezette hij trouwens in Antwerpen een onverkiesbare plaats op de CVP-kamerlijst. De CVP speelde hem uit op een grote kiesmeeting op 20 juni 1949 in de Antwerpse zaal Rubenspaleis, hij werd er wel uitgeroemd door een spreekkoor van Vlaams-nationalisten

^{100.} *Rommelpot*, 1 maart 1946.

^{101.} Vanaf oktober 1941 gaf Persyn gegevens door aan de groep Athos en vanaf juli 1943 aan de groep Othello, toen onder leiding van oud-Dinaso en goede bekende Frantz Van Dorpe. Dit blijkt uit een brief dd. 28 maart 1945 door Van Dorpe ter verdediging van Persyn. Mededeling door dr. hist. M. Beyen.

^{102.} Brief dd. 5 november 1946 door Leo Picard aan Frans Van Der Elst, ADVN, doos 8863; DURNEZ, 1985, passim.

^{103.} *Joris Van Severen Orde. Orgaan van de Solidaristische Beweging*, jg. 2, nr. 8, dd. 1 februari 1951.

dat zich in het publiek had gemengd.¹⁰⁴ Tenslotte tekende Persyn samen met Leemans, Custers, De Winter en IJzerbedevaartcomité-voorzitter Jan F. Franssen, een oproep die vlak voor de verkiezingen in diverse katholieke kranten verscheen; ze vroegen om de CVP te steunen in haar strijd om de absolute meerderheid.

3.4. Een spervuur van initiatieven in de jaren '50

Begin 1951 verschenen er in de Antwerpse straten affiches die een terugkeer aankondigden van het VerDinaso-weekblad *Hier Dinaso!*.¹⁰⁵ Op 20 januari 1951 verscheen inderdaad het eerste nummer van een blad dat vormelijk analoog was aan die voorganger.¹⁰⁶ Het bleek een éénmansinitiatief van Persyn. Die had spijt dat hij de oud-Dinaso's had opgeroepen hun vertrouwen in de CVP te stellen. De absolute CVP-meerderheid na de verkiezingen van 1950 leverde immers noch een sterke regering, noch een oplossing van het repressievraagstuk, noch een terugkeer van Leopold III. Persyn kondigde een snelle herinrichting aan van het VerDinaso en gaf daarbij blijk van een groteske zelfoverschatting.

De actie van Persyn inspireerde Karel Van Cauwelaert, alias "Schildwacht", tot een artikel op de voorpagina van *Het Volk* van 27 januari 1951 over "de kwaal der versnippering". Hij toonde daarin appreciatie voor Van Severen en zeker voor Persyn, maar achtte het een tragedie dat de volgelingen van het VNV met de VC enerzijds en die van het VerDinaso met de actie van Persyn anderzijds, de vergissingen van het verleden wensten te herhalen. Ze doorbraken de droom van de CVP als christelijk-Vlaamse eenheidsformatie. Er volgde een typerende reactie in *De Standaard* door de vroegere VNV-parlementair Bert d'Haese in zijn bekende rubriek "Feiten en Beschouwingen". Als de eenheid in de CVP bedreigd werd, dan was dat niet door de bokkesprongen van enkele nostalgici maar net als in 1919 door het gebrek aan moed van de flaminganten in de partij. D'Haese herleidde de actie van Persyn ook tot zijn ware proporties: "Liefhebbers van de statistiek houden staande dat er reeds zeven verschillende Dinaso-groepen op dit ogenblik bestaan".

Persyn ontlokte eveneens een reactie van 't *Pallierterke*, waarvan de toenmalige hoofdredacteur Bruno De Winter tijdens de oorlog ook op de NLVC

^{104.} *Het Handelsblad*, 21 juni 1949.

^{105.} *Le Matin*, 12 januari 1951. De Franstalige, Antwerpse krant riep meteen op tot waakzaamheid. Dat viel alvast niet in dovemansoren bij de diensten van de procureur-generaal, ze bestelden meteen een grondig verslag van de activiteiten van Persyn. Verslag Gerechtelijke Politie Antwerpen dd. maart 1951, archief parket Brussel, doos 67, bundel VerDinaso.

^{106.} Een collectie van de nieuwe *Hier Dinaso!* konden we raadplegen in het privé-archief van De Clopper; deze werd inmiddels overgebracht naar het ADVN.

had gewerkt.¹⁰⁷ In het wekelijks open briefje liet het blad aan Persyn weten dat het samen met duizenden anderen steil achterover was geslagen toen hij na de oorlog een spion voor het verzet bleek te zijn. De heroprichting van het VerDinaso was er nu voor 't *Pallietkerke* een wending te veel aan, Persyn had al "te veel brave jongens voor de aap gehouden om nog het recht te hebben hen op te roepen voor het is gelijk welke strijd".

Inhoudelijk sloot de nieuwe *Hier Dinaso!* sterk aan bij de lijn van Gueuning, met wie Persyn duidelijk in nauwe verbinding stond. Persyn maakte echter wel een strijdpunt van de opruiming van de repressie, die hij een zwaardere vergissing achtte dan de collaboratie. Na acht edities zat Persyn er financieel door en werd het blad door Gueuning overgenomen en verder gezet als *De Uitweg*. Het kenteken van het VerDinaso op de voorpagina werd vervangen door de leeuw met de 17 pijlen.

Na de mislukking van de eerste Volksunie startte Brienens eind 1949 met enkele oud-Dinaso's de "Joris Van Severen-Orde", die zich beschouwde als de elitaire kern van een nog op te richten "Solidaristische Beweging".¹⁰⁸ Aanvankelijk was ook Vermeire betrokken en werd Wilfried Aers aangezocht om mee te werken. Precies tien jaar na de moord op Van Severen, op 20 mei 1950, kwamen ze naar buiten met een vormelijk zeer verzorgde periodiek, *Joris Van Severen-Orde. Orgaan van de Solidaristische Beweging*. Tot maart 1951 zouden er negen edities van verschijnen. In het najaar van 1950 kwam er een versmelting met een Brussels groepje onder de naam "Concentration Nationale Solidariste" dat niet lang daarvoor was opgericht en waarvan de leiding in handen lag van Ossian Mathieu en advocaat José Wilmots. De eerste was een gekende figuur uit het wereldje van extreem-rechts in Wallonië, de tweede was een oud-Rexist uit een Franstalige, Antwerpse familie die nog mee aan de wieg had gestaan van de VC in Antwerpen.¹⁰⁹ Als gevolg daarvan werd vanaf de zesde editie de ondertitel van het blad ook in het Frans vermeld en verschenen er artikelen in die taal door Wilmots en Mathieu. Vanaf nummer zeven veranderde de hoofdtitel in *Solidarisme*. Brienens begon dan nog onderhandelingen met Gueuning over een eventuele samenwerking, maar die liepen uit op een wederzijdse scheldpartij.

¹⁰⁷. Knipsel sd., ADVN doos 725, map 5.

¹⁰⁸. Tenzij anders aangegeven is de informatie over deze groepering gehaald uit diverse verslagen van de gerechtelijke politie van Gent. Zie archief parket Brussel, doos 212, bundel Staten-Generaal van het verzet tegen het regime; doos 181, bundel Orde Joris Van Severen.

¹⁰⁹. Voor Mathieu, zie BALACE, 1994; Wilmots behoorde in Antwerpen tot een kringetje van figuren met heimwee naar het nazisme dat in 1952 naar buiten trad met de "Vlaamse Sociale Beweging". In maart 1953 engageerde hij zich echter opnieuw in de VC met de redenering dat "het fascisme en nationaal-socialisme zullen zegevieren via gematigde bewegingen". Brief dd. 7 maart 1953 door J. Wilmots aan A. Donckerwolcke, ADVN doos 726, map 9.

Inhoudelijk herkauwde de groep letterlijk de fraseologie van de jaren '30 over anti-parlementarisme, de figuur van Leopold III en de vestiging van een Dietse staat met een solidaristische orde. En ook organisatorisch volgde men strikt de orde-vorm van het VerDinaso. Eind 1950 startte Brienens zelfs met een nieuwe DMO, de "Joris Van Severen-Ordewacht", waarvan meteen een paramilitair uniform werd afgebeeld in het blad; het lokte alvast de negatieve belangstelling van een flink aantal linkse en Franstalige kranten. Heel het initiatief en de periodiek waren doorspekt met de voor de neo-Dinaso's typerende zelfoverschatting.

In januari 1951 kwam het tot een samenwerking tussen de groep van Brienens en de "Jong Nederlandse Gemeenschap" (JNG). Dit was een radicaal rechts, Vlaams-nationalistisch jongerengroepje, geanimeerd door Karel Dillen en Toon Van Overstraeten, dat zeer los aanleunde bij de VC.¹¹⁰ Op 27 januari 1951 organiseerde de JNG in Antwerpen een herdenking van de aan het Oostfront gevallen VNV-voorman Reimond Tollenaere. Brienens en Mathieu traden er op als sprekers naast Dillen. De Van Severen-Ordewacht hielp er eerst nog de VMO om de talrijke tegenbetogers aan de deur te houden totdat de politie opdaagde. Het gebeuren kon rekenen op ruime belangstelling van de gehele media. Een dag later ging in Gent op een geheime locatie – men had geleerd van het congres van de eerste Volksunie – een nationaal-solidaristisch congres door dat de definitieve start moest zijn van de Solidaristische Beweging. De VMO was nu bij hen present.

Brienens begon al te dromen van een samenwerking van alle Dietse en Vlaams-nationalistische groepen. Dit front moest dan bij de volgende verkiezingen in de plaats treden van de VC en zou vermijden dat er een nieuwe VerDinaso-VNV tegenstelling de gelederen splitste. De Joris Van Severen-Orde liep midden 1951 dood, maar desondanks bleef Brienens tot eind 1953 tevergeefs ijveren voor samenwerking. Hij hield er enkel het inzicht aan over dat het flamingantisme "nog niet heeft afgedaan, wat ik heb leren inzien tegen vroegere opvattingen in".¹¹¹ Hij maakte dus de overgang van "Belgische" naar "Vlaamse" neo-Dinaso.

Vanaf eind 1953 zou Brienens zijn beste krachten wijden aan de oprichting van het "Verbond van Vlaams Verzet" (VVV). De bedoeling was mensen te verzamelen met onverdachte vaderlandse papieren die zich wensten in te zetten voor de amnestiegedachte; niet alleen verzetslui waren welkom, maar ook Belgische oorlogsvrijwilligers, politieke gevangenen en anderen die konden aantonen tijdens de oorlog aan anti-Duitse activiteit te hebben gedaan. Dat laatste werd heel breed opgevat, zo probeerde Brienens ook mensen van

^{110.} VERSTRAETE, 1992, pp. 33-39.

^{111.} Brieven dd. 26 februari 1951, 22 december 1952 en 6 oktober 1953 door A. Brienens aan S. Vermeire, ADVN doos 847, bundel 2.64.

het Diets verzet aan te trekken, zoals bijvoorbeeld Paul Daels, die tot de collaboratie behoorden zonder die ooit fundamenteel in vraag te stellen. De naam VVV, die deed denken aan een verzetsgroep, was dus op zijn zachtst gezegd nogal misleidend.

Het hele idee werd Brienens ingefluisterd door Vermeire die hem ook lijsten bezorgde van potentiële leden. Het geestelijk vaderschap van het VVV werd Vermeire overigens in Vlaams-nationale kringen kwalijk genomen, er bestond in dat milieu een grote scepsis tegenover het initiatief.¹¹² Bladen als *Vlaanderen* of *'t Pallieterke* weigerden de stichting van het VVV in januari 1954 aan te kondigen. Dat had allicht veel te maken met de figuur van de eerste voorzitter, professor Flor Peeters, een gewezen politiek gevangene die het nationaal-socialisme steeds in bijzonder scherpe bewoordingen had veroordeeld. Bovendien was hij als schepen van Sint-Niklaas een gekend CVP'er, op het stichtingscongres van de CVP was hij nog samen met Louis Kiebooms toegejuicht als bewijs dat de nieuwe partij geen verzameling van incivieken was. Het VVV trok trouwens nog prominente figuren aan van CVP-signatuur, met name Kiebooms.¹¹³ Daarnaast waren er inhoudelijke obstakels die Brienens als secretaris van het VVV opwierp; het VVV wilde wel de Vlaamse Beweging steunen, maar het verklaarde zich expliciet trouw aan de Belgische staat en aan de monarchie. Het VVV verscheen op de IJzerbedevaart, maar het droeg er wel een Belgische vlag met daarop de Vlaamse, Brabantse en Limburgse leeuw op een oranje-wit-blauwe achtergrond.

Het VVV gaf een periodiek uit en organiseerde heel wat meetings, onder meer met Frantz Van Dorpe. Vanaf 1957 werd Todts een belangrijk medewerker. Hoogtepunt van de werking van het VVV was een congres in december 1958 waarop onder anderen Van Bilsen sprak, vervolgens lag het nog mee aan de basis van de grote amnestie-betoging te Antwerpen in 1959. Daarna bloedde de activiteit dood.

In april 1958 schreef Brienens aan Vermeire: "Alle leiders in het VVV zijn volgelingen of bewonderaars van Joris Van Severen. Wij zullen dan ook in zijn geest handelen". Dit werpt een nieuw licht op een tussenkomst van Kiebooms op 10 april 1957 in de Kamer tijdens de bespreking van een wetsontwerp betreffende schadevergoedingen aan burgerlijke oorlogsslachtoffers. Kiebooms vroeg of deze vergoedingen ook zouden worden toegekend aan de 21 personen die in mei 1940 te Abbeville door Franse soldaten waren vermoord. Tijdens het debat beklemtoonde Kiebooms dat Van Severen een vurig Belgicist was geworden, minister Leburton gaf toe dat de aanhouding en executie onterecht waren geweest. Het was meteen de eerste poging in het parlement om Van

^{112.} Briefwisseling S. Vermeire-A. Brienens, ADVN doos 847, bundel 2.64. DE WEVER, s.d., pp. 171-197.

^{113.} HEYLEN en HEYLEN-KIEBOOMS, 1995, pp. 162-169.

Severen te rehabiliteren. Kiebooms ging er later prat op dit te hebben gedaan.¹¹⁴

In 1959 ondernam Brienen een mislukte poging om van wal te steken met een nieuwe militantenorganisatie onder het mom van een “Verbond van Vlaamse Turners”, naar het voorbeeld van de bekende vooroorlogse turnkring “Ganda”. Daarna raakte hij gecharmeerd door de militanten van de VMO, hij frequenteerde doorheen de jaren '60 de Gentse groep daarvan. In de VMO leefde er zeker bewondering voor de DMO – de naam VMO was trouwens destijds door Bob Maes gekozen om wille van de gelijkenis – en voor een deel ook sympathie voor de Dinaso-ideeën.¹¹⁵ In die context liet Brienen zich, zoals reeds aangehaald, zelfs verleiden een oproep te doen om voor de VU te stemmen. Na de officiële ontbinding van de VMO in 1971, keerde hij zich opnieuw resoluut tegen alle partijen en stichtte mee het “Solidaristisch Verbond” (SV) dat bij de verkiezingen van 1971 meteen een campagne lanceerde om blanco te stemmen. Het SV verspreidde achtereenvolgens de periodieken *Orde* (1971-1972) en *De Solidarist* (1973-1979). Brienen viel weg toen het SV onder leiding van oud-Dinaso Arthur Raman op 14 december 1974 versmolt tot de “Solidaristische Beweging” met de reeds vermelde DSB en het daarbij aanleunend “Verbond van Solidaristische Militanten”, een groepje onder leiding van oud-VMO'er Karel Luyckx dat de periodiek *Speerpunt* verspreidde.

De actieve kern achter de eerste Volksunie – Todts, De Clopper en Jorissen – belegde op 7 en 8 januari 1950 te Drakenburg, nabij Hilversum in Nederland, een bijeenkomst waarop ze potentiële medestanders uit noord en zuid uitnodigde. Het is niet zeker dat er geen Franstaligen gevraagd werden, maar blijkens het verslag waren er alleszins geen aanwezig. Concrete bedoeling was een actiecomité samen te stellen dat zou instaan voor de organisatie van een “Paascongres der Heel nederlandse jeugd”. Het idee kwam allicht van Todts en Jorissen die in 1948 al de spil waren van het toenmalige “Paascongres der Vlaamse Jongeren”, dat doorging onder de CVP-patronage van de “Katholieke Vlaamse Landsbond” en een woelig verloop kende door de contestatie van een grote groep nationalistische jongeren.

De vergadering te Drakenburg nam een aantal wollig geformuleerde resoluties aan: geloof in de diepere eenheid van de Nederlandse stam als geestelijke basis van de Benelux naast de diversiteiten van een volk ontstaan door historische en geografische elementen; de politieke doctrine die aan de basis moet

¹¹⁴. Parlementaire Handelingen Kamer, 10 april 1957; Brief dd. 16 november 1959 door L. Kiebooms aan S. Vermeire, ADVN doos 853, bundel 2.322. Een erkenning als oorlogsslachtoffer van de aangehoudenen van mei '40 in het algemeen was wel al eerder ter sprake gebracht in het parlement, met name door J. Custers bij de bespreking van de wet betreffende de herstelpensioenen van 15 maart 1954.

¹¹⁵. De Vrijbouter, nr. 11, 1966 en nr. 12, 1967.

liggen van de Nederlandse eenheid, moet beantwoorden aan de eigen aard van ons volk zoals die uit het verleden en het heden organisch gegroeid is. Een voorzichtig geformuleerd neo-Dinaso-programma dus, dat men onder meer met de organisatie Heelnederlandse congressen wilde propageren. Todts verzorgde een gestencilde nieuwsbrief, *De Lage Landen*, die werd gestuurd aan de ingewijden.

Een tweede bijeenkomst van de Drakenburg-groep ging door in het Antwerpse op 30 april 1950. Op de vooravond hield men een openbare vergadering met Jorissen, Wagemans en Yvonne Van Haegendoren-Groffi als sprekers. Op de bijeenkomst was nu ook een aanwezige namens Zuid-Afrika. De vergadering besprak een referaat over "onze doctrine", geschreven door Maurits Van Haegendoren en gebracht door Gust Peeters, en een voorstel van Juul Declercq om een eenheidsbeweging op te richten. De definitieve beslissing viel om eind 1950 een heelnederlands congres in te richten, daartoe werden organisatiecomités opgericht voor noord en zuid.

Kennelijk wilde het met de inbreng uit Nederland niet erg vlotten, want in het najaar van 1950 ging de tandem Todts-Jorissen over tot het plannen van een tweede Paascongres der Vlaamse Jongeren in 1951; deze keer zonder patronage van de katholieke zuil. De bedoeling was om er een nationalistische eenheidsmanifestatie van te maken onder hun leiding. Ze zochten bijgevolg mensen uit zowat alle actieve kringen om tot het organiserend actiecomité toe te treden.¹¹⁶ De eerste maanden van 1951 bezochten Jorissen en zijn vriend Olsen zelfs de nationale bestuursvergaderingen van de VC. Onder meer Van Der Elst, Van Der Paal, Van Overstraeten en Dillen werden bij de voorbereiding van het congres betrokken. Al snel kwam het tot felle woordenwisselingen over de inhoud van het congres en de twee laatstgenoemden trokken zich met een groepje medestanders terug uit het actiecomité. Van Der Elst, die via hen bij het project was betrokken geraakt, wenste echter niet af te haken aangezien de Vlaams-nationalisten volgens hem invloed moesten uitoefenen op de aanwezige jongeren in plaats van ze over te laten aan "enkele wargeesten".¹¹⁷ Zelf was hij gevraagd als spreker en plande hij een gedurfd pleidooi voor amnestie en voor federalisme. Het eerste werd zonder probleem aanvaard, maar het tweede botste uiteraard op zware tegenstand vanwege Todts en congresvoorzitter Jorissen.¹¹⁸

De eerste congresdag op 7 april 1951 kende aanvankelijk toch nog een relatief normaal verloop. Er daagden een 300-tal jongeren op. De radicale

^{116.} Brief dd. 14 november 1950 door W. Jorissen aan A. Donckerwolcke, ADVN doos 725, map 4.

^{117.} Brief dd. 21 maart 1951 door F. Van Der Elst aan K. Dillen, geciteerd in: P.J. VERSTRAETE, 1992, p. 40.

^{118.} VAN DER ELST, 1985, pp. 197-198.

Vlaams-nationalisten zorgden ervoor dat Van Der Elst stormachtig werd toegejuicht. Tijdens de plenaire vergadering ontaardde de zaak echter in een scheldpartij, Van Overstraeten moest zelfs uit de zaal worden gesleept. Volgens *De Standaard* van 8 april 1951 werkte vooral een Belgische vlag op het podium als een rode lap op een stier voor een deel van de aanwezigen. In de nacht van 7 op 8 april zetten Dillen en co. de neo-Dinaso's een neus door op de grond voor de ingang van de zaal "Dietsland Houzee" en het VNV Delta-teken te schilderen. In *Opstanding* (14 april 1951) zag Dillen het congres als een bewijs dat het Vlaams-nationalisme niet dood was, de rest nam hij er graag bij.

Todts en Jorissen achtten deze ervaring allicht niet voor herhaling vatbaar, ze keerden terug naar het plan om heelnederlandse congressen in te richten. Ze realiseerden dit met de "Jongerencongressen der Nederlanden", die eveneens rond Pasen werden gehouden in Maastricht (1952) en Brussel (1953). Voor het congres in Maastricht had men contact gevonden met de lokale stroming voor een hereniging van Belgisch en Nederlands Limburg. Maar een perscampagne van enkele Nederlandse dagbladen plaatste het hele opzet in een onvaderlands daglicht waarna lokale jeugdverenigingen hun toegezegde participatie annuleerden en een geplande receptie op het stadhuis werd afgezegd. Uiteindelijk daagden er op het congres niet eens 20 Nederlanders op, afgezien dan van een sterke politie-aanwezigheid. Ze kregen onder meer een referaat te horen door, de later berucht geworden, Jezuïet Marcel Brauns over de confessionele diversiteit van de Nederlanden; volgens *De Uitweg* (10 mei 1952) feitelijk een onnodig katholiek pleidooi. Het congres van 1953 in Brussel lokte 300 aanwezigen, op de slotvergadering spraken Vermeire, Van Haegendoren-Groffi en Jorissen. *De Standaard* (23 april 1953) beklomde zich over het matte verloop en betreurde dat het congres kennelijk de algemene Vlaamse actie wilde verlaten om weer de nationalistische toer op te gaan.

De tegenstellingen en de daaruit volgende rancunes van het tweede paascongres kwamen in 1953 weer boven bij de voorbereiding van de "Vlaams-nationale Landdag".¹¹⁹ De praktische organisatie daarvan lag in handen van Van Der Paal die opnieuw probeerde een brede samenwerking tot stand te brengen. De ruzies werden nog eens overgedaan. Jorissen verweet de groep Dillen sympathie voor de "nazi-gezinde" groep "Vlaamse Sociale Beweging" – een antwerpse groepje met onder meer Wilmots – en stond afkerig tegenover "hun folkloristisch arsenaal van de vroegere Vlaamse Beweging, Delta-vlag inbegrepen". Van de andere kant eiste Staf Callebout dat Jorissen zich achter drie basisbeginselen zou scharen: nationalisme op basis van stamslag en taal- en cultuurplatform; federalisme als middel om het Dietse doel te realise-

¹¹⁹. DE WEVER, s.d., pp. 85-94.

ren; een bundeling van alle nationalisten op basis van Godsvrede.¹²⁰ Deze keer was het een groep rond Jorissen en Vermeire die zich vlak voor de manifestatie uit de organisatie terugtrok. In de “proclamatie van de Vlaams-nationale Landdag” kregen ze lik op stuk. De inrichters verklaarden zich tot Dietse nationalisten, maar de tekst vermeldde wel expliciet dat “het Waalse grensvolk geen wezenlijk deel uitmaakt” van het Dietse volk; dat laatste was volgens hen dan weer wel verwant met de Friezen en de Zuid-Afrikanen.¹²¹

Todts zou zijn pogingen tot zelfstandige politieke actie met neo-Dinaso-inslag opgeven. Hij kwam terecht in de CVP en werd bekend als kroniekschrijver van de Vlaamse Beweging met de boekenreeks “Hoop en Wanhoop der Vlaamsgezinden”. Zijn vriend De Clopper zou de rest van zijn leven hoofdzakelijk besteden aan het leiden van de “Vlaamse Volkskunstbeweging”, hij bleef de neo-Dinaso-actie wel op de voet volgen en dook nog op als stichtend lid van de Fondation L. Gueuning/Stichting L. Gueuning. Jorissen tenslotte evolueerde van het neo-Dinaso-denken naar het Vlaams-nationalisme. Eind 1952 was hij al medestichter van de VVB, die toen toch het Vlaams-Waals federalisme als programma naar voor schoof. Het is niet precies te achterhalen wanneer Jorissen definitief de omslag maakte. Vermoedelijk gebeurde dit in de periode 1953-1954. Vermeire prees hem bij de verkiezingen van 1954 nog aan als “persoonlijke vriend en overtuigd heelnederlander”, niet veel later raakten de mannen met elkaar in onmin.¹²²

3.5. De Volksunie versus Dietsland, nationaal-solidarisme en Van Severen.

Bij de verkiezingen van 1954 haalde de CVV slechts één kamerzetel, Wagemans werd in Antwerpen verkozen. Het gelegenheidskartel viel meteen uit elkaar. In het najaar van 1954 ging een groep met Couvreur, Van Der Elst, Jorissen, Wagemans en Van Der Paal over tot de stichting van de Volksunie. Aanvankelijk had Van Der Elst, met het tweede paascongres in het achterhoofd, zich nog verzet tegen de figuur van Jorissen. De VU nam geen vliegende start. Ze zou de rest van de jaren '50 langzaam een kader opbouwen. Bij de schoolstrijdverkiezingen van 1958 werd ze ei zo na electoraal verpletterd in de botsing van katholiek-rechts en links-vrijzinnig, de ene kamerzetel werd behouden en ging nu naar Van Der Elst. Na het schoolpact schoven de communautaire

^{120.} VAN MOERBEKE, 1981, p. 140.

^{121.} Proclamatie van de Vlaams-nationale Landdag, ADVN, doos 729, plakboek A. Donckerwolcke.

^{122.} Brief dd. 5 april 1954 door S. Vermeire aan J. Breugelmans, ADVN doos 847, bundel 2.62; Brief dd. 26 november 1957 door S. Vermeire aan G. De Jaegher, ADVN doos 850, bundel 2.163.

thema's echter snel naar de top van de politieke agenda en kreeg de VU wind in de zeilen. Bij de verkiezingen van 1961 kende ze een eerste doorbraak die gevolgd werd door een explosieve groei van het partijkader.

Na de verkiezingen van 1954 schreef Van Der Elst op 10 mei 1954 een reflectienota over de toestand van het Vlaams-nationalisme die hij besloot met de bedenking dat "alleen het Vlaams-nationalisme ons volk kan redden voor een Nederlandse toekomst".¹²³ Daarmee was de toon van de VU betreffende Groot-Nederland feitelijk al definitief gezet. Een Nederlandse hereniging situeerde zich ver op de achtergrond van de onmiddellijk na te streven Vlaamse autonomie. Uiteraard dacht men daarbij op de eerste plaats aan een integratie van Vlaanderen en Nederland, al werd dit nooit gespecificeerd. In het 15-puntenprogramma van de VU uit 1957 vroeg de partij zelfs integendeel om "Benelux en Europese eenmaking na federalisme"; het was echter geen Bourgondische belijdenis, wel een manier om naar buitenuit geen anti-Belgisch standpunt in te nemen. Groot-Nederland zou dus zeker wel in vage bewoordingen opduiken in het VU-discours – evenals het hangen van een Nederlandse vlag op meetings was dit goed om de traditionalistische achterban te paaien – maar kwam nooit echt op de politieke agenda van de partij. Op politiek vlak zou de partij het Vlaams-Waals federalisme tot algemeen geldend paradigma van het Vlaams-nationalisme maken; ze koos van meet af aan voor realisme en legalisme. Inhoudelijk was dit voorbereid door Couvreur en Van Der Elst in het Vlaams Comité voor Federalisme.

De VU sloot uiteraard wel aan bij het cultureel grootneerlandisme dat algemeen was in de Vlaamse Beweging. Zo speelden de eerste voorzitters van de partij, Couvreur en Van Der Elst, een rol bij het heropstarten van de werking van het "Algemeen Nederlands Verbond" in Vlaanderen. In het achterhoofd speelde de idee om op die manier in het noorden een bruikbaar netwerk op te bouwen voor een eventuele politieke actie in de verre toekomst. Van Der Elst correspondeerde hiertoe onder meer met de bekende Groot-Nederlander Paul Van Overzee. De plannen zouden uitlopen op een bittere teleurstelling.

Van Der Elst vatte de VU-houding samen in geheime richtlijnen die hij in 1955 aan de redactie van het partijblad *De Volksunie* gaf:

"Groot-Nederland, alhoewel het ideaal, is geen onmiddellijk te verwezenlijken programmapunt. Het kan slechts het eindpunt zijn van een politiek op zeer lange termijn en langs overgangsstadia. Wij moeten dit thema vermijden omdat wij anders onmiddellijk in de illegaliteit terecht komen en ons bloot geven aan onze vijanden. Het is daarenboven van aard om ons te vervreemden van het gewone publiek. Wij zullen er wijs aan doen Groot-Nederlandse geloofsbelijdenissen in ons blad te vermijden.

¹²³. Nota in privé-archief Wim Van Der Elst.

Wel steeds beklemtonen onze nauwe verwantschap, de eenheid der Nederlandse cultuur, de wenselijkheid van nauwe samenwerking, en alles in het licht stellen wat de sympathie kan bevorderen".¹²⁴

In of naast de VU bleef van meet af aan een onbevredigde fractie achter de Dietse banier lopen. Zonder daadwerkelijke interesse voor Nederland, was het voor hen – net als tijdens de jaren '30 – een vehikel waarop ze een radicaal rechts en emotioneel anti-Belgisch gedachtengoed konden meevoeren. Vanuit deze hoek werd de partij voortdurend aangemaand tot een Dietse stellingname. Soms werd een dreigende reorganisatie van het VerDinaso daarbij aangewend als argument. Oud-Dinaso Andries Bogaert bijvoorbeeld spoorde Van Der Elst dringend aan een sterkere klemtoon te leggen "op het Heel-Nederlands karakter van onze strijd" om geen jongeren te verliezen aan de neo-Dinaso's die in de nationalistische jeugdbewegingen invloed uitoefenden; "Van Severen moet een Vlaams-nationalistische figuur blijven, door het officiële België vermoord".¹²⁵

Bij een grondige hernieuwing van de VU-statuten in 1962 werd het doel van de partij in artikel 1 als volgt omschreven: "De VU streeft politiek zelfbestuur na voor de Vlaamse gemeenschap, met inachtneming van de algemeen Nederlandse en Europese verbondenheid". De Groot-Nederlandse gedachte klonk dus inderdaad vaag door. Maar Dietse scherpstijperij in functie van een radicaal anti-Belgicisme, wenste de VU zeker niet in haar discours op te nemen. Wat dat betreft had Van Der Elst een uitstekend raadgever in de figuur van Elias. Op 23 november 1947 al schreef de VNV-leider beklemmende woorden over een eventuele nieuwe Vlaams-nationale politieke organisatie:

"Het zou voor deze nieuwe groepering een zware fout zijn indien gij een zuiver ideologisch programma ging opbouwen dat haar, per essentie, in tegenstelling brengt tot den staat. Laat mij hier gansch drastisch mijn mening zeggen: de groepering moet de zaken voorstellen alsof zij de oplossing zoekt binnen den staat en niet buiten of tegen, met andere woorden: begin om de liefde Gods niet met een Groot-Nederlandsche verklaring! Heb een nationalistische verklaring, gebruik er een staatsche formule voor en laat daarna, als 't komt, als noodzakelijk gevolg zelfs, den Belgiek in de lucht vliegen, maar zeg het niet! Laat de dissidentie desnoods afscheuren om woorden (denk aan de radicale Dietschers die SS-DeVlag werden) en laat ons vasthouden aan de werkelijkheid. Laat ons den staat België niet verwarren met den Belgiek! (...) Deze houding is geen verloochening van de Dietsche gedachte!".¹²⁶

¹²⁴. VAN DER ELST, 1985, p. 258-264; origineel document in privé-archief Wim Van Der Elst.

¹²⁵. Brief dd. 23 mei 1960 door A. Bogaert aan F. Van Der Elst, ADVN, doos 8983.

¹²⁶. Brief dd. 23 november 1947 door H. Elias aan N.N., privé-archief Wim Van Der Elst. De brief was niet gericht aan Frans Van Der Elst, maar die speelde in zijn functie van

De raad viel niet in dovemansoren.

Op sociaal-economisch vlak stelde zich voor de jonge VU het probleem dat er in de kleine kern van stichters niemand was die de tijd of de ervaring had om een origineel programma uit te dokteren. Voor het eerste congres op 24 april 1955 zat men verlegen om een referaat daarover waaruit het eerste programma kon worden gedistilleerd. Partijsecretaris Van Der Paal wist Dries Bombeke, een persoonlijke vriend, te overhalen om dat varkentje voor de partij te wassen. Het was de bedoeling dat hij zijn tekst vooraf nog eens zou doorpraten met Van Der Elst, maar daar kwam uiteindelijk niets van in huis. De partijvoorzitter drukte Bombeke wel op het hart "een eigen toon te vinden, geen marxisme of klassenstrijd maar een sociale politiek die strookt met onze nationalistische overtuiging".¹²⁷ Bombeke moest inspiratie zoeken in het CVP-programma en het urgentieprogramma van het ACV om zo de algemeenheden te overstijgen en "de indruk te wekken op de hoogte te zijn". Van Der Elst betreunde zelf niet de tijd te hebben om zijn eigen ideeën, geïnspireerd op "de sociale encyclicken en de corporatieve idee", uit te werken. Tot grote consternatie van de partijtop kwam Bombeke, die later nog zou opduiken in het Solidaristisch Verbond, op het congres het sociaal-economisch programma van het VerDinaso aframmelen. Hij kreeg achteraf meteen te horen dat die ideeën in de VU niet meer welkom waren.

De afwijzing van de VerDinaso-fraseologie door de VU, betekende niet dat haar eerste sociaal-economisch programma zeer vernieuwend was. Het had integendeel een sterk corporatistische inslag. De eerste drie congressen van de VU beklemtoonden een organische maatschappijvisie; natuurlijke gemeenschappen als het gezin, de volksgemeenschap en de beroepsgemeenschappen hadden een specifieke taak in de samenleving. Marxisme en kapitalisme werden in het licht daarvan afgewezen. In dezelfde periode werd in De Volksunie "de nationaal-solidaristische gedachte" van het VNV - waarin het begrip corporatisme feitelijk zeer uiteenlopende ladingen dekte - nog voorgesteld als een samenwerking van de hele gemeenschap via christelijke solidariteit en opgehemeld als "de voorloper van de realisatie van de welvaartsstaat".¹²⁸

Specifiek voor de middenklasse ontwikkelde de VU ideeën over een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie met corporatief karakter. Het is niet onmo-

advocaat wel boodschapper en zou - ondanks de nadrukkelijke vraag van Elias om het stuk te verbranden - de brief bewaren. Na de dood van Elias zou Van Der Elst diens visie op Dietsland publiek maken in enkele artikels en op spreekbeurten; zelfs vanwege gewezen leden van de DeVlag kreeg hij toen het verwijt Dietsland te verraden en een vals portret van Elias op te hangen.

¹²⁷. Brief dd. 26 maart 1955 door F. Van Der Elst aan D. Bombeke, ADVN, doos 8935.

¹²⁸. *De Volksunie*, jg.4, nr. 12; DE WEVER (BR.), 1994, pp. 171-172.

gelijk dat deze ideeën werden aangebracht door Van Der Elst die de invloed onderging van Frans Lambrechts, broer van de voormalige VNV-topman en syndicalist Karel Lambrechts, met wie hij nauw samenwerkte ten tijde van de CVV en daarna een “Algemeen Syndicaat der Middenklasse” op poten zette.¹²⁹

De sociaal-economische doctrine van de partij leek eerder aantrekkelijk voor neo-Dinaso's en nationalistische traditionalisten in het algemeen, maar het corporatisme van het VU-programma tot 1959 was steriel in de zin dat het door de partij niet werd gepropageerd. In de propaganda lag de klemtoon volledig op concrete sociaal-economische eisen met een communautair karakter, in het bijzonder werk in eigen streek voor de Vlamingen door een economische expansiepolitiek gericht op het Vlaamse gewest. De inspiratie hiervoor haalde men bij de christelijke arbeidersbeweging. Vanaf het congres van 1959 liet de VU het corporatisme definitief vallen. Feitelijk zat de partij nu zonder sociaal-economische doctrine. Na de verkiezingen van 1961 zou een permanente strijd beginnen om die leemte op te vullen. Sociaal-democratische ideeën baanden, in de context van de jaren '60, hun weg naar het Vlaams-nationalisme. Nieuwe VU-voormannen wensten de sociale lading van het nationalisme in Vlaanderen aan te passen aan de snel veranderende samenleving. Dit streven botste op stug verzet van de traditionalisten binnen en buiten de VU, waaronder de Vlaamse neo-Dinaso's zoals we verder zullen zien.

Bekijken we tenslotte hoe het partijblad *De Volksunie*, later *WIJ*, in de jaren '50 en '60 de figuur Van Severen en het VerDinaso bekeek. Natuurlijk was het blad geen historisch tijdschrift, maar het besteedde wel regelmatig aandacht aan het verleden van de Vlaamse Beweging. Van november 1956 tot januari 1960 gebeurde dat door vier achtereenvolgende artikelenreeksen: “Lessen uit het verleden”, “40 jaar Vlaams Nationalisme. Van Frontpartij naar de VU”, “Zo dacht het Vlaams-nationalisme. Zo denkt het” en “Noodzaak van de Vlaams-nationale Partij”. De stukken verschenen anoniem, de auteur ervan was Robert Van Wateghem, de huisarts van Jorissen. Van Severen werd erin voorgesteld als degene die de verdeeldheid in het Vlaams-nationalisme bezegelde door de oprichting van het VerDinaso. Meermaals werd aangehaald dat zijn aanhangers de echte fascistten waren in Vlaanderen, en dus niet de VNV'ers. Verder werden de arrestaties van mei '40 en de moorden in Abbeville natuurlijk aangehaald als een belangrijke oorzaak van de collaboratie. Aan een inhoudelijke bespreking van VerDinaso werd nauwelijks aandacht besteed. Dat gebeurde evenmin in de jaren '60, toen kwam enkel de figuur Van Severen af en toe ter sprake.

¹²⁹. Bijlagen bij het Belgisch Staatsblad dd. 18 december 1954.

Natuurlijk was het partijblad wel min of meer verplicht aandacht te besteden aan de geschiedschrijving over Van Severen die in die periode door de uitgeverij Oranje werd uitgebracht. Soms gebeurde dat niet van harte. In 1960 verscheen “De tragische dood van Joris Van Severen en Jan Rijckoort” door F. Van Berckel. Het boek opende met een hoofdstuk waarin Van Severen, aan de hand van een hele rist citaten van 1937 of later, werd voorgesteld als door en door loyaal aan België. De Volksunie had niet veel zin om hiervan een recensie op te nemen en stelde aan Vermeire voor om een onbetaalde advertentie te plaatsen. Die weigerde en liet medestanders brieven schrijven aan het VU-blad om een recensie te eisen. Uiteindelijk verscheen er begin 1961 een bespreking waarin Van Severen werd voorgesteld als vernieuwer die leefde in de geest van Willem Van Oranje.¹³⁰

In 1967 kreeg *WIJ* naar aanleiding van Van Severen een proces wegens laster en eerroof aangesmeerd. In 1966 verscheen bij Oranje het Franstalige boek “Joris Van Severen, une Ame” door Rachel Baes. Het boek wekte weinig belangstelling, maar op 10 november 1966 verscheen een bespreking onder de titel “Anatomy of a fascist” in het “Literary Supplement” van het gezaghebbende Engelse dagblad *The Times*. Het artikel werd door Mark Grammens, toen nog een voorman van de strekking die een huwelijk beoogde tussen nationalisme en sociaal-democratie, overgenomen in zijn weekblad *De Nieuwe* van 18 november 1966. Daarmee belaadde hij zich natuurlijk met de verdenking dat hij er zelf de auteur van was, te meer daar uit het stuk bleek dat de schrijver ervan – volgens Grammens in feite een engelse hoogleraar¹³¹ – uitstekend op de hoogte was van de Belgische politieke geschiedenis van het Interbellum. Op ingeven van Vermeire uitte het weekblad *De Nieuwe Dag* – een periodiek in de trend van ‘t Pallieterke – die beschuldiging in zijn editie van 1 december 1966. Daarna volgden ‘t *Pallieterke* en op 17 december 1966 ook *WIJ*. Grammens schakelde gelijk zijn advocaat, vriend en medestrijder Antoon Roosens, in om een redactionele rechtzetting te eisen. In *WIJ* van 3 januari 1967 verscheen inderdaad iets van die aard, maar toch spande Grammens een geding in tegen verantwoordelijk uitgever Frans Van Der Elst. Hetzelfde deed hij tegen Julien Van Belle van *De Nieuwe Dag*. Van Der Elst nam niemand minder dan Hendrik Borginon onder de arm als advocaat, maar die haakte af na een aantal misverstanden en Hugo Schiltz nam de zaak over. Het bleek dat Grammens een partijtje blufpoker speelde, uiteindelijk wenste hij het geding niet door te zetten. De VU liet het daarbij, maar Van Belle stuurde aan op een proces. Op 17 november 1969 kreeg Grammens – die de zaak liet

^{130.} *De Volksunie*, jg. 7, nr. 1; Brief dd. 26 oktober 1960 door S. Vermeire aan W. Jorissen, ADVN, doos 853, bundel 2.138.

^{131.} Mondelinge mededeling door M. Grammens op 24 oktober 2000.

pleiten door zijn vrienden Roosens en de latere premier Wilfried Martens – in eerste aanleg lik op stuk, hij werd veroordeeld tot betaling van de proceskosten.¹³²

3.6. De Volksunie en de neo-Dinaso's

We zagen reeds hoe de VU viel bij de Belgische neo-Dinaso's. Met het discours van de Vlaamse neo-Dinaso's vertoonde de partij evenmin veel affiniteit. In deze kringen oogstte ze bijgevolg aanvankelijk geen respons. Neo-Dinaso's die in of naast het Vlaams-nationalisme bleven ageren, konden na enkele jaren echter niet meer aan de VU voorbij gaan; dat bleek al uit de exploten van de Dietse jeugdbeweging.

Dat er neo-Dinaso's actief waren in de marge van de VU bleek voor het eerst op de jaarlijkse Majestic-meeting van juli 1958. De partij had toen net de verkiezingen verloren en verkeerde in staat van ontreding. Van de ontmoeting maakten neo-Dinaso-elementen gebruik om hun hand te leggen op de regio van de volksvergadering; ze werd volledig in Dietse sfeer omkaderd, er hing bijvoorbeeld geen leeuwenvlag, enkel een oranje-blanje-bleu vaandel.¹³³ Nationaal organisatieleider Van Der Paal moest achteraf verantwoording afleggen, hij gaf toe de verkeerde mensen te hebben vertrouwd, maar "ge kunt U niet inbeelden hoeveel halve en hele historici de toon willen aangeven in de partij".¹³⁴

De mislukte verkiezingen van 1 juni 1958 waren ook voor de kring rond Vermeire, rancuneus om wille van de jeugdbewegingsperikelen, het sein om de VU een nekslag te proberen geven. In juni 1958 zonden ze anoniem honderden exemplaren rond van een *Rebellenbrief*, een zakkrantje uitgegeven door "rebellie die bij of rond alle initiatieven stonden ter heropstanding" na de oorlog en waarvan velen "spijs alles" ook in de VU actief waren.¹³⁵ De partijpolitiek in het algemeen, en de VU in het bijzonder, werd van nul en generlei waarde geacht; alleen een "revolutionaire rebellie" zou de nationale Beweging tot het Dietse einddoel leiden. Verder werd nog een heleboel vuile was van de VU buiten gehangen. In juli verscheen er een tweede en vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1958 een derde editie van de *Rebellenbrief* die op hetzelfde elan doorgingen; heel het Vlaams-nationalisme, de VU in het bijzonder, werd vanuit neo-Dinaso-perspectief afgekamd.

¹³². Briefwisseling en vonnis, ADVN 8987.

¹³³. Oranje-wit-blauw zijn uiteraard de Dietse kleuren. De Nederlandse vlag, rood-wit-blauw, werd door de Vlaamse neo-Dinaso's evenzeer afgewezen als de Belgische vlag.

¹³⁴. Brief dd. 15 juli 1958 door R. Van Der Paal aan F. Daeseleire, ADVN, doos 8935.

¹³⁵. Rebellenbrieven, privé-archief Maurits Cailliau.

Een krantje dat zout in de wonde strooide was wel het laatste waar de partijtop behoefte aan had. De VU-top reageerde dan ook bijzonder geprikkeld, ze wenste dadelijk met zekerheid te weten te komen wie er voor het initiatief verantwoordelijk was om het vervolgens in de kiem te smoren. Op de Majestic-meeting van 13 juli 1958 sprak Wouters over de Dietse Nederlanden van de toekomst, maar stelde in één adem geen “rebellens” te kunnen dulden in de Vlaams-nationale rangen.¹³⁶ Allicht had de VU-top de traditionalist Wouters aangeduid om die veroordeling uit te spreken. Het was immers duidelijk dat de verantwoordelijken voor de Rebellenbrieven in neo-Dinaso-kringen moesten gezocht worden en de vele artikels over de jeugdbewegingstoestand in de Rebellenbrieven wezen vanzelf in de richting van Vermeire.¹³⁷ Die zou echter steeds staalhard blijven ontkennen en uitte zonder verpinken vermoedens in de richting van het Joris Van Severen Comité. Hij maakte daar zelf wel deel van uit, maar was sedert de oprichting volkomen inactief gebleven in deze Gueuning-groep.¹³⁸ Liefoghe bediende Vermeire op zijn wenken en bracht een apocriefe vierde editie uit van de *Rebellenbrief*. Het was de aanleiding voor Vermeire om het Joris Van Severen Comité nogmaals te beschuldigen en er definitief ontslag uit te nemen. Daarna bracht hij in de zomer van 1959 nog een laatste *Rebellenbrief* uit.

De VU stortte echter niet in elkaar na het fiasco van 1958. De ontmoediging werd afgeschud en de politieke wind begon in de zeilen van de kleine partij te blazen. Een andere strategie zou voor de Vlaamse neo-Dinaso's bijgevolg onafwendbaar worden.

Vlak voor de verkiezingen van 1961 somde de jonge Maurits Cailliau in een lange brief aan Van Der Elst nog eens alle bezwaren tegen de VU op: het nationaal programma van de partij was niet Heel-Nederlands; Cailliau haatte de partijpolitieke democratie; er was geen partij maar wel elitevorming en een eigentijds VerDinaso nodig.¹³⁹ Nog geen maand later kreeg Cailliau een flinke schok: zijn vroegere ADJV-verbondsleider was tot de VU toegetreden en had zich, ondanks bezwaren van het VU-hoofdbestuur tegen zijn persoon, op 1 april 1961 in het arrondissementeel bestuur van Roeselare laten verkiezen tot secretaris. Vermeire verzekerde Cailliau dat hij evenwel onverminderd

^{136.} Verslag politie Antwerpen dd. juli 1958, archief parket Brussel, doos 217, bundel Christelijke Vlaamse Volksunie.

^{137.} Verslag van het VU-hoofdbestuur dd. 3 september 1958, ADVN, doos 8940; Briefwisseling Vermeire-Van Der Paal, ADVN, doos 859, bundel 2.538.

^{138.} Briefwisseling Vermeire-Liefoghe, ADVN, doos 854, bundel 2.338.

^{139.} Brief dd. 6 februari 1961 door M. Cailliau aan F. Van Der Elst, ADVN, doos 8984. De achtergrond van deze boze brief was een aanslepend conflict over een Leuridan-herdenking op 20 november 1960. Zie hiervoor: Rijksarchief Noord-Brabant, archief S. Vermeire, nr. 345; Briefwisseling Cailliau-Van Der Elst, ADVN, doos 859, bundel 2.530.

zichzelf bleef en beloofde zijn volte-face mondeling toe te lichten.¹⁴⁰ Dat lukte kennelijk vrij aardig want na de verkiezingsoverwinning van de VU in juni dook Cailliau plots op als dienstdoend secretaris van het voorlopig VU-arrondissementbestuur dat in Ieper trachtte de partij van de grond te krijgen. Hij zou zijn partijactiviteit wel nog geen jaar volhouden.

Het bovenstaande illustreert de tactische wending die de Vlaamse neo-Dinaso's tijdelijk zouden nemen in het begin van de jaren '60. De doorbraak van het Vlaams-nationalisme maakte een beïnvloeding ervan enkel nog mogelijk door infiltratie; if you can't beat them, join them. Eind 1961 riep Vermeire een tiental jonge volgelingen uit het pas ontbonden ADJV-BJV bijeen voor de stichting van het "Diets Eedgenootschap" (Degen).¹⁴¹ In typische VerDinaso-stijl beoogde het een ideologische elitegroep te zijn die zich organiseerde als een orde; de deelgenoten dienden vooraf een plechtige eedformule uit te spreken waarin ze trouw zworen aan Dietsland en absolute geheimhouding beloofden. Het Degen verzamelde niet meer dan een tiental personen, naast Vermeire betrof het onder meer Cailliau, Rudi Sinia, Hendrik Starckx, Pol Van Caeneghem, Marcel De Knijf, Rik Nauwelaerts en Paul Steuperaert. De meesten maakten ook deel uit van het ADJoV. De groep besprak bijgevolg uitvoerig hoe ze best haar invloed kon doen gelden in de jeugdbeweging, bijvoorbeeld door infiltratie van het VNJ-Gent of heimelijk gestook tegen Sleurs in het VBV. Verder ging het onder meer over de toestand in de VU, Vermeire zou proberen om namens het arrondissement Roeselare in het hoofdbestuur afgevaardigd te raken zodat hij daar aan "Dietse agitatie" kon doen. Het zou hem echter niet lukken.

Het belangrijkste project van het Degen was zonder meer het uitbrengen van een nieuwe periodiek. Vooraf waren er besprekingen geweest met *Dietsland-Europa* (DE), het tijdschrift dat uit de JNG was voortgekomen. Dat zag wel een eventuele samensmelting zitten, maar zeker geen onafhankelijke input van neo-Dinaso-zijde. Daarom zette men door met de eigen plannen, Vermeire wenste een blad dat de oorspronkelijke lijn van *Het Pennoen* zou doortrekken.¹⁴² In mei 1962 verscheen de eerste editie van een vormelijk goed verzorgd maandblad onder de titel *Ter Waarheid. Met de Nederlanden in Europa*, uiteraard een verwijzing naar de vooroorlogse periodiek van Van Severen. Blijkens het colofon was het een uitgave van de werkgroep "Nederland één". Vermeire beschikte over een bescheiden startkapitaal door de winst die hij

140. Brief dd. 23 april 1961 door S. Vermeire aan M. Cailliau, ADVN, doos 847, bundel 2.80.

141. In totaal vonden we verslagen van zeven bijeenkomsten van het Degen tussen 3 december 1961 en 24 juni 1962. Rijksarchief Noord-Brabant, archief S. Vermeire, nr. 170.

142. Brief dd. 7 mei 1963 door S. Vermeire aan F. Van Overbeke, Rijksarchief Noord-Brabant, archief S. Vermeire, nr. 345.

realiseerde op het biografisch boek over Van Severen door Arthur de Bruyne.¹⁴³ Die gebruikte hij om het blad op een bijzonder ambitieuze oplage van 3000 exemplaren te drukken. Er moesten na één jaar 1500 abonnees gevonden zijn om de kosten te blijven dekken.¹⁴⁴ Via het Degen rekende hij op het ADJoV voor het werven van abonneementen en voor colportages op grote openbare gelegenheden als het Zangfeest en de IJzerbedevaart.

Ter Waarheid recruteerde een aantal vaste redacteurs uit het Degen waardoor het blad nooit gebrek aan kopij kende. Hun jeugdigheid maakte wel dat veel bijdragen in het blad inhoudelijk niet echt voldragen waren. Een vaste medewerker van buiten het Degen was Roeland Raes. Vermeire had bij aanvang ook de belofte van De Bruyne om regelmatig kopij te leveren, maar uiteindelijk kwam daar niet veel van in huis omdat de betrokkene al schrijfwerk te veel had en bovendien voorrang gaf aan bladen die een salaris konden betalen. Tenslotte kon *Ter Waarheid* rekenen op een schaar losse medewerkers waaronder Siegfried Verbeke.¹⁴⁵ Het beheer en de eindredactie vielen zo goed als volledig op de schouders van Vermeire, hij kwam er zelf nauwelijks toe iets in zijn blad te schrijven.

Vermeire lanceerde voor het verschijnen van het eerste nummer nog een oproep in relevante kringen om bijdragen in te sturen. Onverwacht kreeg hij daarop ook respons uit het Gueuning-kamp in de vorm van een artikel door Eggermont. De ruzies tussen Sint-Arnout en het ADJV lagen Vermeire echter nog vers in het geheugen, Eggermont had hem bij die gelegenheid persoonlijk zwaar aangevallen. Hij dacht er niet aan de kopij van die "rotvent" op te nemen.¹⁴⁶ Na de derde editie van *Ter Waarheid* trok Eggermont zijn tekst weer in. Hij vond dat het blad bleef hangen "tussen consequent Diets-nationalisme en het romantisme der Vlaamse Beweging" en dat achtte hij natuurlijk misbruik van de dode Van Severen.

Ter Waarheid bracht het klassieke discours van de Vlaamse neo-Dinaso's. In essentie propageerde het de Dietse rijksgedachte gekoppeld aan de conservatieve revolutie. De toon van het blad was beheerst, maar het maakte zeker geen geheim van zijn ideologische origine; in het eerste nummer prijkte meteen een foto van Van Severen met de tekst "hij leeft nog steeds in ons". Vermeire waakte erover dat er geen artikels verschenen die al te heftig van leer trokken,

^{143.} Brief dd. 16 oktober 1963 door S. Vermeire aan A. De Bruyne, ADVN, doos 849, bundel 2.138.

^{144.} Brief dd. 27 augustus 1962 door S. Vermeire aan uitgeverij Heideveld, Rijksarchief Noord-Brabant, archief S. Vermeire, nr. 345.

^{145.} Deze Verbeke werd later berucht als negationist. Zie hiervoor: VERBEECK, 1997, passim.

^{146.} Briefwisseling Vermeire-Eggermont, ADVN, doos 851, bundel 2.237.

hij weigerde bijvoorbeeld een manuscript door Paul Van Caeneghem waarin de VU, het Pennoen en de VVB zowat met de grond gelijk werden gemaakt.¹⁴⁷ *Ter Waarheid* wenste de traditionalistische rechterzijde van de VU immers niet te bruuskeren door de partij in zijn geheel af te schrijven. Het voorspelde de VU daarentegen hetzelfde zetelaantal als de nationalistenvoor de oorlog mits het aannemen van de toenmalige Dietse stellingname. Het leek een aanbeveling om aan te pikken bij de Dietse volksstaat van het VNV, maar *Ter Waarheid* koppelde eraan dat het tweeledig federalisme als eerste doelstelling zou worden vervangen door een zesledig gouw-federalisme. Dat was precies de dubbelzinnigheid die Eggermont niet lustte. *Ter Waarheid* juichte verder ieder Diets geluid in het Vlaams-nationalisme en zeker in de VU toe, bijvoorbeeld het verschijnen van Dietse vaandels op de tweede mars op Brussel of op lokale VU-vergaderingen te Gent en Ieper. Niet zelden had de groep achter het blad daar natuurlijk zelf de hand in.

Na het VU-congres van eind 1962 schreef *Ter Waarheid* dat de ruime aandacht voor sociaal-economische kwesties een positieve zaak was.¹⁴⁸ Het blad was blij dat de VU bekommerd was om het lot van de verschillende beroepsgroepen. Dat ging immers in de richting van het standensolidarisme, wat diametraal stond tegenover de klassenstrijd. *Ter Waarheid* waarschuwde wel voor de instroom van arrivisten in de partij en zag tevens een groep actief in de VU die flirtte met het marxisme en die zijn stempel probeerde te drukken op het sociaal-economisch programma. Het was logisch dat *Ter Waarheid* zich op die manier schaarde aan de zijde van de traditionele nationalistenvoor de VU die inderdaad de insijpeling van een sociaal-democratische strekking met lede ogen aankeken. Het verklaart mee waarom de verschijning van het blad een enthousiast onthaal kreeg in 't Pallieterke.¹⁴⁹ De rechtse solidariteit oversteg het verschil in nationalistische stellingname. In dat licht begonnen eind 1962 ook nieuwe gesprekken over een mogelijke versmelting met *DE*. De Bruyne drukte Vermeire op het hart om samen een vuist te maken tegen de marxistische infiltratie van de VVB en de VU.

Tot 1963 kwam er geen reactie van de VU-top op het verschijnen van *Ter Waarheid*. Natuurlijk werkte het blad wel danig op de zenuwen van de fractie die, in navolging van *Het Pennoen* en leidende figuren in de VVB, het nationalisme van de partij wenste te koppelen aan een sociaal-democratische maatschappijvisie. Een prominente figuur daarvan was Paul Martens, medewerker

^{147.} Briefwisseling Vermeire-Van Caeneghem, ADVN, doos 858, bundel 2.509. Van Caeneghem ging later een heel andere richting uit. In 1967 evolueerde hij tot taalnationalistische heelnederlander, in neo-Dinaso-termen een "rompdietser". In de jaren '70 ging hij zijn nationalisme koppelen aan een marxistische maatschappijvisie.

^{148.} *Ter Waarheid*, jg. 1, nr. 7, december 1962-januari 1963.

^{149.} 't Pallieterke, 10 mei 1962.

van het partijblad *De Volksunie* en van mei tot eind 1962 vrijgesteld werknemer van de partij. Op 25 augustus 1962 smeedt hij in *De Volksunie* een bloempot richting *Ter Waarheid*:

“Een overtuigd federalist is een veel realistischer groot-nederlander dan een ongeduldige ‘nederland-één’-man die het pleit gewonnen acht en kinderlijk gelukkig is wanneer hij ergens het oranje-blanje-bleu ziet en Dietse leuzen kan kalken of scanderen”.

Daarnaast plaatste eind 1962 ook het communistisch partijblad *De Rode Vaan* een aanval op Vermeire; redacteur Jan Debrouwere onderhield toen relaties met een aantal figuren rond *Het Pennoen*. *De Rode Vaan* zou de aanwezigheid van Vermeire in het VU-kader ook aanstippen als een bewijs dat de partij een rechts-reactionnaire club bleef.¹⁵⁰

De reacties vanuit linkse hoek, waren voor Vermeire en co. natuurlijk een verheugend teken dat hun inspanningen iets teweeg brachten. Maar *Ter Waarheid* kreeg ook kritiek uit onverwachte hoek. Gewezen streekleider van de “Dietsche Blauwvoetvendels” Jaak De Mylle uit Brugge, die in mei 1962 nog op vraag van Vermeire zelf raadgevingen stuurde aan *Ter Waarheid*, schreef in november 1962 een open brief aan de redactie waarin hij een vernietigende analyse maakte van de Dietse scherp-slijperij sinds de jaren '30; volgens hem had het opbod tussen VerDinaso en VNV als enige resultaat een verlamming van het nationalisme gehad, men moest nu eerst streven naar Vlaamse autonomie. Hij stuurde het stuk ook aan Van Der Elst met een briefje waarin hij stelde op voorhand te weten dat de neo-Dinaso's zich niet door zijn stuk zouden laten tegenhouden en met de aanbeveling dat de VU dit ondermijningswerk niet langer moest dulden.¹⁵¹ Het is zeker een feit dat veel oudere nationalistenvan het streven van *Ter Waarheid* niet wensten te steunen uit vrees voor een heruitgave van de VNV-VerDinaso-splitsing, de medewerkers van het blad ondervonden dit regelmatig.¹⁵²

Met de vernieuwing van het hoofdbestuur eind 1962-begin 1963 kwamen de politieke spanningen in de VU, die voor een groot deel samenvielen met een persoonlijke tegenstelling tussen voorzitter Van Der Elst en algemeen secretaris Jorissen, voor het eerst op een kritiek punt. Een compromis over de samenstelling van het hoofdbestuur kon op het nippertje een breuk in de

^{150.} Brief dd. 15 januari 1963 door A. de Bruyne aan S. Vermeire, ADVN, doos 849, bundel 2.138; *De Rode Vaan*, 3 mei 1963.

^{151.} Brief dd. 7 november 1962 door J. De Mylle aan S. Vermeire, ADVN, doos 850, bundel 2.185; Brief dd. 13 november 1962 door J. De Mylle aan F. Van Der Elst, ADVN, doos 8985.

^{152.} *Ter Waarheid*, juni 1963; Brief dd. 9 januari 1963 door H. Thuriaux aan S. Vermeire, ADVN, doos 857, bundel 2.488.

partij vermijden. In het dagelijks bestuur waren de kampen afgelijnd. Enerzijds was er eerste ondervoorzitter Leo Wouters die optrad als verdediger van het traditionalistisch rechts nationalisme, maar die nooit blijk gaf van een overdreven dadendrang. Anderzijds was er secretaris Jorissen en tweede ondervoorzitter Daniël Deconinck die de partij in progressieve richting wilden sturen. Daartussen stond organisatieleider Van Der Paal die, zoals velen in het hogere partijkader, pragmatisch was; hij besepte dat het progressisme aansluiting vond bij de nieuwe tijdgeest van de jaren '60, maar was zich evenzeer bewust van het feit dat de VU zich niet kon permitteren haar rechtse achterban van zich af te stoten. Tenslotte was er nog voorzitter Van Der Elst die zichzelf en zijn partij door dit moeras moest zien te leiden.

Net toen er dikke wolken kruitdamp in het VU-schip hingen, werd in de onderzeeër *Ter Waarheid* een zware torpedo geladen. Begin september 1962 kwam er bij Vermeire een artikel binnen over de VU onder de titel "Amateurs en vrijgestelden". Het stuk was van de hand van Herman Thuriaux uit Vorst, een jonge radicaal rechtse nationalist die op dat moment in de Brusselse VU oppositie begon te voeren tegen de Deconinck. De tekst verwoordde perfect de groeiende frustratie van heel wat rechtse VU-pioniers: de partij was opgebouwd door het ondankbare werk van vrijwilligers, vaak gebroodroofden; na de doorbraak kwamen er echter betaalde krachten, jonge snaken die alles in hun progressieve greep proberen te krijgen en schaamteloos naar een parlamentszetel streven; hun invloed op het partijblad en op de koers van de VU moest dringend gebroken worden.

Vermeire besepte dat de publicatie van deze bom een serieuze ontploffing kon veroorzaken. De vraag was hoe ervoor te zorgen dat die op de juiste plaats schade zou aanrichten. Vermeire besloot om de tekst niet onmiddellijk te publiceren, op 18 december 1962 liet hij aan de ongeduldig wordende Thuriaux weten dat "de steen in de poel van opgeblazen kikkers" goed moest gemikt worden, de ervaring van de Rebellenbrieven had immers geleerd dat zulke aanvallen niet zonder risico's waren en *Ter Waarheid* kwam nog honderden abonnees tekort voor een break even.¹⁵³ Hij wilde om te beginnen afwachten hoe de vernieuwing van het hoofdbestuur zou verlopen, men hoopte toen immers nog dat de clan Jorissen eventueel aan de deur zou gezet worden. Die beslissing kwam niet van Vermeire alleen, hij had het artikel inmiddels voorgelegd aan Raes, Van Caeneghem, Cailliau en Leo Wouters. Na deze ronde besloot Vermeire eveneens om een passage te veranderen die stelde dat de vrijgestelden geen partijfuncties mochten bekleden. Thuriaux had daarin expliciet het voorbeeld gegeven van de algemene propagandaleider, een vingerwijzing naar Van Overstraeten. Dat laatste werd geschrapt, men wilde wel Paul Martens en administratief secretaris Frans Vandenhouste raken, maar niet

¹⁵³. Briefwisseling Vermeire-Thuriaux, ADVN, 857, bundel 2.488.

Van Overstraeten en evenmin Walter Luyten. Verder zou men de tekst laten verschijnen als een vrije tribune met een redactioneel voorwoord. Bovendien moest er eerst een positief hoofdartikel over de VU verschijnen. Dit werd de aangehaalde bespreking van het VU-congres; een stuk dat al bij al nog redelijk kritisch was, maar dat het congres toch globaal als “zeer positief” evalueerde. Thuriaux legde zich neer bij de plannen maar ging er niet mee akkoord, hij vond dat de raket precies wel moest afgevuurd worden nu het rommelde aan de VU-top; *Ter Waarheid* kon misschien op die manier het lijfblad worden van de kritische VU-leden. Verder vreesde hij – terecht overigens – dat zijn anonimiteit in het gedrang kwam door Vermeires raadplegingen.

In het *Ter Waarheid*-nummer van februari 1963 verscheen de tekst dan eindelijk. Het stuk maakte zoals verwacht heel wat reacties los. Heel wat medestanders betuigden hun instemming, maar sommigen lieten Vermeire meteen weten dat dit volgens hen een tactische vergissing was. Zelfs Ward Hermans, toch van geen kleintje vervaard, was die mening toegedaan.¹⁵⁴ *Ter Waarheid* beweerde in de editie van juni 1963 zelf dat het blad sinds de publicatie van het bewuste stuk heel wat tegenwind ondervond vanwege de VU. De zaak was inderdaad voor het VU-hoofdbestuur gekomen. De vergadering van april 1963 besloot dat het voortaan verboden was VU-functies te vermelden in publicaties buiten de partij, een beslissing die uiteraard vooral op maat van Vermeire was gesneden. Het VU-hoofdbestuur van mei 1963 behandelde een “klacht over de ondemocratische strekking en de dubbelzinnigheid in *Ter Waarheid* met gebruik van VU-titels bij de redacteurs”.¹⁵⁵ Het kwam tot een hoog oplopende ruzie, uiteindelijk besloot de vergadering om de VU-functie van Vermeire in beraad te houden. Allicht had Wouters de verdediging gevoerd. De besprekingen lekten uit in het arrondissement Roeselare waar de tegenstanders van Vermeire gelijk in gang schoten. Het VU-hoofdbestuur van juni 1963 stelde vast dat Vermeire door hun “loslippigheid” niet tot arrondissementssecretaris zou worden benoemd, dit ondanks zijn herkiezing in oktober 1962. Toch kon Vermeire zich nog in zijn functie staande houden. Hij genoot de steun van arrondissementsvoorzitter Antoon Desimpelaere, oudgediende van VNV en VC. Eind 1963 stelde hij zich geen kandidaat meer voor het arrondissementsbestuur en verdween hij uit de VU. Daarmee was de oorspronkelijke vrees van Vermeire uitgekomen, de bom was in zijn eigen gezicht ontploft. Hij concludeerde bitter dat de medestanders in de partij hem niet voldoende hadden verdedigd toen hij “tot zondebok werd verklaard”.¹⁵⁶

^{154.} Brief dd. 28 februari 1963 door W. Hermans aan S. Vermeire, ADVN, doos 853, bundel 2.294.

^{155.} Verslagen van het VU-hoofdbestuur van 1963, ADVN, doos 8940.

^{156.} Brief dd. 25 januari 1964 door S. Vermeire aan H. Thuriaux, ADVN, doos 857, bundel 2.488.

Ter Waarheid zou deze episode niet lang overleven. Eind 1962 bereikte het blad naar eigen zeggen 742 abonnees, een cijfer dat Vermeire ook in brieven aanhaalde als zijnde het hoogtepunt van het blad. Het was verre van voldoende om financieel rond te raken en al snel moest Vermeire op iedere editie toelleggen. Na dertien edities was dat niet langer houdbaar en hield *Ter Waarheid* op te verschijnen. Uit de briefwisseling van Vermeire met verschillende correspondenten blijkt duidelijk dat hij zeer zwaar teleurgesteld was in zijn ploeg jonge medewerkers; ze schreven wel artikels, maar op vlak van colportages en abonnementenwerving deden ze volgens hem weinig of niets. Misschien was het daarom dat Vermeire de laatste twee edities niet meer liet verschijnen namens de werkgroep “Nederland één”, maar gewoon als “Oranje-uitgave”. In zowat al zijn correspondentie uit deze periode klonk Vermeire bitter over de 30.000,-Fr. schuld die hij beweerde aan *Ter Waarheid* te hebben overgehouden, in sommige brieven was het zelfs 50.000,-Fr. De relatie met heel wat mensen uit het Degen, dat in ruzie eindigde, raakte serieus en voor lange tijd verzuurd. Het gold in het bijzonder voor Van Caeneghem en Cailliau.

Met nog een 500-tal abonnees op *Ter Waarheid* zag Vermeire eind 1963 geen andere mogelijkheid dan de fusie met het kleinere *DE* toch maar aan te gaan. Zelf geloofde hij daar niet echt in, voordien had hij het idee steeds afgewezen omwille van het standpunt van *DE* over de Walen.¹⁵⁷ De gedesillusioneerde Vermeire stelde niet veel eisen aan Dillen, feitelijk zou *DE* vanaf 1964 *Ter Waarheid* gewoon opsorpen. Thuriaux, Raes en Cailliau traden toe tot de *DE*-redactie. Vermeire zelf haakte meteen af, eind februari 1964 vroeg hij zelfs aan Dillen om voortaan helemaal niet meer in *DE* te worden vermeld. Cailliau bleef als enige neo-Dinaso over in de *DE*-redactie. Hij had er echter niets in de pap te brokken en toonde in zijn latere brieven aan Vermeire weinig enthousiasme over het blad. Soms liet *DE* zijn artikelen maandenlang liggen. In zijn bijdrage voor een bijzonder HeelNederland-nummer in 1968 werd zelfs buiten zijn medeweten een passage weggeknipt over de historische lotsverbondenheid van de Romaanse en Nederlandstalige gouwen.¹⁵⁸

Na de faling van *Ter Waarheid* zocht Vermeire politiek onderdak bij de BVSE van oud-DSK'er Walter Kunnen. Als eigenaar van een bouwbedrijf was diens fortuin tenminste een garantie tegen financiële debacles. Vermeire werd redactiesecretaris van de BVSE-periodiek *Europa Eén*, die vandaag nog verschijnt.

^{157.} De lectuur van *DE* leert dat het blad het Dietse volk enerzijds taalnationalistisch afbakende en anderzijds de geografische grenzen van het historische Dietsland bijzonder maximalistisch zag. In een brief dd. 26 juni 1968 liet Vermeire aan Cailliau weten het dooreenhaspelen in *DE* van Vlaams-nationalisme met Dietse tendenzen nog steeds niet te lusten.

^{158.} Brief dd. 29 juli 1968 door M. Cailliau aan Vermeire, ADVN, doos 847, doos 2.80.

Hij probeerde ook de mensen achter *Ter Waarheid* mee in de BVSE te krijgen, maar die knapten af op de eigenzinnige visie van Kunnen. Het was een bijkomende factor in de verzuring van de relaties. Vermeire schreef aan Cailliau dat hij niet begreep dat ze “de grondslag opbliezen waarop onze groepseenheden gevestigd was” toen hij met Kunnen in zee ging en dat hij die ervaring zeer pijnlijk vond.¹⁵⁹

Kunnen was in 1961 met de BVSE van start gegaan. De beweging was lid van een sinds 1948 bestaande Europese koepelvereniging van groeperingen die ijverden voor een federalistisch Europa. Vermeire had zich meteen aangesloten en zetelde al in de beheerraad van de BVSE. Hij bood Kunnen trouwens de gelegenheid om zich in *Ter Waarheid* te verdedigen tegen kritiek vanuit het Vlaams-nationalisme. De Volksunie van 28 april 1962 versleet Kunnen namelijk voor een Middeleeuwse provincialist omdat hij voor België een zesledig federalisme propageerde met Vlaanderen, Brabant, Limburg, Luik, Henegouwen en de Ardennen als bouwstenen. Kunnen wenste de lotsverbondenheid van de Nederlandstaligen in de Zuidelijke Nederlanden en de Heel-nederlandse gouvverbondenheid met elkaar te verzoenen als aspecten van één “volkse waarheid”; een samenvatting van het Vlaamse neo-Dinaso-discours.¹⁶⁰

De BVSE was zeker geen openlijke neo-Dinaso-beweging, Vermeire gaf zelf toe dat niet alles in Europa Eén lezenswaardig was vanuit Diets standpunt en dat het blad ook geen “zuiver Dietse” bedoeling had.¹⁶¹ Volgens Verhoeyen kan men de BVSE evenmin catalogiseren als radicaal rechts. Toch moeten hier kanttekeningen bij geplaatst worden. In mei 1962 verwittigde Willy Cobbaut, toen nog BVSE-bestuurslid, Van Der Elst dat de BVSE vol zat met Dinaso-figuren en dat er volop gesproken werd over het opzetten van een nieuwe politieke partij. In de brief gaf hij gelijk een bloemlezing van citaten uit Europa Eén waarin de Vlaamse separatisten werden veroordeeld.¹⁶² Het is alleszins duidelijk dat Kunnen de deur van de BVSE open zette voor allerlei figuren van Dinaso- en radicaal rechtse signatuur. We zagen reeds de tijdelijke instroom van VRO-mensen. Daarnaast was ook oud-VC'er Carlo Reiniers zeer actief in de BVSE, evenals de gewezen jong-Dinaso en onverbeterlijke nationaal-socialist Frans De Hoon. De BVSE onderhield tevens contacten met de groep E Diversitate Unitas waarvan de standpunten in dezelfde richting gingen. Kunnen hield wel zijn hand strak op de politieke lijn van de BVSE die nooit de anti-democratische of anti-partijpolitieke toer zou opgaan. Bovendien koesterde hij zijn salonfähigheid via uitgebreide contacten met mensen uit het

159. Brief dd. 28 oktober 1964 door S. Vermeire aan M. Cailliau.

160. *Ter Waarheid*, jg. 1, nr. 2.

161. Brief dd. 26 juni 1968 door S. Vermeire aan M. Cailliau, ADVN, doos 847, bundel 2.80.

162. Brief dd. 28 mei 1962 door W. Cobbaut aan F. Van Der Elst, ADVN, doos 8983.

establishment. Het was de reden dat figuren als Wijckmans en De Hoon bij de BVSE uiteindelijk niet aan boord bleven.¹⁶³

Eind jaren '60 zorgde Kunnen nog voor een kleine stunt door contacten aan te knopen met niemand minder dan Paul-Henri Spaak die in zijn laatste levensjaren tot dezelfde opvattingen evolueerde. Kunnen, die in die tijd wekelijks een paginagrote advertentie liet plaatsen in het VU-blad *WIJ*, slaagde er ook in om contacten te organiseren tussen Spaak en mensen uit de VU-top; bijvoorbeeld een ontmoeting met Van Der Elst en Hugo Schiltz op 27 februari 1970.¹⁶⁴ Het bleef echter allemaal zonder resultaat.

4. BESLUIT

In een, overwegend positief, biografisch artikel in het bekende Nederlandse weekblad *Vrij Nederland*, maakte Pieter Geyl drie verwijten aan Van Severen: de holle retoriek, het soldaatje spelen en het doen vastlopen van het Vlaams-nationalisme.¹⁶⁵ Hetzelfde zou men de neo-Dinaso's kunnen aanwrijven. Maar zij oogstten met hun agitatie na de oorlog wel geen enkel succes. Ze stonden immers enerzijds compleet geïsoleerd en anderzijds raakten hun standpunten politiek steeds meer achterhaald.

4.1. Geïsoleerd

De Belgische neo-Dinaso-strekking kon geen allianties sluiten met de hoofdstroom van radicaal rechts in Vlaanderen die zich na de oorlog duidelijker dan ooit binnen het Vlaams-nationalisme situeerde. De Belgisch-Vlaamse kloof tussen beide werd nog fel uitgediept door de visie van het Gueuning-kamp op de collaboratie: de verzoening van alle Belgen moest en zou bewerkt worden door degenen die zowel de Duitse als de Engelse indringing hadden bestreden, niet door "de fascist" en niet door "de Londenaars".¹⁶⁶ De aanhangers van Gueuning betekenden in Vlaanderen bijgevolg nooit meer dan een minuscule en geïsoleerde fractie van radicaal rechts. Het feit dat zij een onverdacht oorlogsverleden hadden en soms zelfs konden koketteren met

¹⁶³. De Hoon spuwde in zijn briefwisseling met Vermeire hierover regelmatig zijn gal en nam minstens drie keer ontslag uit de BVSE. Vermeire zelf was ook niet gelukkig met de salonfähigheid. Briefwisseling Vermeire-De Hoon, ADVN, doos 850, bundel 2.161.

¹⁶⁴. Nota sd. door Frans Van Der Elst, privé-archief Wim Van Der Elst; DUMOULIN, 1999, p. 682.

¹⁶⁵. *Vrij Nederland*, 2 september 1961.

¹⁶⁶. *De Uitweg*, 31 mei 52.

goede vaderlandse papieren, was in Vlaanderen eerder een nadeel dan een troef. Dat lag natuurlijk compleet anders in het wereldje van Franstalig extreem-rechts. Allianties daarmee waren wel mogelijk, maar mislukten telkens weer aangezien men het Belgicisme daar niet wenste te koppelen aan Groot-Nederlandse dromen.

Voor de Vlaamse neo-Dinaso-strekking lagen de zaken precies andersom. Hun verwerping van het Belgisch loyalisme sloot de deur in Franstalig België, maar maakte wel allianties mogelijk met radicaal rechts in het Vlaams-nationalisme. Tot het einde van de jaren '50 werkten veel neo-Dinaso's via het Vlaams-nationalisme, in het bijzonder in de jeugdbeweging. Met de nieuwe doorbraak van het Vlaams-nationalisme in de jaren '60 verdwenen ze naar de zijlijn. Pogingen tot beïnvloeding door infiltratie liepen op niets uit. Allianties van nationalistisch-rechts lagen toen nochtans voor de hand gezien het insijpelen van linkse invloeden in het nationalisme. Maar de kloof tussen taalnationalisme en Dietse rijksgedachte zou telkens weer te diep blijken. Marcel Brauns vatte het samen in zijn briefwisseling met Vermeire: "Voor jou zijn Walen volksgenoten, voor mij en de meerderheid der bewuste Vlamingen niet"; Vermeire hield, net als Van Severen vanaf 1934, vast aan "voorbijgestreefde aardrijkskundige opvattingen die neerkomen op een aanvaarden van het Belgische feit".¹⁶⁷

4.2. Politiek achterhaald

De Belgische neo-Dinaso-strekking werd gehandicapt, net als Franstalig extreem-rechts in zijn geheel, door het vertrouwen dat men stelde in de figuur van de koning als spilfiguur van een rechts regime. Ook al voelde Leopold III tijdens de Koningskwestie en Boudewijn tijdens de Congocrisis wel voor de samenstelling van een zakenkabinet met sterke vorstelijke inbreng, toch zou de Belgische monarchie na de oorlog steeds duidelijker een systeembevestigende kracht worden.

De verschillende neo-Dinaso-strekkingen zaten bovendien met het probleem van radicaal-rechts in zijn geheel dat in de Belgische politiek de tegenstelling tussen links en rechts nooit groot genoeg was om tot een fatale maatschappelijke kortsluiting te leiden. De zogeheten pacificatie-democratie was steeds sterk genoeg om dat te vermijden. Daarbij werd ze flink geholpen doordat de links-rechts as meer door dan langs de traditionele partijen liep. Na de afwikkeling van de repressie, de Koningskwestie en de schoolstrijd, werd de eendracht in het politieke centrum niet eens meer ernstig bedreigd.

¹⁶⁷. Briefwisseling Vermeire-Brauns, ADVN, doos 847, bundel 2.61.

Het door de neo-Dinaso's verfoeide "partijenregime" stortte niet in elkaar, maar werd integendeel steeds sterker en efficiënter. Een rechts-revolutionair discours klonk in de jaren '60 en '70 dan ook veel te dissonant om een ernstige aanhang uit de maatschappelijke consensus weg te lokken. Het was een evidentie die radicaal rechts niet onder ogen wenste te zien.

Het gebruikelijke neo-Dinaso-recept, met name politiek corporatisme in een autoritaire vorm, was tijdens de jaren '30 een vrij algemeen aanvaarde vorm van democratie in het politiek discours. Maar de Tweede Wereldoorlog plaatste het buiten de democratische consensus. Dat werd nog veel sterker het geval vanaf de jaren '60 gezien de fundamentele sociaal-economische en culturele transformatie die samenleving toen onderging. Bijgevolg werd politiek corporatisme enkel nog gesmaakt in de politieke marginaliteit. De neo-Dinaso's bleven de maatschappelijke evolutie echter volgens hun hopeloos verouderde schema's interpreteren. De instroom van nieuwe aanhangers was bijgevolg zeer gering. *Kenmerk* stelde zelf vast dat geen enkele groep er ooit in geslaagd was meer dan enkele tientallen aanhangers te verwerven; altijd dezelfde gezichten op iedere vergadering, op ieder nieuw initiatief.¹⁶⁸

Het politiek corporatisme vond na de oorlog geen nieuw elan. Vandaag zijn er in Vlaanderen en elders radicaal rechtse partijen met populistisch succes, maar geen enkele daarvan stelt de parlementaire democratie fundamenteel in vraag. Het economisch corporatisme bleef men wel meedragen. Marc Spruyt concludeerde dat het Vlaams Blok er op economisch vlak nationaal-solidaristische opvattingen op nahoudt.¹⁶⁹ Toch lijkt ook op dat gebied vandaag een kentering bezig. Recent onderzoek wijst uit dat de succesformule van radicaal rechts vandaag zou liggen in de combinatie van politiek en cultureel conservatisme enerzijds en een resoluut marktgerichte keuze op sociaal-economisch vlak anderzijds.¹⁷⁰

Op nationalistisch vlak verging het de neo-Dinaso's zo mogelijk nog slechter. De Benelux heeft nooit een nationaal bewustzijn op gang gebracht. Het herstel van de historische Nederlanden bleef steeds een bijzonder elitaire idee. De Vlaamse neo-Dinaso's hebben wel de verdienste dat een aantal van hen tenminste ernstige en volgehouden pogingen ondernam om contacten boven de Moerdijk te vinden, ook al bleef het succes daarvan bijzonder gering. Zoals reeds aangehaald was Dietsland, in taalnationalistische betekenis, voor de traditionalistische rechterzijde van het Vlaams-nationalisme nooit meer dan een louter instrument. Interesse voor wat er daadwerkelijk in Nederland gebeurde had men zelden of nooit.

^{168.} *Kenmerk*, nr. 3, oktober-november 1978.

^{169.} SPRUYT, 1995, pp. 175-196.

^{170.} KITSCHOLT, 1997, passim.

Het provinciaal federalisme klinkt vandaag eveneens compleet achterhaald, maar dit vond in de jaren '60 wel gehoor bij unitaristische, Franstalige katholieken. Het tweeledig federalisme boezemde hen natuurlijk angst in gezien hun minderheidspositie in het Franstalig landsgedeelte. Nothomb citeerde in dat verband Van Severen tijdens een senaatsdebat in 1960 over het wetsontwerp Harmel houdende de instelling van Vlaamse en Waalse cultuurraden met adviserende bevoegdheid: "Combien de fois m'a-t-il (Van Severen, n.v.d.a.) dit, et ses plus beaux écrits en témoignent, que le fédéralisme à deux serait mortel pour la Belgique".¹⁷¹ Toen het tijdens de legislatuur Lefèvre-Spaak (1961-1965) ernst werd met de besprekingen over de herziening van de grondwet om de structuren van het land aan te passen, verdedigde de PSC tijdens de voorbereidende onderhandelingen steeds een provinciale decentralisatie. Op 22 juni 1962 verklaarde Paul Van Zeeland in *La Libre Belgique*:

"S'il arrivait que la Belgique se divisât en deux parties, celles-ci se-raient toutes deux hors d'état de survivre. (...) L'idée maîtresse consisterait à s'appuyer désormais bien d'avantage sur les provinces".

Voor de Belgische neo-Dinaso's was dit alles misschien hoopgevend, maar in het Vlaams-nationalisme strekte deze steun zeker niet tot aanbeveling. Het idee zou het natuurlijk ook niet halen, sinds de uitvoering van de staats hervorming vanaf 1970 vond het geen enkel relevant draagvlak meer.

4.3. Epiloog

De schaduw van de Leider reikte lang en reikt nog. De gelederen van de neo-Dinaso's raken echter steeds feller uitgedund. Het besef daarvan stimuleerde hen kennelijk om de jongste 15 jaar over te gaan tot een studiefase. Het "Nationaal Studie- en Documentatiecentrum Joris Van Severen" van de onvermoeibare Jef Werkers, gaf in 1983 het startschot met de publicatie van een periodiek met dat doeleinde, "*Ter Waarheid over Joris Van Severen*".¹⁷² De jongste jaren wordt er opvallend veel moeite gedaan om geschiedschrijving over het Dinaso-streven te produceren en te stimuleren. Voor de overdracht van het

¹⁷¹. Parlementaire Handelingen Senaat, 5 mei 1960.

¹⁷². Het Nationaal Studie- en Documentatiecentrum Joris Van Severen bestaat feitelijk al veel langer. De eerste oproep verscheen in 1951 in Hier Dinaso van Paul Persyn. Daarna ging de zaak sluimeren tot Gueuning in 1965 een nieuwe impuls gaf. Jef Werkers bleef steeds een trouw aanhanger van de Gueuning-lijn.

archief van Werkers aan de K.U.Leuven, werden er bijvoorbeeld op dat vlak eisen gesteld. De studiefase doet zelfs de tegenstellingen tussen de verschillende strekkingen overwinnen. Zo was Cailliau in 1991 bereid om een hagiografische brochure over Gueuning samen te stellen, hoewel hij in de jaren '60 niks van die man moest weten. Het lijkt erop dat men, bewust of niet, streeft naar een historiografisch schrijn voor Van Severen; in afwachting van het onvermijdelijke.

BIBLIOGRAFIE

- BALACE (F.), "Le tournant des années soixante, de la droite réactionnaire à l'extrême droite révolutionnaire", in: BALACE (F.) e.a., *De l'avant à l'après-guerre. L'Extrême Droite en Belgique Francophone*, Brussel, 1994.
- BOUDENS (R.), *Kardinaal Van Roey en de Tweede Wereldoorlog*, Averbode, 1997.
- CAILLIAU (M.), *Staf Vermeire 1926-1987. Diets jeugtleider en rebel*, Turnhout, 1988.
- CAILLIAU (M.) ed., *Louis Gueuning 1898-1971. Een leven in rechtlijnigheid*, Turnhout, 1991.
- DE BRUYNE (A.), *De Kwade Jaren*, dl. 4, Brecht, 1973.
- DELAFORTRIE (L.), *Joris Van Severen en De Nederlanden. Een levensbeeld*, Zulte, 1963.
- DE WEVER (BA.), *Herrijzenis van de Vlaams-nationale partijpolitiek (1949-1965). Het arrondissement Antwerpen*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, geschiedenis, Leuven, 1995.
- DE WEVER (BA.), "Vlaams-nationalistische landdagen na de Tweede Wereldoorlog", in: LEEMANS (G.) e.a. eds., *Vlamingen komt in massa*, s.l., s.d.
- DE WEVER (BR.), *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tielt, 1994.
- DE WEVER (BR.) en DE WEVER (BA.), "Groot-Nederland als utopie en voorwendsel", in: DEPREZ (K.) en VOS (L.) eds., *Nationalisme in België. Identiteiten in beweging 1780-2000*, Antwerpen-Baarn, 1999.
- DE WEVER (BR.), "Amnestie", in: LEEMANS (G.) e.a. eds., *Vlamingen komt in massa*, s.l., s.d.
- DUMOULIN (M.), *Spaak*, Bruxelles, 1999.
- DURNEZ (G.), *De Standaard. Het levensverhaal van een Vlaamse krant*, Tielt, 1985.
- EGGERMONT (V.), *Van Sint-Arnout tot Jeugdverbond Der Lage Landen*, Antwerpen, 1999.
- GELLNER (E.), *Nations and Nationalism*, Oxford, 1983.
- HEYLEN (G.) en HEYLEN-KIEBOOMS (B.), *Louis Kiebooms. Christen-democratisch journalist en politicus*, Kapellen, 1995.
- HUTCHINSON (J.), *The dynamics of Cultural Nationalism. The Gaelic Revival and the Creation of the Irish Nation State*, Londen, 1987.
- KITSCHELT (H.), *The Radical Right in Western Europe. A comparative Analysis*, Michigan, 1997.
- LERMYTE (J.M.) en VAN SEVEREN (A.), *Jules Declercq. Vlaams voorman*, Izegem, 2000.
- MAES (B.) e.a., *Waar is de tijd?*, Antwerpen, 1993.
- PAUWELS (L.), "De ideologische evolutie van Joris Van Severen", in: *Jaarboek 3 van het Studie en Coördinatiecentrum Joris Van Severen*, Ieper, 1999.
- SOMERS (J.), *Terugblik zonder schroom, boekdeel A*, Mechelen, 1997.
- SPRUYT (M.), *Grove Borstels*, Leuven, 1995.

TODTS (H.), *Nationalistische stromingen en gedachten in Vlaanderen. Na de bevrijding*, Antwerpen, 1950.

VAN DER ELST (F.), *De bewogen jaren. Mijn memoires 1920/1958*, Tielt, 1985.

VAN HOOREBEECK (M.), *Oranje Dassen 1944-1961. Geschiedenis van het Algemeen Diets Jeugdverbond*, Antwerpen, 1986.

VAN MOERBEKE (T.), *Voorgeschiedenis en ontstaan van de Vlaamse Volksbeweging (1945-1957)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KULeuven, departement geschiedenis, 1981.

VERBEECK (G.) ed., *De verdwenen gaskamers. De ontkenning van de holocaust*, Leuven en Amersfoort, 1997.

VERHOEYEN (E.), "l'Extrême-droite en Belgique III. Les mouvements solidaristes", in: *Courrier Hebdomadaire du C.R.I.S.P.*, nr. 715-716, 26 maart 1976.

VERSTRAETE (P.J.), *Karel Dillen. Portret van een rebel*, Bornem, 1992..

VOS (L.), "Nationalisme: Reflecties van een historicus", *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis* (30/60), nr. 3, Brussel, 1997.

VOS (L.), "Jeugdbeweging", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998.

WEBER (E.), *Peasants into Frenchmen. The modernization of rural France 1780-1914*, Londen, 1977.

WILS (L.), "Hoe is de Vlaamse Natie tot stand gekomen?", *Bijdragen tot de Geschiedenis*, 82e jaargang - 1999, Afleveringen 1-2.

L'ombre du leader.
Joris Van Severen et le nationalisme flamand après-guerre (1945-1970)

BART DE WEVER

RÉSUMÉ

Pour le mouvement d'Ordre nouveau Verdinaso, le meurtre de Van Severen en mai 1940 signifia la perte de son leader. Durant l'occupation, ses partisans s'éparpillèrent dans de nombreuses directions, allant de la collaboration la plus extrême jusqu'à la résistance. Chacun revendiqua l'héritage du leader.

Après la guerre, la lutte pour la mémoire de Van Severen continua de plus belle. Les anciens et les néodinasos se retrouvèrent dans pour ainsi dire toutes les composantes de la droite catholique.

Un groupe restreint mais éminent s'illustra au sein de la démocratie chrétienne. Il était composé de membres qui n'avaient pas pris part à la collaboration ou qui avaient été résistants. La plupart des anciens dinasos réintégrèrent le nationalisme flamand, duquel Van Severen les avait éloignés idéologiquement mais pas socialement. La collaboration commune et la répression retissèrent les liens. Seul un petit groupe d'anciens et de néodinasos continua, au sein de la droite radicale du nationalisme flamand, de mener l'action en faveur d'une réorientation vers un programme bourguignon; nous les appelons les néodinasos 'flamands'. Enfin, il y eut après la guerre de nombreux groupuscules qui se déclaraient être les héritiers idéologiques et qui étaient, de par leur optique strictement bourguignonne, hostiles au mouvement flamand. Cette tendance fut dominée par des adeptes que Van Severen avait recrutés hors du nationalisme flamand, souvent des francophones; nous les appelons les néodinasos 'belges'.

En fait, les néodinasos flamands et belges défendirent le même programme. Au niveau social, il s'agissait d'une attitude négative envers la Révolution française, d'un refus du libéralisme, du capitalisme et du marxisme, d'un anticommunisme virulent, d'un rejet de la démocratie parlementaire (la 'participative'), et enfin d'un plaidoyer pour une société de construction organique, la plupart du temps par l'intermédiaire du corporatisme politique. Au niveau politique, les néodinasos ambitionnaient la reconstitution des Pays-Bas historiques, y compris la Wallonie. Il n'y avait toutefois aucune unanimité dans leurs rangs. L'aversion active des néodinasos belges pour la lutte émancipatrice flamande – le biotope naturel des néodinasos flamands – rendait impossible toute coopération.

Les néodinasos belges étaient extrêmement isolés. Une coopération avec une droite radicale flamande s'incorporant de plus en plus dans le nationalisme flamand était pratiquement impossible. La coopération avec la droite radicale francophone, quant à elle, se heurta à chaque reprise au fait que cette

droite-là ne voulait pas des rêves grand-néerlandais. Les néodinasos belges demeurèrent un petit groupe qui criait dans le désert et dont le nombre diminuait sans cesse.

La stratégie des néodinasos flamands consistait à soutenir pleinement le nationalisme culturel du mouvement flamand et à essayer d'infléchir son nationalisme politique dans une direction thioise. Durant l'immédiat après-guerre, ils parvinrent à exercer une influence assez grande par rapport à leur nombre sur un nationalisme flamand fortement affaibli, en particulier sur les premiers groupes de jeunesse nationalistes. En effet, le programme thiois offrait l'avantage de ne pas être forcément antibelge, ce qui permettait d'éviter ce tabou (provisoire). L'interprétation donnée à la notion d'Etat thiois fut souvent intentionnellement gardée dans le vague afin de pouvoir atteindre des partisans pensant traditionnellement en termes de nationalisme linguistique. C'est ainsi, par exemple, que les groupes de jeunesse thiois concurrent une ligne de séparation – invisible pour les membres – entre d'une part une orientation traditionnellement catholique, 'Völkisch' et nationaliste flamande, et d'autre part une ligne néodinaso posant l'idée d'un état thiois comme principe.

La situation changea progressivement durant les années cinquante, lorsque le mouvement flamand connut un nouvel élan. Aux élections de 1961, le parti nationaliste flamand Volksunie apparut dans le paysage politique. Durant les années soixante, la VU fit du fédéralisme flamand-wallon le paradigme politique du mouvement flamand. Les néodinasos virent cette évolution d'un mauvais œil. Etant de surcroît en principe opposés à la politique de parti, ils s'étaient, dans les années cinquante, tenus à l'écart de la VU. Toutefois, la percée de ce parti amena certains d'entre eux à revoir leur position et à lancer des tentatives d'infiltration, non couronnées de succès. Une alliance avec l'aile droite radicale du nationalisme flamand, contre la croissance des tendances gauchisantes au sein de la VU, ne vit finalement elle non plus pas vraiment le jour.

La réforme de l'Etat et le développement d'un état fédéré flamand à partir des années septante firent peu à peu tomber l'intérêt politique du nationalisme thiois à zéro. Le corporatisme politique lui aussi s'éloigna toujours plus du consensus démocratique dans le courant de l'après-guerre. Le programme néodinaso demeura isolé dans son entièreté, et son contenu fut en fin de compte complètement dépassé. L'incapacité des néodinasos à actualiser leurs modes de pensée et d'organisation eut comme conséquence que leur nombre resta limité et qu'à l'heure actuelle, ils se retrouvent en voie d'extinction. C'est peut-être ça qui les a amenés, durant les quinze dernières années, à produire et à stimuler autant que possible des travaux historiques concernant le Verdinaso.

The shadow of the leader
Joris Van Severen and the post-war Flemish nationalism (1945-1970)

BART DE WEVER

SUMMARY

In May 1940 Joris Van Severen, the leader of the VerDinaso, a New Order organisation, was murdered. During the German occupation his followers swarmed in diverse directions, some of them teamed up with the extremist collaboration organisations, others with the resistance. The Leader's legacy was claimed by all of them and this battle continued after the war. The former members of the Verdinaso and the neo-Dinasos ended up in nearly all segments of the catholic-conservative camp.

A small but prominent group, the majority of which had not been implicated in collaboration or had fought in the resistance, made its way within christian-democracy. Most former Dinasos reintegrated in Flemish nationalism. Van Severen had separated them from this nationalist movement ideologically but not socially. Their ties were reinforced because of their common experience within collaboration and the ensuing repression. Only a small group of former and neo-Dinasos within the right wing of Flemish nationalism held on to the Burgundian programme; we propose to call them 'Flemish' neo-Dinasos. Finally, some groups remained hostile towards the Flemish movement because of their firmly held Burgundian ideas. This faction was dominated by people (often francophone) Van Severen had recruited from without Flemish nationalism; we propose to call them 'Belgian' neo-Dinasos.

The Flemish and Belgian neo-Dinasos held the same programme. As for their view of society, they rejected the French revolution, liberalism-capitalism, parliamentary democracy and 'particracy', virulently opposed communism and advocated an organic societal structure through political corporatism. Both groups also worked towards the restoration of the historic Netherlands, including Wallonia. Nonetheless they disagreed heartily. The overt aversion of the Belgian neo-Dinasos for the Flemish struggle was a check on every cooperation with Flemish neo-Dinasos.

The Belgian neo-Dinasos were an isolated group. Working together with the radical right in Flanders - which after the war had become incorporated in Flemish nationalism - was out of the question. The francophone radical right rejected the idea of the Greater Netherlands. Consequently, the Belgian neo-Dinasos' following continually diminished.

The Flemish neo-Dinasos' strategy was to support the cultural nationalism within the Flemish movement, but at the same time to guide the political nationalism in the direction of the Greater Netherlands. Immediately after the war they had an unproportional influence (compared to their numerical

strength) on Flemish nationalism (which was weakened by its links to collaboration), especially on the youth organisations. The programme of the Greater Netherlands was not anti-belgian per se, they could avoid this taboo for the time being. What the Greater Netherlands precisely implied, was intentionally left vague to gather support from the traditional linguistic-nationalistic following. For instance, a dividing line invisible to the members ran through the youth organisations: on the one hand a traditional, catholic, 'Völkische', Flemish-nationalist current and on the other a neo-Dinaso one which emphasised the Greater Netherlands.

Gradually, this situation altered in the 1950's, when the renouveau of the Flemish movement set in. The Volksunie (VU, People's Union), a Flemish nationalist party that entered the political arena at the 1961 elections, would succeed during the 1960's in making Flemish-Walloon federalism the central theme of the Flemish movement. The Flemish neo-Dinastos could do nothing to prevent this. In the 1950's they had steered clear of the VU - also because they rejected party politics. But the VU's political breakthrough made some Flemish neo-Dinastos reconsider and they tried to infiltrate the party, without success however. An alliance with the radical right wing of Flemish nationalism to counter left tendencies within the VU, failed too.

The neo-Dinastos' political relevance completely vanished due to the federalisation of the Belgian state and the growth of a Flemish substate from the 1970's onwards. After WWII their corporatist ideas became increasingly marginal and by now their whole programme has become completely out-dated. Their incapacity to innovate their organisations or their ideology has decimated their ranks. This probably accounts for their attempts to produce historical works and stimulate historiography on the VerDinaso.